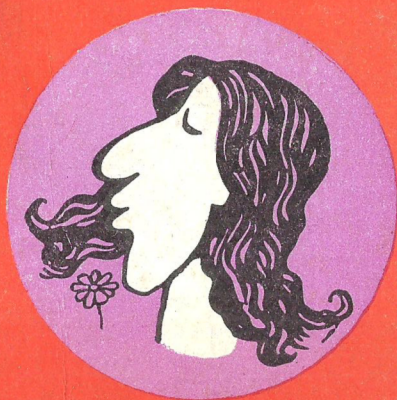

8тт
Дудар
Евген Дудар

ШЕДЕВР
ЗА
ВУАЛЛЮ

Євген Дудар

ШЕДЄВР
ЗА
ВУАЛЛЮ

ГУМОР І САТИРА

Наукова бібл
ім. М. Максим
КНУ
ім. ТАРАСА ШЕ

1103474

Н - наукова

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ «МОЛОДЬ»
1982

Смеха боится даже тот, кто вообще ничего не боится... Автор смеется, зная эту давнюю истину. Когда он шутит — персонажи понимают это, когда же он издевается, изобличает — персонажи пытаются спрятаться, но это бесполезно.

Книга известного украинского юмориста и сатирика — его новый шаг к познанию природы жанра.

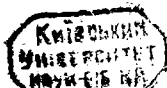
Сміху боїться навіть той, хто взагалі нічого не боїться... Автор сміється, знаючи цю давню істину. Коли він жартує — персонажі це розуміють, коли ж він знущається, викриває — персонажі намагаються сховатись, та це безнадійно.

Книга відомого українського гумориста й сатирика — його новий крок до пізнання сутності жанру.

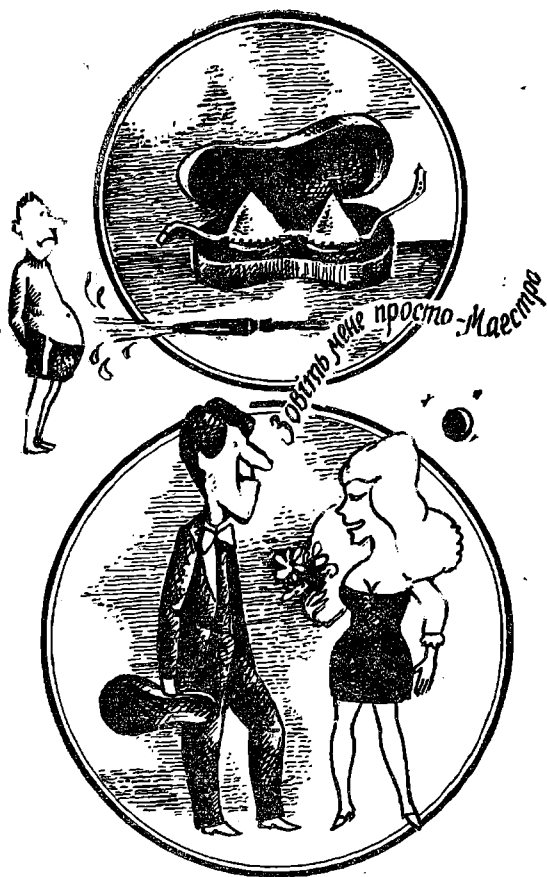
Рецензент М. Слабошпицький

1103474

Д $\frac{70303-105}{M228(04)-82}$ БЗ.9.10.81. 4702590200

© Видавництво «Молодь», 1982

З ЖИТТЯ І ДЛЯ ЖИТТЯ

«ЗАЄЦЬ» НА ОРБІТІ

Про це не писали в газетах. Не говорили по радіо. Не показували по телевізору.

Під час запуску одного з космічних кораблів, коли на орбіту піднімалися космонавт Н. і космонавт З., я випадково потрапив до кабіни корабля. Побачили мене, коли вже було дано команду: «Старт». Космонавти отакенними очима дивилися на мене крізь віконечка скафандрів. А я їм винувато посміхався. Під нами ревіло полум'я. Ніби в гігантській мартенівській печі. Ракета вібрувала, як автобус по дорозі з Хмільника до Старої Синяви. Стискувало скроні, мов після доброго перепою. Але дуже скоро все це мишнуло, і стало зовсім легко.

Космонавти поглядами привітали один одного і передали на землю:

— Все гаразд! Вийшли на орбіту!

— Вітаємо! — пролунало з Землі.— А що це за об'єкт біля вас рухається?

— Вам хіба невідомо? Ми думали, це ви його підсадили.

І звернулися до мене:

— Як тебе звати?

— Вася, — кажу. — Вася Оприщенко...

На Землі довго мовчали. Мабуть, радилися, що робити. Тоді питають:

— Він ще живий?

— Живий. Навіть усміхається, потилицю чухає...

— Будемо повертати вас на Землю...

Знову гуркіт, як на розі вулиці Гарматної і Брест-Литовського проспекту. Спекота, вібрація — і земля.

Кинулись до корабля. Висмикнули мене. Погляди у

всіх здивовані, ніби я не Вася Оприщенко, а якась космічна істота.

— Диви! Живий! — радіють. — Живий. І не ушкоджений навіть. Підводиться!..

А чого мені сидіти? В тій коробці так тісно було.

Я випростався. Випрямив хребта. Зробив кілька присідань. Дригнув ногою, махнув рукою.

Тут наскочили на мене вчені. Схопили — і в науковий центр. Досліджують. Пульс. Тиск. Кров. Усе нормально. Просто невеличке нервово збудження. Як ото з жінкою полашся.

— Ви, — кажуть мені, — унікальна людина. Єдина у світі. Ще такої не було. Такі перевантаження без попередньої підготовки, без тренувань відповідних, без спецкостюма...

— Чого ж без підготовки? — кажу. — Живу я вже десять років на п'ятнадцятому поверсі будинку, що на розі вулиць Короткої і Довгої. Будинок трясє постійно. Так що будь-яка вібрація мені звична. Шуми також. Магнітні поля у мене постійно переплутані. Бо вся кімната обставлена різними електро- і радіоприладами, стіни обплетені електропроводкою. Хімічних змін повітря в коробці, чи то пак, кораблі, не було. А навіть якби були, то вони мені не страшні. Біля моїх вікон дві заводські труби димлять. Вже десять років не знаю, що таке міль, таргани чи мухи...

Тепер нас переселяють. Мабуть, у нашому будинку буде центр підготовки космонавтів...

ДОМОВИЙ

Тітка Павлина, що мешкає навпроти Гаврила Гиця, прийшла до мене і повідомила:

— У Гиця є домовий...

— Тітко, — кажу лагідно. — Цю сенсацію треба було б повідомити батюшці. Голова сільради домовими не відає.

— Е, ні, золотко. Каші не буде! Батюшки у нас нема. Так уже ти своєю владою його...

— Тітко, у мене нема інструкції, як з домовими воювати.

— А ти в район подзвони. У них запитай. Може, вони підкажуть.

— Хочете, щоб з мене люди сміялися? Щоб на кожній нараді згадували? Що голова сільради з Гарбузинець з відьмами воює?

— Не з відьмами, а з домовими, — стояла на своєму жінка.

— Один чорт.

— О ні, золотко. Не один чорт.

Бачу, що так просто вона від мене не відчепиться. Пішов на хитрощі.

— А що він вам, тітко, той домовий, заважає?

— Ой, заважає, золотко, заважає. Ночами спати не можу. Отут під грудьми мені пече. Днями очей відірвати від його подвір'я не можу.

— То не дивіться туди.

— Не можу не дивитись, золотко. Воно так і тягне дивитися. А дивлюсь — пече. Вогнем спопеляючим.

— Який же той домовий?

— А грець його знає. Якби побачити. Нечиста сила ніколи не показується на очі праведним людям, золотко. Нечиста сила тільки сліди свої залишає...

Капець, думаю, бабі. Раз її вже на нечисту силу потягло, добра від неї не жди. А так ніби й сучасна людина була.

— Які ж ті сліди? — питаю.

— Хіба сам, золотко, не бачиш? Он будинок найбільший у селі. Сарай, гараж, — усе як писанка. «Лада» новенька. Телевізор кольоровий. Стіни килимами обвішані.

— Так у кожного, тітко, зараз майже так.

— У кожного, та не в кожного. Гиць сімдесят карбованців на місяць заробляє. Його Віолета вдома сидить. Де ж то те все, золотко, береться? А ти кажеш, домового нема. До батюшки мене посилаєш...

Справді, думаю, тітка має рацію. Щось тут нечисто.

— Добре, тітко. Будемо викликати спеціаліста з району... Шукати домового,

ЛЮДИ І МИ

— Давай купимо автомобіль! — запропонувала дружина.

— Навіщо? Нам і без машини добре.

— Люди мають, і ми будемо мати. Кудись поїхати. Щось привезти.

— Я ж не вмію водити.

— Люди вчаться, і ти навчишся.

— Але ж у нас і грошей не вистачить. Позичати треба.

— Люди позичають, і ми позичимо.

Позичили. Купили. Тепер працюємо обое в поті чола. Віддаємо.

— На біса, — кажу, — нам отака петрушка? Працюємо, як скажені.

— Нічого, — заспокоїла дружина. — Люди працюють, і ми попрацюємо.

Машина не стільки їздить, скільки ламається. Я удома майже не буваю. Півжиття на роботі, півжиття в гаражі.

— Що ти вічно в тому гаражі сидиш? — завела якимось дружина. — Вічно під тою машиною лежиш.

— Люди лежать, і я лежу.

Що дружина більше мені дорікає, то машина часті-

ше ламається. А що машина частіше ламається, то я менше буваю вдома.

— Досить! — сказала жінка. — Не хочу я більше такого життя! Ти хтозна-куди їздиш, а на машину усе звалюєш. Кину я тебе. Розлучимось.

— Як же ти будеш жити без мене, а я без тебе?

— Люди якось живуть, і я проживу.

Прийшли на суд.

— Ваш чоловік? — питає суддя.

— Ніби мій і ніби не мій.

Здуріла, чи що, мислю собі.

— Ноги, тобто черевики і штани, ніби й мого чоловіка, а лице — не можу сказати.

— Дивно, — каже суддя. — У документах зазначено, що це ваш чоловік. Але як це ви могли його забути?

— А ви мені не дорікайте! — вибухнула жінка сльозами. — Я цілий рік або зовсім його вдома не бачу, або тільки ноги з-під машини виглядають...

Помирилися ми. Прийшли додому.

— Знаєш, — пропонує жінка. — Давай продамо машину.

— А чи варто? Як тепер без неї?

— Люди обходяться, і ми обійдемося...

ЖИТИ — ЗНАЧИТЬ БОРОТИСЯ

Нарешті одружився і я. Відважився. Довго думав. Зважував. З газетних матеріалів вивчав доцільність такого вчинку. По синяках під очима і гулях на лобах сусідів вивчав переваги сімейного життя. І ось переді мною сидить моя ангелиця. Лупає очима і чекає, що я скажу.

— Давай будемо боротися! — кажу я.

— Як? — дивується вона.

— Ну, одна теледама якось по телевізору казала, що кохання — це скарб, за який треба боротися.

— Ти свій скарб уже виборов, — усміхнулася дружина.

— Тоді давай боротися за здорову сім'ю! Людина му-
сить за щось боротися. Без цього людина — не людина.

Почали з того, що я оголосив тиждень кохання.

За програмою тижня ми мали якнайбільше одне од-
ному дивитися в очі, обніматися і навіть... цілуватися.

Під кінець тижня наші уста були червоні, ми — сині,
а очі світилися голодом.

Кажу жінці:

— Ще день якось перемучимося, а тоді оголосимо
тиждень здорової і смачної їжі...

Запаслися продуктами, літературою. Довго спереча-
лися, що кому робити.

Тоді жінка викинула гасло:

— Тиждень — за три дні!

Довелося підтримати.

Скориставшись моїм тимчасовим збентеженням, во-
на оголосила тиждень культурного відпочинку.

Щовечора ми відвідували театри і кіно. Ранками слу-
хали музику і замість фіззарядки танцювали.

Якось у театрі я побачив у дзеркалі себе, свою не дуже
свіжу сорочку. І висловив міркування, що не завадило б
оголосити тиждень чистоти й охайності.

Дружина вирішила, що раніше треба оголосити тиж-
день нової моди. І переконувала мене, що наймодніше за-
раз усе старе й вим'яте. Потім ніби між іншим запита-
ла:

— Цікаво, для кого пральні комбінати?

Я висловив припущення:

— Мабуть, для тих, хто дуже любить мильні запахи
або зовсім не має нюху...

Тут між нами спалахнула суперечка. Довелося досиро-
ково оголосити тиждень культурних взаємин.

— Любий, — сказала під час цього тижня дружина. — Чи не подав би ти мені каву в ліжко?

— Мила, — відповідаю, — тиждень здорової і смачної їжі уже давно минув...

Наступного дня моя незамінима проголосила:

— Мабуть, настав час провести тиждень оновлення жіночих туалетів.

— Звичайно, — погодився я. — І проведемо його під девізом: «Старим речам — нове життя!»

Якось я повернувся з роботи. Дружини вдома не було. Речей її також. На столі лежала записка:

«Милий! Я оголосила місячник здорового глузду!»

ЩЕ ПОПРАЦЮЮ...

Погідний літній ранок. Прокинулося місто. Прокинувся і я.

Збираюся на роботу.

Взув черевик. Зав'язав шнурок. Потягнувся за другим черевиком. А де ж він? Під віпалкою нема. Може, під ліжком?

Під ліжком — свинина. Та, що я вчора з базару приніс.

Що ж тоді в морозилці?

В морозилці — молоток. Цікаво, чого він тут опинився? Усі інструменти в мене лежать на балконі в ящику. Там, де цвяхи, скоби й шпінгалети.

Заглянув у ящик. Знайшов свої нейлонові плавки. Це я недавно ходив на пляж. Портфель! Треба заглянути у портфель!

У портфелі сиділо кролення, я купив його на пташиному ринку. Хотів однести внучці. Треба щось йому дати їсти. Зірву з балкона якусь квіточку.

Зашпортнувся за щось м'яке і довге. Це мій мисливський чобіт. Тільки чому він тут? Йому місце в підвалі. Так, учора я прийшов з риболовлі.

Пішов у підвал. Копирсаюся ключем у замку підвального коридора, а з глибини жіночий голос:

— Ал-ло! Хто там? Люди добрі, відчиніть!

Сило небесна! Та це ж голос моєї жінки. Невже я її вчора забув у підвалі?

Так і є. Стоїть чорна як ніч. Чи то від страху, чи то від люті. І тримає в руках мій черевик.

— О! А я його шукаю! — кажу радісно.

Жінка нічого не сказала. Тільки, здіпавши зуби, помалала черевиком над мосю головою...

Тім'я трохи нис. Але пішов на роботу.

Сів за робочий стіл. Чийсь журнал на ньому.

Взявся розгадувати кросворд.

Хтось із портфелем підійшов до столу, постояв трошки, подумав, сказав: «А-а, вибачаюсь! Чортів склероз». І почовгав.

В обідню перерву зарипіли стільці співробітників. Раптом одна радісно до мене:

— Кого я бачу! Йосипе Павловичу, ви до нас знову повернулися?

Я підвівся й наморщив лоба. Виявляється, прийшов на те робоче місце, з якого п'ять років тому розрахувався.

У другій половині дня пішов на нове робоче місце.

— Де були півдня? — питає завідувач відділу. — Треба було деякі документи. Шеф лютував...

— Прихворів, — кажу, — трохи. У поліклініку ходив...

— Може, ви, Йосипе Павловичу, — сказав делікатно завідувач, — пішли б на пенсію? Важко вам. Та й здоров'я берегти треба...

— Е, ні! — заперечив я категорично. — Ще попрацюю...

ДЕСЬ БАЧИВ

— Треба! — сказала категорично сусідка Їлава. — Треба тобі женитися...

Переконаливò змалювала, що я втрачаю як неодружений. Намалювала, що виграю, коли матиму дружину. І висунула конкретну кандидатуру:

— Ї у мене знайома одна. Дівчина — люкс.

Я м'якосердий. Коли мене довго вмовляють, можу не встояти.

Їлава змалювала «дівчину-люкс» як зразок доброти, вихованості, культури, освіченості, доброчесності. Потім між іншим підкреслила, що в сімейному затишку важливу роль грає і матеріальний достаток. А Муся — так звала кандидатуру — не має хіба що цвіту папороті.

І повела мене до Мусі в гості.

Величезний будинок Мусиних батьків зустрів нас квітами. Батьки — щирими запрошеннями. Муся — радісною усмішкою на гарненькому обличчі.

— Ось ішли, — дипломатично сказала Їлава, — вирішили зайти... Pozнайомтеся, до речі...

Я тримав у руці тендітну руку Мусі з довгими, вкритими золотими перснями, пальцями, дивився на родимочку біля її носика і думав:

«Десь я ті персні бачив. І цю родимочку...»

Ніби між іншим Муся провела нас по п'яти кімнатах, обвішаних килимами і обставлених дефіцитом. І посадила за стіл. Який нібито у них завжди накритий про всяк випадок.

Сидимо. Чаркуємо. Муся мило всміхається. Як пташка щаслива щебече. А у мене в голові свердликом: «Де я бачив ті рівенькі зуби? Де я чув той голос?»

Десь за третьою чаркою згадав. Виделка зупинилася на півдорозі до тарілки. Я відклав її, швидко встав, попросив вибачення. Мовляв, згадав, що мушу бути вдома.

І чкурнув так, що квіти мені прощально кивнули голівками.

Не встиг зачинити двері своєї квартири, як прибїгла Клава..

— Що сталося? — спитала трагічно.— Муся розхвилювалася. Батьки також... Чому ти втік?

— Бо згадав, де я її бачив. У гастрономі на розі...

— Ну й що? Муся справді там працює.

— Ніщо. Просто твоя Муся два тижні тому у цьому ж гастрономі зі мною вже познайомилася. Тільки чомусь лице моє забула. Недоважувала покупцям. Я зауважив їй. Накинулася на мене з такими «благословеннями», що в мене очі на лоба полізли. Досі дивуюся: у такій крихітній ангельській подобі стільки такої чортячої нечисті...

АСОЦІАЦІЯ

Правду кажучи, я потерпів. Хоч була попередня домовленість. І знав, що бухгалтер їм дуже потрібний.

Але ж такий успіх! Щоб з нагоди зарахування на роботу колектив за свої кошти дав банкет? Не сподівався. Де я не працював, мене ще так радісно не зустрічали.

Першим на банкеті тепле слово сказав шеф:

— Товариші! Сьогодні у свій колектив ми приймаємо симпатичну з вигляду людину — Онисима Федотовича Шапочку. Попередник Онисима Федотовича зараз сидить в місцях далеких і бачить небо в клітинку. Побажаємо ж Онисиму Федотовичу не бачити цього неба!..

Всі дружно підтримали шефа. Я подякував за довір'я.

Тоді слово сказав заступник шефа:

— Людина справді симпатична до нас прийшла. Згадаймо, який тип на цій посаді працював кілька років тому. Отой, що покінчив життя самогубством. П'ємо за те, щоб наш Онисим Федотович ніколи не вдавався до насильства над своїм тілом...

На серці тепло, коли тебе отак зустрічають. Я хотів сказати слово-відповідь. Та випередив ще один співробітник:

— Товариші! Я дивлюся на Онисима Федотовича і пригадую отого бухгалтера, що мав інфаркт. Далеко йому було до Онисима Федотовича. Але Онисиму Федотовичу до нього недалеко. Бо Онисим Федотович хороша людина...

Потім підвівся ще один член колективу. Він довго дивився у чарку. Довго думав. Ніби з неї вивуджував слова. Тоді видушив:

— Он-нисиме Ф-федотовичу! Я п'ю за в-вас і ваше благополуччє серед нас. Не пам'ятаю, чи то п'ятий бухгалтер перед вами, чи шостий — Купріяненко—врізав дуба на рахівниці... Щоб ви на рахівниці не врізали...

Я почав тверезіти. Попросив вибачення. Вийшов на хвилю. І більше в цей чарівний колектив не повернувся...

ХАТХА-ЙОГА

Ситий не розуміє голодного. Здоровий не розуміє хворого, а той, хто має міцну будову тіла, не відає болів і переживань того, в кого ноги, як дві вузлуваті тички, груди запалися, мов невикисла паляниця, й руки висять, наче батоги.

Не розуміє він і того, хто нишпорить по книжках, газетах і журналах, вишукує кваліфіковані поради, щоб себе вдосконалити.

То чи дивно буде, що, побачивши в кіно вправи індійських йогів, я вигукнув:

— Хатха-йога — моє життя!

До того як вигукнути цю сакраментальну фразу, я добре все обдумав. Вправи йогів створені ніби навмисне для мене. По-перше: вони виконуються в повільному темпі. Я хоч і холеричного темпераменту, але темпи люблю флегматичні. По-друге: вправи йогів виконуються сидячи або лежачи. І всі вони короткочасні. Як холерик, я терпіти не можу довготривалості одного заняття. Хоч як людина, що має нахили до флегматичних темпів, можу терпляче пролежати й цілий день.

Скористався з того, що вдома не було дружини. Поїхала кудись переймати досвід. Одразу ж приступив до тренування.

Почав із дихання. Кладу перед собою годинник. Руку на пульс — видих, і — раз, два, три...

А найменшенький мій:

— Тату, дай голсцик.

Дав. Погладив по голівці.

Знову видих, і — раз, два...

Старшенький:

— Тату, а корова їсть горіхи?

Пояснив.

Ще видих. Раз, два...

Найстаршенький:

— Тату, що ви робите?

— Дихаю.

— Для чого?

— Щоб довше жити й вас годувати.

Він підстрибнув:

— Гі! Наші тато дихають!

І гайнув на вулицю.

Довелося приступити до вправ на зосередження уваги. Йоги вважають, що для цього найкраще дивитися на свічку.

Повиганяв дітей з хати. Засвітив свічку, поставив на стілець, а сам сів на підлогу, заплівши ноги, як турецький султан. Зосереджуюсь.

Коли це в шибку — шкряб-шкряб. Глянув — там їх із десятеро. І мої, й сусідські. Попритуляли носики до шибок, пороззявляли ротики, а очі аж світяться...

Надвечір приходить голова місцевкому. Так ласкаво: — Чи важко без жінки? Коли вона приїде? Я тобі ось книжечку приніс — «Релігія — опіум». Прочитай неодмінно...

Наступного ранку вибрав момент, коли дітлахи вибігли на вулицю. Сів на підлогу, ногу за шию — не йде. В дитинстві це мені вдавалось одразу. Значить, і тепер піде. Тільки треба напружитись.

Ривок. У сидниці щось хруснуло. Мене зігнуло в дві погібелі. Але заклав. Тепер основне не зупинятися на піддорозі, закласти другу.

Вхопився за ступню. Ривок. В очах потемніло, але заклав.

Тепер мене носом притиснуло до підлоги. Чую, що не витримаю. А ноги скинути з шиї не можу...

Вбігає до хати найменшенький.

— Клич Василька, — благаю найменшенького.

— Со?

— Василька клич!

— Со?

Вбіг до хати середульший. Глянув на мене. Сів на підлогу.

Ноги за шию, бриць-бриць — і сидить.

— Ти, — стогну, — чого? Ану, встань зараз же!

— Ага, а ти сидиш...

— Встань, карбованця дам... Поклич Василька.

Вбігає найстаршенький з цілим виводком сусідських.

— Васильку, — прошу, — ти, Семенку (це сусідський). Ану легенько берить за оту ногу — й до себе.

Взяли.

— Куди, іроди! Не в той бік! — заревів я, бо в очах аж вогнем блиснуло. — Біжи, Васильку, поклич дядька Данила. Він, здається, вдома сьогодні.

Вибіг Василько на поріг.

— Дядьку Даниле! Дядьку Даниле! Ходіть сюди, бо наші тато замоталися в ногах!..

Прийшов Данило. Аж присвиснув:

— Може, на тебе шафа впала?

— Не питай, — молю, — допоможи.

— Не можна, — каже Данило глибокодумно. — Не можна по-кустарному. Треба по-вченому. До лікаря треба. Стривай, я зараз...

За кілька хвилини прибіг Данило, взяв мене на руки, виніс на подвір'я й посадив у вистелену сіном тачку.

— Поїхали, — каже.

Везе мене вулицею. Юрба дітлахів вистрибує навколо тачки, галасує. Люди стоять у воротах і співчутливо кивають головами. Василько на їхні запитання авторитетно пояснює, що «тато замоталися в ногах».

У поліклініці мене розмотали. Правда, підвестися одразу я не міг. Щось там порозтягувалося.

А лікар сказав:

— Щастя, дядьку, що ви опановували тільки хатхатхогу, себто першу сходинку. А то б вас і сам бог не розмотав.

ХОТІВ ПОРАДИТИСЯ...

У нас у будинку з'явився новий сусід. Іван Балалайка. Такий собі зовні непримітний чоловічок. Скромно зодягнений і з виду не дуже бойовий. А підходить якось до мене. Трішки напідпитку.

— Вас я тут ніби найбільше знаю. Хотів порадитися.

— Радьтеся.

— Гекерала хочуть дати. Що робити?

— Брати.

— Брати то брати,— зітхнув він.— Але ж то клопотів скільки буде. Всі під твоєю рукою, всіма командуй, за всіма дивися. А в мене троє дітей...

— Ну то не беріть.

— Мабуть, таки не буду брати...

Балкони наші поруч. Вийшов я увечері на балкон. Стоїть сусід. Слово за словом.

— «Волгу»,— каже,— пропонують. Державну. Чорну. І водія. Що його робити?

— Мені б,— кажу,— Іване, твої клопоти. Дають — то бери.

— Брати то брати,— розмірковує сусід.— Не люблю я ото їздити. Люблю ходити. Людей бачити. Відчувати їх подих і плече... Певне, таки відмовлюся...

Сиджу у дворі на лавочці. Читаю книжку. Підійшов Іван. Попросив закурити.

— Орден хочуть дати,— ніби між іншим зауважив.

— Ну так чого?

— Чого? — передражнив.— Думаю: що робити? Це ж потім всі на тебе рівняються, всі на тебе дивляться. Усе життя як на параді. Мабуть, я відмовлюся...

Якось у дворі ріжемо «козла». Вийшов Іван. Присів.

— Посилають,— шепнув таємниче.

— Куди? — спитав я.

— Туди,— кивнув загадково.— В одну країну. Та не знаю, що робити?

— Раз посилають, треба їхати.

— Небезпечно. А в мене жінка. Троє дітей. Мабуть, відмовлюся.

Жінка Івана вибігла з будинку із віником в руці:

— Я тебе, клятий опришку, куди послала?..

І віником Івана, віником. А перед людьми ніби виправдовує свою жорстокість:

— Годину тому послала його по олію. Чекаю, чекаю, а він «козла» ріже...

— А де він у вас працює? — спитав хтось.

— Як де? Вахтером на заводі...

МАЙСТЕР

Місячний вечір. Срібний туман стелеться над лугом. Золота доріжка тягнеться через усе плесо до наших ніг. А соловей витьохкує. Аж серце тане.

Обнімаю обережно її за талію. Тремтливим голосом кажу:

— Дивися, як тут гарно!

А вона:

— На мене природа не діє! Ти кажи конкретно: жінка є?

— Нема і не було.

— Ви усі тут святі. Як тільки виїхав з дому за поріг, вже парубок.

Помовчали. Плесо проборознила нутрія. Хлюпнула-ся риба.

Вона сказала:

— Холодно...

Я знову обхопив втрачену талію. І защебетав:

— Якби я був художником, намалював би отой місяць, оту доріжку. Верби над ставком, туман...

— Ти мені туману в очі не пускай. І руку забори. Мене агітацією не візьмеш... Якісь засоби пересування у тебе є?

— Ноги,— розгублено сказав я.— А вдома ще й велосипед.

— Дитячий? — спитала з іронією.

— Ні. Дорослий. Спортивний...

Здається, у ній пробудилася цікавість:

— Ти що, спортсмен?

І я вперше у житті почав брехати:

— Спортсмен. Майстер спорту. Міжнародного класу. З карате. Бачила фільм «Дівчата-бійці»? Японський. Я там знімався... Часто їжджу на міжнародні змагання. Бував у США, Німеччині, Аргентині, на Гавайських островах...

Вона заслухалася. Я знову — руку на талію. І мандрую далі по земній кулі:

— Бував у столиці Канади Квебеку, у місті Фудзіяма в Японії, в англійських тропіках...

Тут я задумався: які ще на світі є країни? Замовк. Руки мої міцніше обхопили її стан. А вуста потягнулися до поцілунку.

В якусь мить вона звелася на ноги. І я полетів у воду.

— Ну що, майстер? Подати руку чи сам вилізеш?

— Подай...

Витягнула мене з води. І каже:

— Дивний ви народ. Для того, щоб обняти когось за талію, пускаєтеся у цілу кругосвітню подорож. Притому не знаючи географії.

РІШУЧІ ЗАХОДИ

(З циклу «Бувальщини давніх віків»)

В одному племені, печери якого були на березі Дністра, з'явився хуліган. Син родового старійшини Акураки — Бек. Якось вихідного дня на пагорбі, що служив танцювальним майданчиком, він розклепав носа своєму ровесникові.

Хулігана викликали на родові збори. Дехто пробував засудити вчинок Бека. Але підвівся заступник голови роду з масово-виховної роботи й сказав:

— Якби той, кого вдарив Бек, нормально поводився, то Бек на нього не звернув би уваги...

Бека помилювали.

Проминуло кілька днів після зборів. Бек зустрів сусідку, яка на зборах читала йому мораль. І грязюкою обляпав її новеньку тигрячу шкуру.

Сусідка подала на Бека в товариський суд.

Суд зібрався. Голова суду довго промовляв про родові закони і родову честь.

— Так,— сказав він.— Бек порушив закон. Але подивіться на тигрову шкуру, яку нібито він зіпсував. У кого ще є така шкура? Ні в кого. Отже, позивачка сама хоче звернути на себе увагу. А потім скаржитесь...

Бека знову помилювали. Правда, один чоловік спробував виступити на захист потерпілої. Але його не сприйняли всерйоз.

Серйозно сприйняв його тільки сам Бек. Бо вже наступного вечора він устроїв йому під ребро вепрячого клика.

Травмованого терміново доставили в печеру «швидкої допомоги». Потім перевели у печеру для довгого і ґрунтовного лікування.

Беком зайнялася охорона порядку. Дуже серйозний слідчий з найдовшою бородою вів його справу. Він разів з десять допитував Бека в печері його ж таки батьків. Разів з двадцять ходив у лікувальну печеру до потерпілого.

— Тепер Бекові не минути одинокої печери,— перешіптувалися в роду.

— Цей,— кивали на найдовшу бороду,— не подивиться ні на що...

Зачекали, поки одужає потерпілий. Зібрали судове засідання. Бека посадили на камінь підсудних. Почалося слідство. І виявилось:

«В той час, як зуб вепра заліз потерпілому Бабабі під ребро, Бек був далеко від місця злочину, у стоянці іншого роду, на побаченні в Гуги. Зуб вепра належав самому потерпілому. І на ньому були відбитки пальців

самого потерпілого. Отже, сам потерпілий і штрикнув собі його під своє ребро. Для чого? Для того, щоб скомпрометувати Бекового батька, керівника роду...»

Суд виніс дуже суворе рішення. Потерпілого Бабабу посадили у віддалену й самотню печеру на тривалий період. Як дуже небезпечного й шкідливого для роду члена...

Того ж таки вечора у стоянці роду сталася нова пригода. Хтось згвалтував красуню Тралюлялю. Доньку заступника голови роду...

ЕЛІКСИР МОЛОДОСТІ

Приходжу до своїх ровесників. Семидесятилітніх хлопців і дівчат. А вони заздрісно:

— Щось ти, Ільку, все молодієш. Он Варвара з тобою до школи ходила, а поглянь на неї. Зігнулася в дві погібелі. Ти ж — ніби огірочок свіжснький.

— Еліксир молодості, — кажу. — У мене є онук. Чотири роки. Як ртуть. Всі на роботу йдуть. Мене з ним вдома залишають. Для прикладу хоча б учорашній день. Тільки схопилося з ліжечка, вже кричить:

— Діду! Ставай на руки і на ноги! Будеш кінь...

Я навкарачки. Він дав мені у зуби ремінець від штанів, виліз мені на спину, шльопнув кописткою по тому місцю, де має бути хвіст:

— Вйо-о-о, коню! Брикай! Брикай! Підкидай ногами! Фицай, іржи!

Добрикався я до того, що на підлозі простягнувся. А він:

— Діду, ти вже здох?

— Здох, — кажу.

— Тоді давай будемо лупити з тебе шкіру...

Скинув з мене сорочку. Почав відтягувати шкіру. Та-

кий масаж зробив, що досі вся спина горить. Добре, що я ніцья лежав.

Набридло йому це заняття. Каже:

— Давай в перукарню гратися.

Посадив мене на свій дитячий стільчик. Окутав рушником навколо шиї. Почав за бороду і за вуса смикати. Стриже, значить. У мене з очей вже слюзи течуть, а він:

— Не плач. Ти ж мужчина. Герой...

Не встиг я витерти заплакані очі, він бовсьнув мені на голову чашку холодної води:

— Освіжимо трохи...

Поки я рушником витирав голову, він встиг притягти і включити пілосос:

— Завивку будемо робити...

Тоді надів мені на голову каструлю:

— Висушити треба...

Але раптом йому стрільнула інша думка:

— Діду, давай будемо робити весілля. Ти — барабан...

І затарабанив ложками по каструлі на моїй голові.

— Грай! Грай! — кричить. — Отак губами грай: «Ту-ру-ру-ру! Ту-ру-ру-ру». Ніби труба...

Сиджу. Турурукаю. Він тарабанить ложками по каструлі. І наспівує:

— Тиша навкруги
Сплять гаї й луги...

— Яка там, дитино, тиша, — говорю. — Вліз би ти під оцю каструлю...

— Діду, не говори! Грай!..

Після цього вигукнув:

— Діду, цирк! Давай будемо робити цирк. Ставай на руки, підніми догори ноги і ходи...

Видно, йому не дуже сподобався мій номер. Бо як я тільки гепнувся на підлогу, переробив мене на лунохода. Прив'язав мені до ноги шнур від пілососа, клацає вмикачем і командує:

— Старт! Лізь на софу і джуми, як машина. Отак: джу-у-у...

Я джумлю. Рачки лізу на софу, тоді на стіл.

Він кричить:

— На шафу! Діду, лізь на шафу! І джуми голосніше!

На шафу я зопалу видряпався. Але джуміти перестав. Бо бачу, що злізти мені буде набагато важче.

— Що ти бачиш, діду? — питає онук знизу.

— Кратери. Давай, — кажу, — стели біля шафи ковдру. Тоді перину. Тоді подушки. Спробуємо зробити м'яку посадку...

На щастя, прийшла на обід невістка. Від здивування рот розкрила:

— А ви чого на шафу залізли?

— Я не на шафі, — кажу. — Я на Місяці. У космос мене запуслав. Підтягуй стола. Будемо якось приземлятися...

Отак-о. А ви заздрите, що я моложавий. Варварою дорікаєте. Та якби Варварі таке ось випробування, вона ще на танці бігала б...

СТРУС

Ляля глибоко зітхнула:

— Толику! Я без тебе не можу.

Толик зітхнув ще глибше:

— Лялечко, я без тебе також.

І вони одружилися.

Толик заходився будувати сімейне гніздо.

Лялечка була окрасою цього гнізда. Вона, як і личить окрасі, цілими днями прикрашала себе перед дзеркалом. Приміряла ті атрибути краси, якими щодня забезпечував її Толик.

Не минув ще й медовий місяць, а в гнізді Лялі і Толика бракувало хіба що пташиного молока.

Та якось Толик глянув своїми карими очима в бездонні очі милої і жахнувся:

— Що з тобою, люба? Твої ясні очі повиті пеленою смутку?

— Знаєш, милий, мені хочеться чогось такого... Ну, чогось такого...

Толик зрозумів, що Лялі хочеться саме пташиного молока.

Наступного ж дня гайнув поміж птахи. Роздобув молока.

А очі Лялечки все одно сумні. І вуста її лепечуть:

— Знаєш, Толику, мені хочеться чогось такого... Ну, такого...

Толик озирнувся навколо. Думав: чого б то Лялечці могло хотітися? Ніби усе є. Хіба що зірку з неба?

Видряпався Толик на небо. Дістав зірку.

Та очі Лялечки все одно сумні. І вуста її лепечуть:

— Знаєш, любий, мені хочеться чогось такого... Ну, такого...

Міркував: може, Лялечці хочеться каменя з морського дна?

Пірнув у наділибини. Дістав камінь. Приволік до дому.

А Ляля:

— Знаєш, Толику, мені хочеться чогось такого... Ну, такого...

— Ну, чого такого? — перепитав худий і виснажений Толик.

— Мені хочеться чогось незвичайного. Ну, якогось струсу...

Толика затрусило. Уперше в житті. І так сильно, що Лялечка не втрималася на його шиї. Злетіла.

УРОКИ ВИХОВАННЯ

Із сусідами я в гарних стосунках. То я у них снідаю. То вони у мене обідають. А їхній семилітній Юрко взагалі більше часу проводить у мене, ніж удома.

Та ось я зібрався їхати на курорт. Юрко розревівся: «Не пущу тебе самого!»

Тут сусіди й підказали вихід:

— А чому б тобі не взяти його з собою? І тобі буде веселіше. І йому буде з тобою добре. Для нас також не байдуже. Він лише тебе одного слухається. Отже, даси йому деякі уроки виховання...

Прийшли ми в санаторій. Зайшли в реєстратуру.

За столом сидить медсестра. Таке собі янголятко із ще не пророслими крильцями.

Я кілька разів окинув її поглядом.

Юрко мене сіпає за руку і шепче:

— Кльова баба. Правда?

Лице моє налилося вогнем. Не знаю, що йому й відповісти.

— Не хвилюйся,— заспокоює Юрко.— Яюсь обкрутимо...

Вийшли з реєстратури.

— Як ти думаєш,— питає Юрко,— вона бере хабарі?

Довго й скрупульозно пояснюю Юрі, що хабарі у наш час беруть тільки окремі погані люди, яких все одно виявляють. І за це вони дістають по заслугі.

Під час мого імпровізованого уроку Юрко байдуже дивиться на горобців, що чубляться у пиліюці.

— Як ти думаєш? За що вони б'ються?

— Може, за черв'яка. А може, один одного образив...

— А може,— продовжив у моєму тоні Юрко,— це чоловік б'є жінку. Що вона на курорті з чужим горобцем зустрічалася...

— Не вигадуй! Ніхто чужий з чужим не зустрічається. Тут тільки свої із своїми.

— Ага! Тільки потім чужі діти родяться...

— Де ти цього набрався? — розсердився я. — Такі погані думки.

— А ти не сердься, — заспокоїв мене Юрко. — Я про тебе погано не думаю. Я он про цього дядька, що під кушем на лавочці з тіткою сидить. Отлянуться, як нікого близько нема, то цілуються. А як хтось іде, відсуваються одне від одного...

Під час обіду Юрко викинув нового коника. Коли офіціантка принесла борщ, він спитав:

— Дуже водою розбавили?

— Юрку, як ти смієш? — вирвалося в мене.

— А при чім тут я? — оправдувався Юрко. — Он тітка за сусіднім столом бурчить, що сама вода...

Після вечері кажу Юркові:

— Ти лягай спати, а я піду на процедури.

— Добре, йди. Тільки довго не будь.

Того вечора я повернувся пізно. Юрко спав. Вранці я позіхаю, потягуюся, а Юрко каже:

— Ти б женився.

В мене очі на лоба:

— Це для чого?

— Не ходив би ночами на процедури... Висипався б...

Пішли в солярій.

— А чого тьоті лопухами накривають очі? — питає Юрко.

— Мабуть, щоб не пекло сонце.

— Мабуть, не тому, — засумнівався Юрко. — Мабуть, щоб усі думали, нібито вони не бачать, що вони голі...

— Юрку, Юрку, — кажу, — коли ти будеш серйозний?

— Як виросту, — каже Юра. — Буду цілий день стояти біля оцієї борони і кидати на неї кільця...

ШЕДЕВР ЗА ВУАЛЛЮ

Помер художник Варфоломій Шпоник. Відомий майстер пензля. Ім'я якого не сходило з газетних шпальт. Десять років трубили усі труби про батальну картину Шпоника «Ривок уперед». І ось останній ривок самого художника. Помер. Віддав богу душу, чи кому там її тепер віддають.

Зібралася комісія вивчати спадщину.

Жінка Шпоника показала на п'ять мішків, що стояли в кутку:

— Ось тут газети й журнами. Все про нього...

На пожовклих сторінках рябіли заголовки: «Задум», «Картина, якої ніхто не бачив», «Майстер», «Є такий художник», «В гостях у піонерів», «Розповідає Варфоломій Шпоник», «Шедевр за вуаллю»...

Заголовки говорили самі за себе.

— В отому чемодані, — показала вдова, — стрічки із записами телевізійних і радіопередач про нього. А в оцюму — його розповіді про його картину «Ривок уперед».

Поставили одну на магнітофон. Врівноважений, трохи глухуватий голос Шпоника повідомляв:

«...Між нами кажучи, картина «Ривок уперед» — це перша така своєрідна картина у нашому батальному живопису. Надмірна скромність не дозволяє мені розповісти, як люди чекають її, пишуть листи, розпитують, коли і де її можна буде побачити. Картинні галереї штурмують мене щодня...»

Потім довго вивчали фотографії. Художник серед трудивників села. Зустріч Варфоломія Шпоника з робітника заводу. На відпочинку. Художник у колі сім'ї. Фото в одній газеті, надруковане під рубрикою «Художник і життя»; Шпоник біля корови.

— А де ж знамените полотно? — спитав один з членів комісії. — Де ж картина «Ривок уперед»?

Вдова скрушно похитала головою:

— Нема, любі мої. Не встиг голуб мій сизокрилий написати картину... Підступна смерть обірвала його творчі задуми... — І покотилася скупа вдовина сльоза.

— Покажіть нам хоч ескізи, штрихи...

— Ескізів і штрихів також не було, любі мої...

— Але ж була стаття «Шедевр за вуаллю». Мабуть, щось було...

— Було, любі мої, було. Була вуаль. А шедевра ще не було... Нещадна смерть...

І скупа вдовина сльоза знову скотилася по смутній вдовиній щоці...

В УСЬОМУ ВИННА ШКУРА

Чорт сидів на зборах. Розпач країв йому серце: «За що? За яку бісову маму вони так мене бештають?»

З-за стелу підвівся головуючий. Оголосив:

— А зараз приступимо до розгляду персональної справи Чорта.

У кількох кутках залу хихикнули.

Головуючий вів далі:

— Тиждень тому в нашій установі стався прикрий випадок. Кинули недопалок. Згорів цілий відділ. Ми раділися і прийшли до єдиної думки, що це робота Чорта.

«Господи, яка несправедливість, — подумав Чорт. — Я вже рік тому кинув палити».

— Але ж я не палю! — обурився Чорт.

— Хе! Він не палить! — кинув хтось із президії. — А що, може, Ангел палить?

З місця підвелась прибиральниця:

— Це міг зробити тільки Чорт. Скільки з його кімнати я винесла порожніх пляшок, знає один бог...

«Та вони подуріли», — подумав Чорт.

— Я два роки вже в рот нічого не беру. У мене нирки болять. А в кімнаті я сиджу не сам. Зі мною Ангел...

— То що, ти вважаєш, Ангел п'є?! — зацітькали Чорта з усіх боків. — Ви чуєте? Ви бачите, куди він гне? Хоче опаплюжити Ангела!

— Звичайно, пожежа — це Чортова робота, — підвівся в залі ще один співробітник. — Чорт узагалі аморальний тип. Він вчащає до жінки Ангела.

«Ні. Вони справді божевільні, — подумав Чорт. — Ангел залицяється до моєї Відьми, а з мене шерсть скубуть».

— Та ви що?! — обурився Чорт. — Та ви знаєте, що це Ангел до моєї жінки заскакує...

Зал вибухнув реготом.

З-за столу підвівся головуючий. З іронією зауважив Чортові:

— Вибачте, ви справді дивак. Тут порушено здоровий глузд. Тут нема логіки. Для вас, звичайно, ваша жінка — красуня. Але все-таки вона Відьма. Де ви бачили, щоб Ангел кинув Ангелицю і бігав до Відьми?

У залі знову захихикали.

— Воно справді дивно, — затинався Чорт. — Чорт його знає, як ту логіку зрозуміти. Але факт. Ангел таки злигався з моєю Відьмою. А здорового глузду тут справді нема...

— Ну ось бачите, — сказав лагідно головуючий до Чорта. — Самі визнаєте...

Далі Чорта не слухали. За моральну розбещеність його хотіли вигнати з колективу. Але, зваживши, що він сам визнає свої помилки, обмежилися суворою доганою з останнім попередженням.

Приплентавши додому, Чорт написав оголошення:

«Міняю добротну, нову, велику, з густою блискою шерстю чортячу шкуру з цінними рогами на голові й хвостом із художньою китицею на кінці на будь-яку, поношену, стареньку, потріпану, облізлу ангельську шкуру. Можна без крил і без пір'я. Аби тільки був ярлик, що вона ангельська».

ЗДРАСТЄ!

Йду по вулиці. Дихаю весною. Впиваюся тихим надвечір'ям. І прагну чогось такого, що сам не знаю якого.

Раптом іде. Богиня — не богиня. Ангел — не ангел. Диво двадцятого віку.

Пришвартовуюсь. Намагаюся не відставати. Бо, може, це якраз моя доля чеше.

— Дівчино, ви любите квіти?

— Що таке?

— Квіти любите?

— Здрастє!

— Здрастє! Так любите?

— Що таке?

— Квіти.

— Здрастє!..

Тру енергійно лоба. Намагаюся екстрено зрозуміти щось із цих переговорів. Нічого не виходить. Міняю тему.

— Прекрасне надвечір'я!

— Здрастє!

— Ви були коли-небудь у Монако?

— Що таке?

— Держава така. На узбережжі Середземного моря. Кондамін, Монте-Карло...

— Здрастє!

— То були чи не були?

— Що таке?

— Бо сьогоднішнє надвечір'я мені нагадує тамтешні світанки.

— Здрастє!

Чухаю потилицю. У яке ж русло спрямувати дальші переговори?

— Чули? Наполеон, коли втікав з Росії, то утопив скарби?

— Що таке?

— Ну, там було золото награбоване, його власні імператорські цінності...

— Здрастє!

— А кілька днів тому у Дніпрі впіймали сома. Важив з корову. І в його нутрощах знайшли скриньку з орденами Наполеона. Як ви на це дивитесь?

— Шо таке?..

Втрачаю остаточно здатність до дипломатії. Іду навпростець:

— Пішли в кіно!

— Шо таке?

— Ну, подивимось будь-який фільм. Трагедію чи комедію.

— Здрастє!

Але йде.

У фойє кінотеатру дивлюсь і очам своїм не вірю: поруч зі мною чалапкає манекен...

ЦЯЦЯ

Маленький Івасик грався у парку. Молоточком грався. Біля лавочки, на якій сиділа мама і ще якась тьотя.

Побачив Івасик блискучу червону цяцьку. І з усієї сили молоточком по ній — лусь.

Тьотя, що сиділа поруч з мамою, підсмикнула ногу й закричала:

— Ой-йой-йой!

Виявилося, цяця була нігтем великого пальця тьотиної ноги.

Тьотя висунула ногу з босоніжка і на адресу Івасика сказала:

— Хуліганьйо росте! Бандюга!

Мамі Івасика це дуже не сподобалося. Вона відповіла:

— Сама ти бандюга! Таку крихітку обзиває.

— Крихітку? — скривилася сусідка. — Ця твоя крихітка скоро з ножем за людьми бігатиме.

— Дивись, щоб твої не бігали! Який чорт за таким опудалом, як ти, бігатиме?

— Сама опудало! Ще й конячого хвоста на голову почепила. Бо своє розумне. Дурної голови не тримається.

— А в тебе що на голові? Як у дурного на хаті. Чуже під лісом бачить, а свого під носом не помічає...

Івасик стояв, розкривши рота. Переводив невинні очі то на тьотю, що дуже кричала, то на маму, що також дуже кричала.

До Івасика підійшла його ровесниця:

— За со вони так сваається?

— За цяцю...

НЕДОКОРМИВ

— Заходьте! — сказав шеф. — Сідайте.

Сів. Дивлюсь на нього. Намагаюся відгадати, чого він мене викликав? Так просто? Щоб подивитися?

— Хотів подивитися на вас. Кажуть, ви поправилися.

— Так, трошки.

— Одружилися?

— Та ні. Сам.

— А хто ж вам готує?

— Сам.

— Правильно робите. Бо по тих їдальнях можна болячку нажити...

Що це в ньому прокинулося? Така увага раптом. Така турбота. Може, хоче мене взяти за зятя? Перспектива, звичайно, не дуже приваблива. Тепер спокою нема тільки на роботі, а тоді не мав би й удома.

— Що ж ви там варите? — подікавився шеф.

— Як коли. Найчастіше «Геркулес». Часом локшину. Швидко й просто. І калорійно.

— А обідасте де?

— Обідаю тут, у їдальні.

— Не годиться! — сказав він категорично. — Ви ж знаєте, як тут готують. Що ж ви себе живцем закопаете?..

Точно, хоче мене у свояки взяти. Чого б так раптом став турбуватися про моє здоров'я? Десять років ще й допікав, що симулюю, коли, бувало, захворію... А може, совість заговорила? Кажуть, коли людина старішає, то вона стає добрішою.

— Чому б вам не купити електроплитку і той «Геркулес» чи ту лапшу не зварити тут?

— Про це я ніколи не думав.

— То подумайте. Здоров'я — не черевики, що сходить старі, нові купити можна...

Наступного дня в обідню перерву, у своєму кабінеті я зварив «Геркулес».

Вперше до мене зайшов шеф. Саме тоді, коли з каструлі я передливав кашу в тарілку.

— Ну як? — кивнув на тарілку.

— Не знаю. Ще не пробував.

— Ану, дайте ложку.

Він сьорбнув. Раз, другий, третій. П'ятий.

— Нічого. Тільки треба солі більше.

— Це можна.

Я підсолив.

Шеф підсунув до себе тарілку.

— Оце зовсім інша штука. Засипайте ще одну тарілку. А взагалі, каструлю більшу купіть. Щоб на дві тарілки варилося. А можна й на чотири. Юрко та Митько гарячого хлебнуть. Бо теж як ті хорти...

На чотири то й на чотири. Що мені — важко?

Якось за обідом шеф невдоволено зауважив:

— Це ж очманіти можна! Щодня «Геркулес» і «Геркулес». Не те щоб узяти книжку «Смачні страви», Чогось повчитися... Що ви цілими днями робите?

Я розгубився:

— Ну як що? Працюю...

— Працюю, працюю! — передражняв шеф. — Запрацювавсь, що друге підборіддя звисає. Коли ви не допишете однієї цифри, наука від цього не постраждає... Допоможіть йому дістати електродуховку, — звернувся до свого заступника, який вилизував тарілку. — Може, хоч пампушок спече. Домашній борщ з пампушками — це ж об'єденіє... Тільки круглий ідіот може відмовитися від такого...

Я варив борщі. Пік пироги. Ліпив вареники.

«Свята трійця», як у нас жартома називали шефа і його заступників, щодня трапезувала не лише обідами, а й вечереми. Шеф усе ганив, усе ганчував, але з'їдав до цурки. Піріжки і вареники навіть брав додому чи на риболовлю...

Якось на роботу я не вийшов. Захворів.

Шеф прислав кур'єра, щоб я негайно прийшов.

Прийти я не зміг. Наступного дня також.

Прийшов через місяць.

Мене викликав шеф:

— Якщо ви маєте намір і надалі так халатно ставитися до своїх обов'язків, то можете сьогодні подавати заяву...

Я подав.

Влаштувався кухарем у кафе «Шкалик». Але їсти не готую. Пишу завідуючому дисертацію. На тему «Калорійна їжа і суспільний прогрес»...

ГРАВІТАЦІЯ

Ночами сплю нормально. Чорти не сняться. Відьми також. У розмові з жінкою не зриваюся і не гиркаю на неї. З підлеглими також поводжуся нормально. А ви-

ходжу за трибуну, говорю про серйозні справи — зал хихикає у кулаки, кидає репліки, а то навіть регоче.

Думаю, може, я заговорююся. Ні. Бо читаю слово в слово з написаного. А папірець мені готує помічник, який ніколи не підводив. Та й пише про те, що я сам бачу і розумію.

Одного разу дійшло до скандалу.

Виступаю. Говорю про успіхи. Про досягнення. Ілюструю прикладами. Закріплюю теоретичними положеннями. А із залу мені кричать:

— Ви одірвалися від дійсності!..

— Треба дивитися своїми очима, чути своїми вухами!..

— Треба на місцях бувати...

Звісно, я одірвався від доповіді. Роблю, так би мовити, зигзаг:

— Дорогі мої! Я ж з раночку до ночі з машини не вилізаю. Всі куточки об'їжджаю. Оцими власними очима все бачу...

— Не так бачите! — кричать. — А може, й зір пригупився...

Справді, подумав я. А може, в мене щось із зором?

Подався до спеціалістів. Перевірили.

— Нормально, — кажуть. — Навіть дивує, що в такому віці і такий гарний зір. Патології нема.

Наступного разу виходжу за трибуну. Те ж саме. І зал ще більше обурюється.

— Ви, — кажуть, — із нас дурників не робіть...

Рад не рад — треба знову до лікарів.

Куди не їздив. Що не робив. По яких клініках не відлежувався. Досліджували, як після повернення з космосу. Й нічого не дослідили. Аж одного разу натрапив на вченого-самоука. Досліджує зв'язок людини із середовищем. Вплив середовища на людину і людини — на середовище.

Розповів йому про свою біду.

— Добре,— погодився.— Завтра я з вами поїду по всіх об'єктах.

Наступного дня сіли в машину, поїхали. Їздили від ранку до вечора. Придивлявся він до мене. Якийсь прилад до очей приставляв. Щось бубонів собі під ніс. Записував. А ввечері каже:

— Усе ясно. Порушення гравітаційного поля.

— Не розумію?

— Людина народилася для того, щоб ходити по землі. Тоді дія магнітного поля землі має природне співвідношення з життєвими органами людини.

— А я хіба по небу літаю?

— Ні. Ви по землі. Але ви цілими днями з машини не вилазите. Машиною ви ізольовані від гравітаційного поля. І в цей час ваш зір заломлюється. Очі бачать зовсім під іншим кутом. Сприймаєте не те, що є. Бачите те, що б ви хотіли бачити.

— Що ж треба робити? — спантеличено запитав я.

— Треба по землі більше ходити. Ногами.

— Босими?

— Можна і в черевиках. Вони у даному випадку не є ізолятором.

НЕ ХОЧУ БУТИ СВОЇМ

Це вже як кому на роду написано. Кожному в житті своя полицка, й кожному на тій полицці своє місце.

Я, наприклад, усе життя скрізь посідаю місце с в о г о.

Пам'ятаю, ще в дитинстві потягнувся до пиріжка. А мати так лагідно:

— Синочку, візьми краще картопельки. Бо прийдуть до хати чужі люди, то не буде що на стіл поставити...

Потім, коли вже парубкував, пішов на весілля до

двоюрідного брата. Тітка, що розтицькувала за стіл гостей, лагідно попросила мене:

— Івасику, встань, голубчику. Тут хтось із чужих сяде. А ти свій. Де-небудь притулишся.

Я притулився під кущем у саду. Стріляв листочками до вечора. Та ніхто мене не помітив. Тоді я, щоб не образити нікого, крадькома подався додому.

Коли женився рідний брат, усі зібралися їхати до нареченої. Дядько щось ворожив на подвір'ї біля машини, розсаджував кого куди. А тоді заявив:

— Гості хай сідають у машину, а свої ідуть пішки. Сім кілометрів не така далечинь...

Я, зодягнутий у все парадне, в полудневу літню спеку чалапкав у сусіднє село. І за кожним кроком згадував брата. Снаги мені надавало усвідомлення того, що я йду до цього села раз, а брат ходив два роки майже щодня. Тоді я собі й дав слово, що ніколи не оженюсь так далеко від дому.

Опівночі на весіллі почалася бійка. В шарварку хтось крикнув:

— Бий своїх, щоб чужі боялись!

І врізав мене по носі.

Потім з'ясувалось, що мене справді стукнув свій. Троюрідний брат. Бо йому з п'яної голови видалось, нібито я чужий...

Якось я зайшов до чайної.

— Зозулько, — кажу буфетниці, — мені пляшечку пива.

— Нема пива.

— Як нема? Он переді мною дала чоловікові.

— Так то чоловік не наш. Гість. Із сусіднього села.

А ти свій...

— То мені, виходить, треба йти в сусіднє село?

— Переб'єшся...

Перебився. Й ще не раз.

Тільки так уже кортить мені в гості!..

ТРЕБА

Сиджу за столом, як прикутий. Копирсаюся ложкою в тарілці. Бр-р-р! Як я ненавиджу цю кляту кашу!

— Їж! — крикнула мама. — Не бабрай!

Несу ложку до рота. Несу довго. Щоб вона бачила. Тільки вона відвертається — я ложку від рота. Тільки повертається — я знову несу до рота.

Дивлюсь у вікно. Там хлопці футбол гаяють. Якби Володька м'ячем у вікно врізав. Мама кинулася б на подвір'я. Я б у той час кашу через дірку у вікні висипав.

— Ні, це не дитина, а чортзна-що! — знову сердиться мати. — Він майже нічого не з'їв! Скажи йому що-небудь...

Це вона татові.

Тато підходить до мене.

— Ти будеш їсти чи не будеш? Може, дати понюхати оце? — показує на пояс.

Поясом тато тільки лякає. Він переважно тільки читає мораль.

Коли я не хочу йти до школи, тато каже:

— Ти думаєш, мені хочеться йти на цю кляту роботу? Думаєш, мені хочеться працювати? Але треба.

Як мені не хочеться робити уроки, він навчає:

— Треба! Розумієш, треба! Думаєш, мені хочеться ремонтувати ці холодильники? Я і без цього прожив би...

Буває, що тато мені співчуває:

— Я розумію, що тобі задають багато всякого непотребу. Але школа є школа. І я колись ходив до школи. Хоч з того, що вчив, нічого не пам'ятаю. Але з-за бумажки треба...

— Ти таки не їси? — відірвав мене від спогадів суворий голос тата.

— Їм! — кажу.

І ледве ворущу щелепами. Бо ця клята каша ніби склеїла їх.

Тато дивиться на мене співчутливо. І вже лагідніше:
— Їж. Я розумію, що ця каша — як січка. Думаєш, я не розумію, що мама не вміє готувати? Думаєш, мені хочеться їсти те, що вона дає? Але треба...

РІЙ

День гарний такий. Теплий, сонячний. Ні вітерця над землею, ні хмаринки на небі.

— Хоч одна неділя погідна, — кажу жінці. — Може, на риболовлю вискочу...

— На риболовлю. Ти ось взяв би віника, підмів би подвір'я, — скоректувала мої прагнення дружина. — У людей на подвір'ях чистота і порядок, а в нас... Завідуючий фермою, як-не-як. Соромився б...

Скинув майку, зостався тільки в спортивних штанах, взяв віника. Мету.

Коли це надбігає сусідський Павлуша:

— Дядьку! У саду Мелешихи на яблуні рій сидить.

Про бджоли я давно мріяв. Навіть вулика почав майструвати. А роя ніхто не продавав. Тому отак, як був, з віником, кинувся до саду Мелешихи.

Над яблунею кружляла хмара бджіл і несамовито гула. На одній гілляці їх начіплялося одна за одну стільки, що здавалося, ніби висить донизу хвостиком велетенська рухлива груша.

З розповідей мені було відомо, що під отаку «грушу» треба підставляти мішок і трусонути гіллякою.

Мішка під руками не було. А думати ніколи. Рій у будь-яку хвилину міг знятися і полетіти.

Я швидко зняв спортивні штани. Холопі внизу позав'язував. Виліз на яблуню. Добрався ближче до гілляки

з бджолами. Приміряюсь штаньми. Якщо однією рукою триматиму, а іншою буду трусити, в штани рій не потрапить. Вирішив тримати руками штани, а потрусити ногою.

Однією ногою вперся у розгілля. Підставив штани. Трусовув і... все полетіло донизу. І штани, і «груша», і я. Розбурхані бджоли почали вкривати моє голе тіло. Я скочив на ноги. Вхопив рукою за штанину і гайнув через картоплю. Бігти було трудно. Ноги чіплялися за огудиння. Я падав. Бджоли, як винищувачі, хмарою летіли наді мною, з тої хмари йшли в піке і штурмували моє голе тіло.

Нарешті я здогадався зректися штанів. І побіг швидше.

Тут чую:

— До річки! До річки!

Це сусід Вадим повчас.

Річка на протилежному кутку села.

Я рвонув, як спринтер.

Зустрічні шугають у підтиння. Звідти кричать:

— Що ж ти, дурний, роздягнувся! Зодягнися!

— Димом їх треба! Димом!..

— Убий матку...

Мені ніколи було дякувати за поради. Я ракетою мчав до річки. І просто з берега стрибнув у каламутну воду. Якраз трішки нижче того місця, де з ферми гноївка тече.

Наді мною бджоли кружляють. Я то ховаю голову, то вигулькну. А втриматися ні під водою, ні на воді не можна. Смердить і пече. Не знаю, що гірше. Чи ті місця, де бджоли покусали, чи ті, куди гноївка проникла?

На щастя, бджоли зреклись мене. Полетіли знову до села.

Виліз я з того пекла. І чорти мене трусять. Я ж їм, клятим, казав гноївку випускати у річку тільки вночі...

ЧОРНА НЕВДЯЧНІСТЬ

Сиджу в глибокій задумі. Картаю себе. Терзаю. Який то я невдячний. Яке то я порося.

Був час, коли я неопереним аспірантом з'явився у себе в інституті. І всім, що зараз маю, дякувати мушу своєму чуйному, доброму шефові. А скільки гірких хвилин я приніс йому своєю несвідомістю, своїм нерозумінням справжньої людської доброти. Бо ту доброту я не вмів розпізнати, не вмів оцінити.

Взяти хоча б таке.

Завжди перед вихідним днем чи святом шеф викликав мене до себе і милив шию. Називав нездарою. Випадково людиною в науці.

Мене, звичайно, це дуже сердило. Я вважав, що він це робить навмисне, щоб я в суботу чи в неділю не міг писати.

А як глибоченно я помилявся. Аж тепер до мене дійшло. Він хотів, щоб я у суботу й неділю не бив байдики, а ще більше й упертіше працював. І довів, що я щось таки можу. Бо я підсвідомо саме так і робив.

Коли через кілька днів друкарка передрукувала мою науково-популярну статтю, написану за вихідні дні, шеф викликав мене і спитав:

— Чого це ви не їдете у відрядження?

Це ж, думаю, вже побачив. І вже пече його. Але ніяк не вкладалося у мою голову, що саме у відрядженні, подалі від канцелярської сверблячки, у мене більше часу, щоб працювати над своєю дисертацією.

Перед відпусткою незабутній шеф завжди давав мені якусь роботу:

— Оце,— гудів він своїм батьківським басом,— візьміть. У відпустці будете мати час, зробіть. І щоб матеріал був як цукерочка...

Практика показала, що ця «цукерочка» ні до відпустки, ні після відпустки науці, моїй дисертації, нашому

інститутів і навіть самому шефові зовсім не була потрібна. Шеф її просто викидав у кошик. І у мене всередині розбуджувався чорт. Я був певен: шеф хоче, щоб я не відпочивав і не працював над своєю дисертацією. Ще більше: мені подумалося, що такі керівники — це економічні й моральні шкідники в державі. Бо вони не те що не дбають про відтворення сил підлеглих, але й вимотують ці сили.

І знову ж я гірко помилявся. Тому тепер знову каюся. Шеф хотів, щоб я у відпустці не розмагнічувався, не втрачав робочої форми.

Якось підійшов до мене співробітник Ванько. Каже:

— Наш шеф — поросля. Палець об палець не вдарив, щоб я квартиру отримав. А це ж його прямий обов'язок... Тільки те й говорить: «Ми у свій час у куфайках ходили. Хіба у таких квартирах жили?»

Тоді я був за Ванька. А тепер бачу, що й тоді помилявся. Шеф хотів, щоб його підлеглі вчилися самі турбуватися про себе. А може, й треба буде колись і про когось. Щоб не росли матусиними синочками. А фуфайками нагадував їм про історичне минуле.

Одного разу я купив кожуха.

Шеф викликав мене:

— Це ж уже як поміщики! Один машину! Другий кожуха. А про роботу ніхто й не думає.

— Чого ж, — кажу, — не думає. Ось зробив усе вже. Хіба кожух заважає роботі? Навпаки, в кімнаті холодно, то сиджу, пишу у ньому.

— Де ж ви грошей на той кожух взяли?

— Пишу науково-популярні статті для газет.

— Коли? Під час роботи?

— Ні. Вечорами, ночами вдома.

— Ночами треба спати! — сказав шеф, аж змінившись на обличчі.

Довго я не міг зрозуміти, чого він хоче? Може, щоб я віддав кожух йому? Та аж тепер усе розумію. Він

справді турбувався про моє здоров'я. І про моє моральне обличчя...

Проминув тривожний час. Я вибився в люди. Став кандидатом наук. І тепер глибоко усе усвідомив.

Хоч під адміністративним крилом шефа я заробив виразку шлунка, стенокардію, нервові виснаження, але жив я і дихав тільки завдяки йому. І досі не можу уявити: як живе і дихає решта людей на землі?

ОМОЛОДИВСЯ

Було вирішено остаточно. Кожного дня встаю о сьомій годині ранку, вибігаю на вулицю і біжу. Спортивний костюм — дурниця. Можна обійтися і без нього. Можна в звичайному. Для серця основне не в чому бігаєш, а як бігаєш. Основне — аби вправно перебирав ногами. Бо лікарі підраховували, що чим більше людина рухає ногами, тим краще працює її серце. А я підраховував, що кожних десять кілометрів бігу скине з мене місяць старості. Через якихось десять років мені буде не шістдесят, а сорок. А там ще трішки — й до тридцяти недалеко.

Аж солодко стало на серці. Так можна добігти й до свого босоногого дитинства. Та чоловікам краще зупинятися на тридцяти. Це те саме, що для жінок сімнадцять.

Отже, до тридцяти, й не нижче.

Вперед. Важливо, щоб під час бігу не зупинятися. Не обривати ритм. Маршрут: мій будинок — вулиця Коротка — провулок Стрімкий — вулиця Болотяна — мій будинок.

— Агов! Макаре Петровичу! Куди це ви так біжите? Щось сталося?

Тьху ти! Й треба ж було стрінути сусіда!

Махнув рукою. Мовляв, одчепися. А сам думаю:

«Тільки й чекає, щоб мене ногами наперед понесли. Оближешся, як побачиш, що мої сиві вуса чорніти стали...»

Пробіг метрів сто.

— Макаре Петровичу! Макаре Петровичу! Заждіть...

Сусідка. Лунає очима, наче апостола живого побачила.

— Може, щось із Марією Петрівною сталось?

— Е-е! — кркнув я спересердя й побіг далі.

Та на розі — вже інша постать.

— Макаре, що скоїлося? — ще один сусід. — Стривай, ти сам на себе не схожий.

Спробуй пробігти триста метрів без тренування, та ще й з животиком, то теж не будеш схожий сам на себе. І ще кожному пояснюй, куди біжиш і навіщо.

Наступного дня я вирішив змінити маршрут. Пробіжу вигоном коло базару. Потім маленькими провулочками — й до хати.

До базару, на щастя, не зустрів жодного знайомого. Щоправда, зупинялись незнайомі, дивилися вслід і співчутливо кивали головами. Та я кивав їм п'ятами. Коли зрівнявся з базаром, якась жінка крикнула: «Варваро! Вже дають!» І кинулася за мною. Не встиг я оглянутися, як за мною вже тупотів чималий гурт.

Ще бракувало, щоб я весь оцей гурт привів за собою додому.

Зупинився. Весь кагал пробіг повз мене. Ніхто навіть не кинув на мене оком. Усі зупинились коло якогось магазину, де, видно, давали щось дефіцитне.

Я зрозумів, що і цей маршрут мене не омолодить. І назавтра вирішив бігти до річки, а потім берегом, берегом.

Та не встиг добігти стежиною до берега річки, як до рогу загородив якийсь парубійко:

— Чоловіче, я вас розумію, але це не найкращий вихід.

Я хотів його обійти, та він міцно взяв мене за руку.

— Чинити так я вам не дам. У мене теж не жінка, а пилорама, але я топитись не біжу...

Ще не пояснив парубійкові, що й до чого, як навколо мене зібрались гаволови. Вже й з'явився міліціонер.

— Що вкрав? — запитав залізним голосом.

Парубійко щось шепнув йому на вухо.

— А-а-а! Пізно ти, батя, про це подумав. І такі речі на моєму чергуванні робити не годиться. Тобі що? Ти бульк — і кінці в воду. А я за тебе відповідай!

Наступного дня до мене прийшов Рябушинський. Член місцевкому на місці моєї останньої роботи.

— Вибачте, Петровичу, — сказав. — За справами забули про людей. Не нарікайте... Знаючи вас, ніжну й вразливу людину, місцевком доручив мені самому поговорити з вашою дружиною. А якщо вона й надалі знущатиметься з вас, ми цього так не залишимо... Ми не допустимо, щоб наші кращі люди щоранку втікали з дому...

НЕ СХВАЛИВ

Після того, як поета Цвіркуненка на зборах нашого літоб'єднання звинуватили, що він відірвався від свого трудового колективу, я задумався. Зі мною так не повинно статися.

Першу свою гумореску, написану після критики на адресу Цвіркуненка, я вирішив прочитати двірникові.

— Ви мені даруйте, — кажу, — що турбую. Але хотів би почути вашу думку.

Двірник терпляче вислухав. Тоді сказав:

— Скарга хороша. Написано грамотно. Без лайки...

Наступного разу я вирішив запросити двірника до себе. Поставив пляшку.

Я читаю. Він чаркує й слухає.

Коли я закінчив, він стукнув кулаком по столу й сказав:

— Йй-богу, ви пишете, як прокурор!

Пізніше він завітав сам. І ще з порога:

— Ну, на кого написав нову скаргу?

Я, наповнюючи чарки, довго й терпляче пояснював йому, що пишу не скарги, а гуморески. Фантазія, мовляв. Отак у голову лізе, а ти пишеш. А йому, мовляв, читаю для того, щоб не відриватись від народу.

Прощаючись, він заспокоїв мене:

— Ви не переживайте. Це по молодості. Ці художества пройдуть. Із моїм племінником гірше було. Буянив. Шість місяців просидів! А це юринда... Це пройде..

Якось мені вдалося переконати його, що я чиню добре діло. Й показав йому газету, де було видрукувано мою гумореску.

— І скільки за таку статейку дають? — спитав він.

Я пояснив двірникові, що для мене не важить, скільки дають, а важить, що друкують...

Цінитель мого художнього слова сміливіше налив собі ще чарку І, закусивши цибулиною, порадував мене:

— Коли тобі треба буде щось допомогти, то ти не соромся, звертайся... Можу підсобити фактами...

Він приходив щовечора. Ще з порога владно вимагав:

— Ану, давай будемо читати твої фантазії!..

Потім став навідувати мене ще й ранками.

Я витратив усі свої заощадження. Зате радів, що ніхто мені не зможе закинути того, що закинули Цвіркуненку. Ніхто мені не скаже, що я відірвався від мас.

Одного ранку, коли двірник прийшов приймати черговий літературний опус, у мене на столі пляшки не було.

Він зовсім не слухав, що я йому читав. Нервував, тарбанив пальцями по столу. А виходячи, сказав:

— Щось не в той бік ви повернули. Досі у вас було все правильно. А тепер — не в той бік...

Тоді я вирішив на кілька днів утекти з дому. Ночував у знайомих. За той час у газеті було видрукувано мою нову гумореску. Я завітав у редакцію, щоб подякувати за увагу. Та завідуючий відділом простягнув мені листа:

— Ось прочитайте. Відгук на вашу гумореску.

На клаптику з учнівського зошита було виведено: «Песатель Бабочка відірвався від мас. Його писательства народ не схвалив!!!»

ПЕДАГОГІЧНИЙ МАНЕВР

Після інституту я переступив поріг школи з твердим наміром: не випустити через цей поріг у світ жодного дурня.

І почав учити.

Першою жертвою моєї принциповості став відмінник Віталій Шпарко.

Питання було конкретне: «Хребетні і безхребетні».

Віталій спочатку відповів абстрактно:

— Хребетні ті, що з хребтами, а безхребетні — не мають хребтів...

— Точніше, конкретніше і ширше, — сказав я.

— Ширше? — перепитав Віталій. І почав широко: — Про хребетних говорити не будемо. Хребетним добре. Вони з хребтами. А ось безхребетні — нещасні. Їм важко. Вони без хребтів...

Мені теж було важко. Ставити двійку. Але я поставив.

Ця новина облетіла всю школу.

Першою на неї відгукнулася класний керівник Лідія Максимівна Пиріжок:

— Круто ви починаєте, Богдане Михайловичу. Дивіться, щоб та принциповість не вилізла вам боком... Вій підриваєте успішність школи...

Я довго кліпав очима. Ніяк не міг уторопати, чому успішність школи підриваю я, а не учень Шпарко?

Потім до мене підійшов завуч. І делікатно спитав:

— Кажуть, ви Шпаркові поставили двійку?

— За такі знання й надалі ставитиму! — мовив я категорично. — Вчитель має бути безкомпромісним... Дурнів зі школи випускати не хочу.

— Бачите, Богдане Михайловичу, все це правильно. Проте... — він по-батьківськи поклав руку мені на плече. — Може, з часом Шпарко витягне на медаль... Він порівняно з іншими... Та й математику добре знає, літературу... І батько його провідний хірург нашої лікарні... Всяке може статись. Я не кажу, що саме до нього вас доля заведе... Не кажу, що неодмінно хребет... Може, сліпа кишка... Чи там гланди...

Над словами завуча я довго думав.

Тоді вирішив. Один дурень погоди в світі не змінить. Тим більше до випуску йому ще далеченько. А тут, не приведи господи, справді штрикне під ребром...

Матері Шпарка, що, схвильована двійкою сина, прибігла до директора школи, я сказав:

— Добре. Застосую ще один педагогічний маневр. Витру цю двійку...

Минув тиждень. Я вів урок у десятому класі. Викликав до дошки Лілію Скоморох.

— Розкажи нам, — звертаюсь, — про роль праці в процесі перетворення мавпи в людину.

Ліля приклала вказівного пальця до своїх пухленьких вуст і кинула на мене кокетливий погляд. У цьому погляді я прочитав, що думки її в цю хвилину дуже далекі від процесу перетворення...

— Роль праці має грандіозне значення. Бо хто не працює, той не їсть. Дармоїд — це бич для суспільства.

Дармоїд — це не людина. Мавпа це зрозуміла й почала працювати. І стала людиною. Ті мавпи, які лінувалися працювати, так і не змогли стати людьми...

Я енергійно тер долонею лоба. Рука вже тягнулася до ручки, щоб належно оцінити знання учениці. Та раптом чомусь пригадав, що мати Лілі працює директором універмагу.

Очі мої опустилися на поношений костюм, впали на стоптані туфлі. Й зустрілися з очима Лілі, що саме в цю хвилину, як тільки могла, поганила мавп-дармоїдів, проводячи чітку паралель з дармоїдами нашого райцентру.

Добре, подумав я. Застосую й до неї педагогічний маневр. Не поставлю на цей раз двійку.

Син м'ясника Бреуса Петько на медаль не тягнув. Він узагалі ледве тягнув. Проте весь педагогічний колектив нашої школи ходив довкола Петька, як довкола дорожньої порцелянкової вазы.

Петько дивився в підлогу, а я на нього:

— То що таке одноклітинні?

Петько благально глянув на клас.

— Одноклітинні... одноклітинні... це... це...

— Амеба... Амеба... Тухолька... — шепотіли з класу.

Петько схопив:

— Одноклітинні на небі... у туфельках...

Клас вибухнув сміхом. Петько й сам осміхнувся.

— Скільки тобі поставити? — спитав я Петю.

— Три, — видихнув важко Петько і витер рукавом спітнілого лоба.

Я знову пішов на компроміс зі своєю совістю. Застосував педагогічний маневр...

Уже через рік на педагогічній нараді мене назвали кращим.

На вулиці мене чекала ще одна радість. Зустрів м'ясника Бреуса з сином Петьком.

— Поздоровляйте, Богдане Михайловичу! — вигукнув

Бреус.— Ось повертаємся з перемогою... Петько вступив до медичного інституту... Скоро матимемо свої кадри...

Мене кинуло в холодний піт, По спині забігали мурахи.

ШТУРМ ПІКА НАДІЇ

Найкращий відпочинок — альпінізм. У цьому, нарешті, мене переконав плакат, що три роки висів на фасаді нашого будинку. В себе на заводі я організував команду відчайдушів, і ми сказали: «Не йде гора до Магомета, то ми підемо до гори».

Великих гір поблизу не було. Проте на Україні, мабуть, нема району, де б не було якщо не скелі Кохання, то бодай каменя Кохання.

Стримить така скеля і в нас. Посеред річки Ікавки. Чималенька. Близько п'ятдесяти метрів. Така крута, що чорт голову зламає. Назвали ми цю скелю умовно піком Надії. Попросили одного рибалку, щоб нас перевіз до її підніжжя, й задумалися: «З чого починати?»

— Мабуть, із пляшки,— сказав начальник цеху Соломаха.— До вечора далеко. Гора ж невисока, подолаємо!

— Ні,— заперечив я.— Давайте спочатку складемо план, візьмемо зобов'язання.

— Так то й так. Ти профорг, тобі видніше,— згодилися всі.

— В кого які пропозиції? — спитав я.— Може, хтось хоче виступити з якоюсь ініціативою?

— Я,— сказав слюсар Дирунець.— Я закликаю всіх узяти пік у скорочені строки і беру на себе конкретне зобов'язання на п'ятнадцять метрів понад план...

Ініціативу Дирунця було схвалено одногolosно. Й ми

дружно приступили до питання, поставленого на порядку дня начальником цеху Соломахою.

Випили. Закусили. Роздягнулися... Благодать! Сонечко світить. Водичка — як сльоза.

Заспівали «Червону руту». Розповіли масу анекдотів, Задрімали.

І раптом дрімоту порушив голос начальника цеху:

— Хлопці! Полундра! Горить план! Уже сонце заходить...

Зодягнули швидко на себе альпіністське спорядження. Об'єдналися вірьовкою. І вгору.

Я поліз першим. Видерся на найближчий виступ.

— Давай! — кричу. — За мною! — І почав дертись вище.

Вже проліз майже половину гори. Відчуваю, хтось мене донизу тягне. Оглядаюсь — начальник цеху Соломаха висить і ніби підшови об скелю точить.

— Вбивай гак! — кричу йому.

— Вбивав уже. Не лізе. Отой чорт, — кивнув униз на слюсаря, — виготовив гаки з низькопробної сталі.

Щойно Соломаха зачепився за кам'яний виступ, щойно я проліз трохи догори, як ізнизу, де замикаючим був постачальник Козюля, долетіло:

— Що ж ти, ідіоте, не тягнеш! У мене вже руки терпнуть.

Оглянувся я вниз. Слюсар Дирунець вперся ногами в кам'яний виступ і пускає димові кільця.

— Ти що, збожеволів? — ревнув я. — У такі хвилини перекур!

У цю мить моя нога ковзнулася по каменю. В останню мить я зачепився льодорубом за виступ. Хочу дотянутися ногою до найближчої сходинки — й очі поп'ялися на лоба; сокирище вже на сантиметр вилізло з льодоруба.

— Соломаха, — благально зойкнув я. — Підстраховуй. На щастя, намацав ногою якусь зачіпку. Вмостив на-

дійно ногу. Серце тріпоче, як баранячий хвіст. Ноги тремтять. А до вершини добрих десять метрів.

— Агов! — гукаю вниз. — Як ви там?

— Давай проведемо невеличку нараду, — просить начальник цеху Соломаха.

— Хлопці, — подав неспіливий голос завпостач Козюля, — на віршовку не дуже надійтеся. Вона близько десяти років у коморі пролежала.

— Шлямбури, — додав начальник цеху, — я не встиг погартувати.

— Драбину краще не чіпайте, бо я забув пофіксувати дюралеві сходишки, — докинув слюсар Дирунець...

Я витер піт із чола.

— Хай вам грець! Раз ви такі, то відв'язуйтеся від мене й лізьте самі.

— Що-о-о? — заревли трьома голосами. — Ти профспілка, ти нас і веди. До половини витягнув, а тепер у кушці?..

Я собі подумав: «Де я від вас подінуся? Подряпає хтось носа, то мені відповідати доведеться...»

До заходу сонця ми таки видерлись на вершину.

Козюля відразу ж висік на камені: «Ми тут були».

— А як тепер злізти? — заскількивав начальник цеху Соломаха.

Ми поглянули вниз і охнули. Прірва. Поглянули на своє альпіністське спорядження, і всі троє зітхнули.

Схід сонця зустріли на вершині.

Захід теж.

Наступного ранку кинули у воду останню пляшку з останньою запискою:

«Юні слідопити! Всі, всі, всі, хто знайде цю пляшку! Рятуйте нас! Ми на піку Надії!»

ЕКСПЕРИМЕНТ

«Красива дружина — чужа дружина». Так народна мудрість каже. А хто хоче брати собі дружину негарну? Принаймні я — ні. Бо, справді, для когось народжуються і красиві. Куди ж їм діватися? Отже основне — правильно підійти до одруження.

Вирішив я так. Перш ніж одружуватися зі своєю Мухой, провести експеримент. Знайомити її з усіма своїми друзями, знайомими, приятелями, колегами. Словом, з усіма, з ким вона практично зможе зустрітися у перші роки нашого спільного життя. З ловеласами закінченими, початкующими, потенційними. І з тими навіть, хто на жінок зовсім не дивиться. Бо на чийсь, може, й не дивиться, а на мою гляне і втріскається.

Познайомив з Олегом Сverbивусом. Цей тільки тебе побачить з новою спідницею, одразу ж очі горять. І дивиться на тебе, ніби ти його дружину в полон забрав.

Познайомив, а він — нуль уваги. Так ніби він не Олег Sverbивус, а Толик Варавка, який, крім футболу й горілки, нічого не визнає. Так, ніби моя наречена — п'ятдесятирічна вахтерша з прохідної.

— Ну як? — питаю Олега потім.

— Що як? — незрозумівши перепитав Олег.

— Як моя Муха?

— А-а-а! — ніби щойно з неба впав. І скривився: — Скажу тобі прямо, хоч гнівайся, хоч ні. Не Ріо. У тебе були крапці.

Проти Олегового прізвища у своєму списку я поставив нуль.

Познайомив Муху з Володькою Чухном. Той завжди у темних окулярах ходить. Щоб дівчат краще розглядати.

— Слухай, — сказав він, як Мухи вже не було, — де ти викопав цього бронтозавра? Одружишся — до хати ніхто не зайде.

Прекрасно, думаю. Проти Володьчиного прізвиська також поставив нуля...

Експериментував я довго. У списку в мене було сімнадцять кандидатур. Сімнадцять потенційних руйнівників мого сімейного щастя. І навпроти кожного стояв нуль. За винятком Юрка Пуника. Цей хвалив усе, що в тебе бачив, і усіх, з ким бачив тебе.

Оскільки я також ціну жінкам знаю, то одружився.

Муха почувала себе на вершині щастя. А я вдвічі вище.

Повернулися ми з весільної подорожі по Бердичівському району. Вирішили запросити гостей. Правду кажучи, я потерпав, що не прийдуть. Бо половину намічалось запросити з тих, на кому я експериментував.

На диво, з'явилися всі. Пили, їли і відповідно на мою дружину метали голодні погляди.

«З чого б це? — думаю. — Що це за метаморфоза така? Горілка, мабуть, подіяла».

Після цієї гостини почали наперебій напрошуватися в гості. Аргументуючи свої бажання чудовими борщами і відбивними, які моя жінка готує. Борщі й відбивні, доречно сказати, я готую сам. І до одруження вони їх також часто їли. І часто батькували мене, що колом в горлі такі страви стоять, що собаки їх їсти не захочуть.

Більше того. Почали з'являтися неждано-негадано то щось позичити, то мене на роботу гукнути. І саме тоді, коли я вже сидів на роботі, або був у відрядженні.

Володька Чухно, який говорив, що до хати ніхто не зайде, коли я одружуся з Мухой, з хати майже не вилазив. То він завжди цурався мене, інколи кидав і колючі репліки. А то — друг. Нерозлийвода. Ніби я йому рідний брат, а моя жінка рідна сестра. І на роботі почав мене хвалити. І турбуватися про мене, як мій безпосередній начальник. У відрядження посилав то до моря, то в гори. Ще й заспокоював:

— Ти не квапся. Роби спокійно. Можеш побути й кілька днів зайвих...

Одного разу, повернувшись з відрядження, я застав у себе вдома Володьку. У повітрі, як я відчув, пахне смаленим. Для мене. Моя рідна Муха мені в очі не дивиться. А Володька хоч і дивиться, то все одно нічого не видно. Бо в чорних окулярах.

— Давай поговоримо відверто,— кахикає в кулак Володька.

— Давай,— говорю тремтячим голосом.

— Я люблю Мусю...

Мене наче громом вдарило. Слова не можу з горла видавити.

— А вона тебе?

— Вона мене також...

Словом, що після цього сталося, ви знаєте. Вони пішли. Я скромно відзначив розлучення, вони — весілля.

— От чому так? — через якийсь час я спитав свого сусіда. Він усе завжди знає.— Володька ж не був одружений. Міг ще тоді відбити Муху, як я познайомив їх.

— Дивний ти,— каже сусід.— Тоді він купував би kota в мішку. А до тебе ходив, придивлявся. Твоя квартира була ніби полігоном, а він спостерігачем... Сам кажеш, борщі хвалив, відбивні...

Так-то так, думаю. Але хто їм буде ті борщі зараз варити? Хто буде відбивні смажити? Мене ж то вони із собою не взяли?

ЩОДЕННИК КУРОРТНИКА

(Знайдено у дуплі осокара на курорті «Трускавець»)

День перший. Приїхав. Зважили, потягнув дев'яносто сім. Зміряли. Витягнув сто сімдесят. Обміряли. Не обхопили. Подув. Надув півтори тисячі. Сказали: «Не в той бік дуйте. Усе в живіт. Дуйте ще раз». Подув. Ще

менше. Взяв зобов'язання: до кінця сезону надуті вдвічі більше.

День другий. Прогулювався по лісу. Видерся на бука. Вирізав на корі: «Тут відпочивав П. Ф. Куцяк». Сповз. Лець не сів на голову білявої молодички. Стояла під буком і дивилась, що я роблю. Сказала: «Я хочу теж». Видерся знову. Додав: «+ Елла». Якийсь піжон вишкірив зуби: «З таким животом тільки по деревах лазити». «Цить,— кажу,— сухоребрий! Бо як упаду на тебе, то по шию зажену в землю».

День третій. Був на процедурах. Поставили під стіною й стріляють водою по животі. Санітарка, що править отим шлангом, каже: «Боже, як то ті люди хліб переводять. Об'їдається, нагулює сало, а потім збиває його водою, пускає в помийну яму».

День четвертий. Фотографувалися з Еллочкою. На пеньку трьохсотлітнього дуба. Удвох не вмістилися. Вона сіла. Я став. Фотограф каже: «Погано. Ніби два пні. Сідайте ви на пеня, а вона хай стане біля вас. Буде етюд «Біля пня».

День п'ятий. Ходили на екскурсію. На гору. Дивилися вниз. На свій санаторій.

День шостий. Ми з Еллочкою. Вона каже: «Знаєш, що мені в тобі подобається? Що ти простий слюсар-сантехнік. Що з однієї труби витягнеш, те в другу пустиш».

Я зауважив:

— Моїй жінці теж не сподобалося. Щоправда, тільки те, що я з труби беру. Вона залишила письменника-гумориста, а прийшла до мене. Казала, що я з кількох кранів більше можу видіти за день, ніж він зі своєї гумористичної кози за місяць.

День сьомий. Сьогодні у нас читали лекцію: «Дельфін — друг людини». Я вважаю, що найкращим другом людини є те, що вона може з'їсти. А за дельфіном спробуй поганяйся по морю. Та ще й не знати, чия візьме, раз він такий розумний.

День восьмий. Проспав.

День дев'ятий. Були з Еллочкою в колибі. Це такий ресторанчик у лісі. Вона танцювала на столі, я спав під столом.

День десятий. Сиджу на лавочці. Підсів якийсь тип. Показує книжку. Питає:

— «Собор Паризької богоматері» читали?

— Ні, — кажу. — Я релігійних книжок не читаю. Я невіруючий.

День дванадцятий. Сидимо з Еллочкою в ресторані. Поруч якась пара. Офіціантка не дала здачу. Він зчинив бучу:

— Вам мало, що ціни на коньяк високі, то ви ще й здачу не даєте!

Я кажу йому:

— Кинь, хлопче! Вона піднімає ціну за свій труд...

Потім шепчу Еллочці:

— А я ніколи не зчиняю бучу. Пляшка подорожчала — в мене кран чи прокладка подорожчали. А прейскурант мене не виміряєш. Хочеш — плати, хочеш — ні. Я тобі на шию не чіпляюсь. А трубу прорвало — куди дінешся...

День тринадцятий. Поганий сон. Ніби в мене повипадали зуби. Ввечері дістав по зубах. Дверцятами від телефонної будки. Якийсь тип набирав номер. А я хотів йому підказати, що телефон заїдає. Він ногою зачинив дверцята. І мені заїло щелепу.

День чотирнадцятий. На обід дали апельсини. Кожному по одному.

День п'ятнадцятий. Знайшов секцію від батареї. На подвір'ї санаторію. Зовсім новенька. Якийсь тип у білому халаті:

— Куди ви це тягнете?

— Як це «тягнете»? — обурився я. — Я беру як сувенір.

День шістнадцятий. Обійшовся без пригод.

День сімнадцятий. Сьогодні Еллочка радісно повідомила мені сумну звістку. Я знову буду батьком. В мене відняло руки й ноги. І почало трясти.

День вісімнадцятий. У мене манія переслідування. В кожній дамі бачу переодягнену свою жінку. Лікар каже, що це від нервового струсу.

День дев'ятнадцятий. Струс і далі трясє. Починаю марніти. А що, коли вона справді поїде до жінки? Згадався затишна домашня обстановка. Мило, як у раю. Рожеві спогади обірвала Елла:

— Я ризикувати здоров'ям не збираюсь. Вибирай, що хочеш. Або тисячу відразу, або вісімнадцять років по двадцять п'ять процентів заробітку.

День двадцятий. Пішов до лісу. Ледве видерся на бука. Зрізав біля свого прізвища «Елла». Про всяк випадок затер прізвище. Зсувався. Зірвався. Впав. Вивихнув ногу.

День двадцять перший. Смалю жінці телеграму: «Знайшов те, що треба. Шли тисячу».

День двадцять другий. Нервовий струс трясє ще далі.

День двадцять третій. Отримав гроші. Елла взяла їх — і як крізь землю провалилась. Я сів на пеньку трьохсотлітнього дуба. Заплакав.

День двадцять четвертий. Шлю жінці телеграму: «Нещастя. Збройний напад. Не переживай. Живий. Забрали гроші і вивихнули ногу. Цілую діточок і тебе».

День двадцять п'ятий. Наколував півчемодана мозаїчних плиток зі стіни санаторію. Сувеніри для дітей і жінки.

День двадцять шостий. Дав ще одну телеграму: «Зустрічайте. Іду. Ваш рідний тато і вірний чоловік».

Я ЧИ АНТИЯ

Наука спричинилась до перевороту в моїй свідомості. Досі я й не підозрював, що в слона може бути склероз. Або що в космосі літають сотні тисяч метеоритів і котрийсь із них будь-коли може впасти на землю.

Тепер дивлюся в зоопарку на слона, й серце стискається від жалю. Йду вулицею й раз по раз зиркаю на небо. Від долі не втечеш, але береженого бог береже.

А то вичитав в одній статті про матерію та антиматерію. Виявляється, досі ще не доведено, чи ми й довколишній світ складаємося з речовини чи з антиречовини.

Після цієї статті я цілу ніч не спав. Думав. Із чого я? З речовини чи з антиречовини?

Вранці дружина мене питає:

— Може, збираєшся на виставку? Цілу ніч стояв перед дзеркалом.

— Ще не знати,— кажу,— хто стояв перед дзеркалом. Може, я, а може, антия.

Дружина глянула на мене здивовано. Ласкаво спитала:

— Підеш на роботу чи знову ляжеш?

Я пішов на роботу.

Мене викликав начальник цеху.

— Ось,— показав він на доповідну майстра.— Отут написано, що вчора ви йому нагрубіючили.

— Може, так,— кажу,— а може, й не так.

— Як це, «може, так, а може, не так?» Тут чорним по білому написано: слюсар Кульбабка.

— Воно ще не знати. Може, Кульбабка, а може, й Анти-Кульбабка.

— Але ж факт є факт!

— Бачите, як вам сказати? Що воно факт, то факт. Але, може, воно й антифакт.

— Ну як? Тут же написана правда.

— Воно, може, й правда, а може, й антиправда.

— Слухайте, яка тут може бути антиправда? Писав майстер.

— Наукою ще не доведено, чи він майстер чи антимайстер.

— Яке це має значення? Але з вашого боку була грубість.

— А може, це була антигрубість...

— Не розумію вас...

— Отож-то. Наукові статті треба читати. А там ясно написано, що досі не доведено, чи ми — це ми, чи — анtimi.

— Стривайте, стривайте, — потер чоло начальник. — А ви впевнені, що у вас на в'язах голова, а не антиголова?

— Це воно по-науковому так: якщо в майстра на в'язах голова, то в мене — антиголова. А якщо в нього антиголова, то в мене голова.

— Ясно, — сказав начальник цеху.

Тепер я повністю присвятив себе науці. Сиджу вдома й читаю наукові статті...

Виявляється, мурахи чують один одного за запахом. А терміти з'їдають усе, що потрапляє в термітник...

МАЕСТРО

Люся вперше його побачила біля оперного театру. Високий, стрункий, чорновусий. Він вийшов з театру. У правій руці ніс футляр зі скрипкою. У лівій — букет квітів.

Ніби між іншим сказав:

— Вибачте, я хочу вам подарувати цей букет.

Вона розгубилася. Всі дівчата розгублюються при появі таких красенів. Та ще й біля храму мистецтв. Та ще й з квітами і скрипкою.

Люся на мить порівняла його із своїм нареченим. Справедливо визнала, що її суджений багато в чому програє цьому прекрасному незнайомцеві, безсумнівно, служителю муз.

— Спасибі! — сказала кокетливо Люся, беручи бу-

кет.— Я дуже люблю квіти.— І звела до неба погляд зачудованої лані.

Люся зауважила, що, простягаючи квіти, незнайомець зробив це по-лицарськи витончено. Здається, навіть праву ногу в коліні трішки зігнув.

— Мені приємно робити людям радість,— сказав незнайомець.

— За що ж мені така повага? — скромно спитала Люся.

— За ваші очі...

Люся знову звела очі до неба. Завчено сказала: «Ну, що ви, що ви». І вони пішли поряд.

— Мабуть, годилося б познайомитись,— сказав скрипаль і протягнув Люсі руку.— Роман. Але звіть мене просто — Маестро.

Слово «маестро» у серці Люсі зробило остаточний переворот. На користь Романа.

— Люся,— відповіла скупю.

Люся за своє життя двічі чула скрипку і раз побувала в оперному театрі. Але в цю мить так пройнялася любов'ю до цього чарівного інструмента взагалі і до оперного мистецтва зокрема, ніби вона народилася і зросла у театральній ложі.

Тепер вона остаточно була переконана, що її наречений — випадковий. Його негайно треба викидати із серця. До речі, чорновусий маестро, без сумніву, вже зайняв там постійне місце.

Йшли поруч. Люся прислухалася до власного серця. І чула, як воно тягнеться до футляра зі скрипкою.

Йшли по Володимирській. Повернули на Січневого повстання. Так, ніби й не бажаючи, вийшли на Володимирську гірку.

Сіли на лавочці.

— Яка широчінь! — захоплено сказав Роман.

Люся сиділа поруч. Її захоплювала не широчінь. Дивилася на князя Володимира. Ніколи не ходила до церк-

ви. Не бачила, як вінчаються. Але зараз уявила собі. Що вони з Романом стоять до вінця, а князь Володимир їх хрестом благословляє на спільне і щасливе життя. Навіть почулося Люсі, ніби святий Володимир сказав таємничим голосом:

— Є імпортні кофточки, комбінації, ліфчики...

Люся здивовано звела очі на Володимира. Тоді опустила їх на свого супутника. І зосередила погляд на відкритому футлярі скрипки. Звідти виглядали ліфчики, сорочки, кофточки...

— Ось,— сказав «маестро» тоном перекупки.— Продаю за безцінь.

А ВІН ЖИВЕ...

Спочатку я дав йому горілки. Додав суміші вина з настойкою. Здається, не брало. Додав бідиستيляту, ректифікату, денатурату. Тоді все це залив пивом. Це було ввечері.

Вночі йому було важко. Але вранці піднявся. Тремтіли руки й ноги.

Вирішив підкинути йому трохи нікотину. Цигарка за цигаркою.

Руки тремтять. Але ноги йдуть.

Того дня їсти йому я не давав. Наступного також. Не хотів...

Третього дня накинувся на їжу. Змолов за два дні. Стогнав. Зітхав. Позіхав.

Спати я йому не давав. Було діло. До ранку не зімкнув повіки.

Постійно підкидаю йому нікотин, бідиستيлят, ректифікат, денатурат.

Час від часу роблю йому психологічний стрес. Який

пов'язаний з фізичним. Побитою фізіономією, розклепанним носом.

Здається, почалася аритмія серця. Підкидаю денатурату. На якийсь час зникла.

Болі в шлунку і попереку. Підкидаю нікотину. Почався сильний кашель, хрипота в грудях.

Але живе і дихає.

Експеримент продовжується рік, два, п'ять, десять.

Нагнітаю первові збудження. Конфліктами з жінкою, з дітьми, з громадськістю.

Трусить. Вечорами у вухах співають ангели, ночами перед очима з'являються чорти.

Однієї ночі сам не витримав. Викликав швидку.

— Який сильний людський організм,— сказав лікар.— Чим і скільки ви його тільки не вбиваєте, а він живе.

— А ще довго? — спитав я кволим голосом.

— Мабуть, що вже ні,— скупо відповів. І сказав колезі: — Давайте носилки!

СКАРБ

Типушкевич прогулювався парком. Милувався деревами, милувався кущами, милувався пожовклим листям.

Раптом побачив, що біля одного дерева хтось нишпорить. Озирнувся, чи ніхто не стежить за ним. Щось поклав у невеличке дупельце. І, озираючись, пішов.

Типушкевича це заінтригувало. Він довго ходив сюди-туди. Нарешті, переконавшись, що невідомий пішов, підійшов до дерева. Встромив руку у дупельце і дістав сірникову коробочку.

Швидкими кроками Типушкевич пішов від загадкового місця, притримуючи рукою в кишені загадкову коробочку.

Відійшовши в надійне місце, Типушкевич витягнув коробочку, відкрив її. Там була записка:

«На тридцятому кілометрі шосе. Ліворуч. Орієнтир — дороговказ на Цимбалівку. Просікою 800 метрів. Два дуби праворуч. Між ними сосна. Під нею. Глибоко. Забрати сьогодні».

Типушкевич відчув раптом потребу мати крила. Ці місця він добре знав. Вони всім колективом часто виїжджали за місто. Саме у цей ліс.

Гайнув додому. Перевдягнувся. Нікому нічого не сказав. Взяв із погреба лопату. Обрубав держак. Встромив лопату в портфель. Упіймав таксі. Помчав за місто.

Вийшов трохи далі дороговказу на Цимбалівку. Розплатився. Відправив машину. А сам став чекати ночі.

Коли добре стемніло, Типушкевич повернувся на вказану дорогу. Подався нею до знайомих дубів.

Переконавшись, що навколо нікого нема, він дістав лопату. Почав копати. Грунт у лісі м'який. Копається легко. Кожен дотик лопати до корінця відгукується у серці Типушкевича тривожним відлунням.

Коли краї ями вже сягали пояса, копач раптом відчув кроки. Вискочив з ями. Заховався за кущ.

До ями хтось підійшов.

— Не встиг, — сказав розчаровано. І Типушкевич ніби впізнав знайомий голос. Напружив зір. Впізнав. Це їхній голова профкому Чучик.

На дорозі почувлися ще чийсь кроки. Чучик вистрибнув з ями і також сів під кущ.

До заповітного місця підійшла дебела фігура. Побачивши свіжу землю, вилаялася:

— Розтуди і нехай!..

Оте «розтуди» було добре Типушкевичу знайоме. Воно належало виконробу їхнього управління Карпушенку. Карпушенко освітив ліхтариком яму. Поправився:

— Твою розтуди...

Але знову почувлися кроки. І він сховався за кущ...

До півночі у куцах біля двох дубів сиділа половина будівельного управління, в якому Типушкевич працював бухгалтером.

Десь коло півночі на лісовій дорозі з'явилася машина. За нею друга. Під'їхавши до дубів, вони зупинилися. З однієї вийшов Горобець, бригадир мулярів їхнього управління. Підійшов до ями. Щось пробубонів. Тоді повернувся у машину. Освітив ліхтарями кущі. Друга машина освітила кущі з другого боку. В куцах заворушилися, завовтузилися.

— Гей! Братці! — гукнув Горобець. — Вилазьте! Я вас усіх наколов... Ну-ну... Не тягніть. Вас видно. Бо поїдемо, то чим додому доберетесь?

З кущів посунули скарбощукачі і почали батькувати Горобця.

Той сказав:

— Ша, хлопчики! Тиждень тому, на зборах ви мене осудили, як нечисту на руки людину. За те, що я знайшов на вулиці десять карбованців і не здав їх у бюро знахідок... Ось я й підсунув вам записки. Хотів переконатися, які чесні ви...

ДИТИНА ХОЧЕ «ТЯМ»

Вона й воно з'явилися в пасажирському залі. Вона — в коротенькій в'язаній сукні, з розфарбованим лицем і різнокольоровою триповерховою зачіскою. Воно — в рожевому костюмчику, з пухкими губками, з цікавими оченятами.

Вона поспішними кроками прямувала до вільної лавочки. Воно — незалежно сиділо в неї на руках.

Сіли.

Воно показало пухкеньким кривеньким пальчиком на протилежну лавочку й вимогливо заводало:

— Тям! Тям!

Пасажири, що сиділи на протилежній лавочці, переглянулись.

— Дитина хоче «тям»,— пояснила мати й понесла своє чадо прямо на пасажирку, на яку воно показувало. Пасажирка звільнила місце. Перейшла на іншу лавочку.

Воно тицьнуло пальчиком на лавочку збоку. І ще вимогливіше сказало:

— Тям-м-м!

Вона понесла його на лавочку збоку. Жінка, що сиділа «тям», перейшла туди, де щойно сиділи вона й воно.

Вона й воно не встигли нагріти нове місце, як воно знову сказало:

— Тям-м-м!

Тепер його пухкенький пальчик був спрямований на окуляри чоловіка, що сидів поруч.

— Дитина хоче «тям»,— сказала мати чоловікові.— Окуляри дитина хоче.— Й, не чекаючи його відповіді, взяла окуляри.

Чоловік не встиг зрозуміти, що сталося, як воно кинуло його окуляри об підлогу. Окуляри розсипались.

Воно показало пальчиком на сусіда з другого боку.

— Тям! Тям!

Той втягнув у плечі свою довгу шию. Воно саме в шию впиралося пальчиком.

— Дитина хоче «тям». На шию дитина хоче,— пояснила мама.— Як до татка.— І, не чекаючи згоди довгошийого, посадила дитя йому на потилицю. Притримуючи руками, заспівала:

— Ой, гоп, тили, тили...

Довгошийй в такт мелодії кивав головою і перелякано лупав очима. Воно міцно вчепилося рученятами в його зуприну. Жваво гуцкалось і тріумфально кричало:

— Тям! Тям! Тям!

Раптом воно притихло. Якусь мить задумливо дивилося в одну точку. Довгошийй зіщулювся й затремтів.

Вона зняла дитя з шії довгошийого і сказала:

— У вас, певне, спітніла шия. Бо дитя намочило штанці.

Їй почала міняти дитині штанці. А довгоший хутенько звівся й кудись побіг.

Воно радісно затанцювало в сухих штанцях. Задерло догори голівку, показало на люстру і закричало:

— Тям!

Вона глянула вгору. Поглядом, який просив допомоги, обвела присутніх. І ніби виправдувалась:

— Не можна «тям»... Вилізити не можна.

ГРИШКА

До вечора ми сиділи за бочкою. У підсобці гастроному. Повантажили Мані тару, і вона нас вгощала.

Як зачинили гастроном, ми подалися у парк.

Сиділи до півночі. Тоді Михайло і Степан пішли. Бо їх жінки пиляють. А я zostався. Поспівав ще. У парку пусто. Ніхто не заважає. Парк у нашому селі кращий, ніж у місті. Міліції нема. Роби, що хочеш.

Пройдуся, думаю.

Чую, за спиною хтось ніби крадеться.

Оглянувся. На чотирьох. І очима світить.

Голова в мене варить: «Михайло, мабуть. Але де він шкуру взяв? Степан — ні. Бо Степан малий».

Диви, як звір. І хвоста почепив.

Я зробив з пальців роги на голові і сказав:

— У-у-у! Бе-е-е!

Воно зупинилося. І знову очима світить.

— Ну й накандьорився ти, браток,— кажу.— З очей іскри сипляться.

Слова відновісти не може. Загарчав тільки.

— Мені,— кажу,— цей стан знайомий. Побачимо, як буде гаркати твоя мадмазель. Як у неї очі засвітяться.

Згадав про свою Мелашку. Вона, як б'є мене, то закриває очі. Або соромно, або боїться відповідати. Спитає міліція: «Хто бив?» Скаже: «Я не бачила». Б'ється сатана. Здорово б'ється. І каратою, і самбою мене кладе...

Колись кажу їй:

— Совісті у тебе нема. Щодня тобі по троячці приношу. Ти мусила б молитися на мене, як на бога.

А вона мене ребром долоні по шії:

— А я — атеїстка...

Значить, повернувся я, йду. А позаду знову кроки.

«Хто б це міг бути? — думаю. — Може, моя Мелашка замаскувалася? Вислідити мене хоче. Чи я до баб не ходжу».

Раптом у мене в голові прояснилося. «Гришка, башибузник. Налякати мене хоче. А я, дурень, про Мелашку глупе подумав... Це ж у Гришки шкура є...»

Обійшов я лавочку. Присів за неї.

Гришка також зупинився.

У, халамидник. Лампочки в очі поставив. А гарчить, як справжня тварюка.

У парку темно. Тільки його лампочки світяться.

Зараз я тобі, Гришенько, влаштую кордебалет. Цікаво, як ти того хвоста почепив? На півкілометра стирчить...

Гришка підійшов до мене кроків за два. Блимає лампочками і гарчить.

Я як стрибну з-за лавки, як ухоплю його за хвоста, як зареву:

— Ау-у-у-у!

Він як з переляку заревів, як рвонув, аж кущі затріщали...

Мені дух забило. І руки обімліли. Хвіст то ж справжній, живий...

Сьогодні я дізнався, що й тигр був справжній. У село зоопарк привозили. Так він із клітки виліз. Кажуть, сам з переляку знову забився у клітку. І від людей голову ховав...

ТРИУМФ ПРАВЕДНИКА ІВАНА

Рай є рай. Раз ти сюди потрапив — живи вічно і втішайся вічно. А як чесному праведникові втішатись? Цигарок він не палить. Горілки не п'є. За жіночими привадами по райських кущах не звивається. Тож надумали чесні праведники конкурс влаштувати. На оратора кращого.

— Хай,— крикнули одноголосно,— за голову журі буде велемудрий Соломон. Хай визначить він розумом світим, хто з нас глаголом своїм довше публіку під гіпнозом тримати може...

Першим за трибуну вийшов доісторичний праведник Кунгу-Мунгу. Він стрибав, вигинався, показував публіці язика, махав кулаками, пицав.

Його обсвистали.

Опісля виходили ще з десять ораторів. Публіка з нетерпінням чекала праведника Ціцерона.

Коли той вийшов за трибуну, публіка заревла: «Слава Ціцерону!» Коли він промовив перше слово, всі перестали дихати. І не дихали до кінця промови. А коли Ціцерон закінчив, його довго гойдали на руках і кричали: «Браво!»

Та вийшов за трибуну праведник Іван. Прогримів своїм громогласним басом. Махнув перед собою десницею. І не було праведника, щоб від подиву не роззявив рот. Від Іванових слів на безтрав'ї почала рости трава. Сухі дерева розпускалися, зеленіли, цвіли й зразу ж плодоносили. Вода в райських ріках перетворювалась на молоко.

— Яку школу ораторства закінчив ти, чесний праведнику? — спитав Івана велемудрий Соломон. — Що глагол Ціцерона перед твоїм глаголом зблід, як перед сонцем місяць?

— Ніяку, велемудрий Соломоне, — скромно відповів праведник Іван. — Я в молоді роки раз переміг у змаганнях. А потім усе життя ділився досвідом...

КОЖНОМУ СВОЄ

Шляхи-дороги. Розбігаються вони в усі кінці по нашій землиці. То прямими стрічками лежать серед просторих полів. То гадюками звиваються між пагорбів. Ідеш, і ще їхати хочеться. Милуєшся, і ще милуватися хочеться.

Намилувався. Наїхався. Дорогу розпитати треба.

— Скажіть, як проїхати до Сахновщини?

— До Сахновщини? — почухав потилицю. — Чекайте, до Сахновщини. Це треба автобусом.

— Не треба автобусом. У мене машина.

— Яка у вас машина?

— Хіба це має якесь значення? На колесах.

— Та я не про те. Я про те — вантажна чи легкова?

— А що, від цього дорога міняється? Легкова.

— «Волга»?

— Ні. «Жигулі».

— Це гірше.

— Чого гірше?

— Кабан не влізе.

— Так у мене ж кабана нема.

— Це я думаю: якщо ви до Сахновщини, то там рукою подати до Орельки. Могли б мені підкинути кабана...

— То як проїхати до Сахновщини?

— Чекайте, а вам у саму Сахновщину треба?

— Ні. Мені ще далі.

— Куди далі?

— На Краснопавлівку.

— Почекайте хвилю...

Побіг кудись. Прибіг із жінкою, обвішаною корзинами.

— Сідай, Ганно, цей чоловік тебе до Грушевахи підкине.

— До якої Грушевахи?

— Та це за Краснопавлівкою. Верст п'ятдесят.

— Не поїду я ні до якої Грушевахи. І до Красно-
павлівки мені треба не сьогодні, а завтра.

— Ах, завтра. Так би й сказали...

— То як проїхати до Сахновщини?

— Та до Сахновщини що. До Сахновщини проїхати
просто. Ось два кілометри, і за поворотом Сахновщина...

ДОБРА НЕ ЖДИ...

Ні, молодь пішла не та. Ми у свій час хоч у фуфай-
ках ходили і в чоботях кирзових, але морально були...
Далеко їм до нас.

По сусідству зі мною дівчисько. Таке цибате. Ні кра-
си, ні тіла. А Королеву Марго із себе корчить. Один день
ходить у мікро-міні. Другий — у макро-максі. А на тре-
тій раз джинси вичовгані напинає. І ходулями по кори-
дору клацає.

Виходжу яюсь.

— Ти, — роблю їй зауваження, — могла б не клаца-
ти, як ото коняка. На чорта подібна, а богиню із себе
корчиш...

Як роззявить хавку:

— Я що, повинна літати? Самі ви на чорта подібні!..

Отак, значить, старій людині відповідає. А я, може,
війну пережив. Така до мене повага. Така мені честь від
оцієї шпани сучасної...

Одного ранку пішов брати пошту. Дивлюсь, ящик су-
сіда відчинений. І лист у ньому. Взяв листа. А це знову
їй. Отій цибатій.

Приніс додому. Над парою із чайника потримав. Роз-
клеїв...

Читати соромно! Пише їй якість таке, як воно само.
І кохання, і обнімання, і цілування. Де та мораль? Де
те виховання? У кого вони цього навчилися?..

Телефон у нас з батьками отої цибатої спарений. На

блокіраторі. Часто буває таке: вони розмовляють, а я знімаю трубку й усе чую.

Так ото говорить вона по телефону:

— Вадик, привіт! Твоя Света. Я без тебе не можу! Я хочу тебе бачити.

А він їй:

— Що будемо робити?

А вона йому:

— Те, що всі. Може, підемо у кіно. Може, посидимо в парку...

Він знову їй:

— Цілуватися будемо?

Скажу вам, слухаю і горю від сорому. Та хіба я у свій час таке говорив дівчині? Хіба вона мені казала: «Без тебе не можу?» Де та мораль? Де те виховання? Не витримав я. Кажу в трубку:

— Як вам не соромно! Хто вас виховує?..

Тут хлопчисько:

— Света, поклади трубку, я передзвоню. Бо якась свиня своє рило устромила...

Хотів я на це відповісти. Але телефон відключило.

Тож я вас питаю: хіба дочекаєшся добра від такої молоді?

МОЛОДА ПАРА І ПОРАДНИЦЯ ВАРВАРА

(Найкоротша повість про найсвятіше в житті)

О! Всюдисуща порадице!
Щоб тобі язик усох!

Автор

Пролог

Вони кохалися. Для них весь світ був рожевим, а все, що в ньому живе,— святим. Вони вірили у своє кохання, вірили одне одному, берегли чистоту своїх почуттів. Не

знали, що на сторожі їхньої чистоти і моралі стоїть ангел-хранитель в образі і подобі далеко не святої Варвари.

Зав'язка

Варвара зустріла її:

— Ой, і кохаєтесь, ох, і водитесь!.. Це добре. Але скажу тобі як старша: не треба так до нього припадати. Піди з ким-небудь іншим раз-два в кіно, на танці. Дай йому зрозуміти, що він тобі байдужий. Тоді він більше любитиме. Думаєш, він так сидить, чекає, як ти його?

Внутрішній монолог її

Невже він мене зраджує? Може, справді? Все по командировках. Якби кохав, то так часто не їздив би. Мабуть, там має інших. Нічого... Я також...

Зустріч

Він палко:

— Мила моя! Я цілу вічність тебе не бачив...

Вона холодно:

— А я тебе ніби по десять разів на день бачила...

Він здивовано дивиться їй у вічі:

— Не розумію...

Вона відвертається:

— Зрозумієш... Ось що: я мушу зараз іти додому. До мене повинен прийти один знайомий. Як хочеш, зустрінемось післязавтра...

Внутрішній монолог його

Розлюбила. Зустрічається з іншим. О ні! Я на колінах повзати не буду. Якби любила, так би не зробила...

Розв'язка

Вона зустріла Варвару:

— Вчора на побачення не прийшов. Сьогодні навіть не глянув на мене...

— А я тобі казала. Всі вони такі. Спалахнув — і ні тепла, ні диму. Так він любив тебе. Я їх добре знаю. Не шкодуй. Нема за ким. Не тільки світла, що у вікні...

Епілог

Їй сниться.

Вона іде з ним. Їй гарно, весело. Нараз попереду, як гора, виросла Варвара. З розкритої пащі на них повзе брудна чорна маса. Заливає їх по кісточки, по коліна, по пояс, по шию. Вони міцно тримаються за руки, але маса роз'єднала їх, покрила своєю чорнотою...

Вона прокинулась.

СПРАВЕДЛИВА КСЕНЯ

(Життєпис)

I

Брунькувала весна. Розплющували оченята квіточки. Щебетав соловейко. Кокетливо підморгував білолиций місяць.

Ксеня сиділа у садочку, милувалася повновидим світилом, а груденята розпирало нестерпне бажання до когось пригорнутися.

— О! О! Ох! — зітхнула глибоко Ксеня.

Це зітхання розсипалось по вечірній росі, затріпотіло листочками яблуньки і розтануло в сусідньому садочку.

— О-о-ох! — обізвалося луною звідти.

Серденько у Ксені завмерло, а потім затріпалося, як козячий хвостик.

— Він! Це він! Мій суджений. Наречений мій...

...Андрійко і Ксеня сиділи у садочку і, притуливши личко до личка, дивилися, як місяць мережить на яблунях їхнє щастя.

— Андрійку! — мовила замріяно Ксеня. — Які ми щасливі з тобою. Правда? Ми ніколи не будемо розлучатися. Правда?

— Правда! — сказав задушевно Андрійко і завірив свої слова печаткою поцілунку...

...Облітали з яблунь останні пелюстки. Самітно пролітали одинокі хрущі. Десь на горищі жалібно плакав кіт.

Андрійко і Ксеня стояли біля брами.

— Вибач, Андрійку. Я не можу обдурювати ні себе, ні тебе. Це було б нечесно. Мені здавалося, що ти саме той, кого я мріяла зустріти, але... Коли зустрілася з Богданом, то вирішила, що моя мрія, мій ідеал — він...

II

Вечірня прохолода воскрешала парк від денної спеки. Сутінки окутували дерева. Няні спішили додому зі своїми вихованцями. Їхні позиції на лавочках захоплювали закохані.

Ксеня сиділа, пригорнувшись до Богданового плеча,

закоханим поглядом дивилась на вечірню зірницю і ніжно муркотіла:

— Бодю! Яке щастя, що я тебе зустріла. Правда? Ми ніколи не будемо розлучатися. Правда?

— Правда! — мовив ствердно Богдан і пригорнув вухко Ксені до свого вуха, ніби хотів прислухатися, чи Ксеня справді говорить правду...

...Вітер скавучав, як переляканий пес. Хмари плакали холодним душем. Богдан і Ксеня ішли опустілим парком.

— Вибач, Богданку! Я не можу обдурювати ні себе, ні тебе. Це було б нечесно... Коли я зустріла Грицька, то... то побачила, що тебе зовсім не любила... Це була тільки звичка...

III

Золота осінь зодягнула клени у жовті мантиї. На гілках — золото, під колесами — золото.

«Волга» плавно гойдається на лісовій доріжці, а на передньому сидінні, поклавши голівку Грицькові на плече, погойдується Ксеня.

— Дорогий мій! Якби ти знав, як я тебе кохаю. Я в тобі побачила те, чого не могла побачити ні в кого. Ти мій суджений. Ми народжені одне для одного. Правда? Ми ніколи не будемо розлучатися.

— Правда, — бовкнув байдуже Грицько і чвиркнув крізь зуби у відчинене бокове вікно.

...Морози зціпили землю. Казилася віхола. Ксеня і Грицько стояли біля рекламного стовпа.

— Ксеню, вибач! Я не маю права обдурювати ні себе, ні тебе. Я думав, що ти та... А коли зустрів Нелю, то...

— Боже мій! А я вірила! Тепер бачу, який ти безсовісний!..

РЕВНОЩІ

Присвячую тим,
хто ніколи не ревнує.
Ревливий автор

Бачилося

Фільо іде з Маргариткою, своєю законною дружиною. Маргаритка має стільки привабливих деталей, що перед ними не може втриматися жоден чоловік.

Фільо перехоплює кожен погляд і краєм ока спостерігає, як реагує Маргаритка.

Спокійне, незалежне обличчя Маргаритки враз проясніло. Вуста розцвіли у люб'язній посмішці.

Фільо метнув очима праворуч. Бачить збудника радості Маргаритки. Він іде навпроти. Високий, чорний. Всміхається.

Суворий погляд Філія схрещується з його усміхненим. Він одвертається. Прискорює крок.

— Хто він?! — строго питає Фільо Маргаритку.

— Хто?

— Той, до якого ти шкірила зуби?!

— Як тобі не соромно! Це Олег. Він зі мною працює...

— Ясно...

Уявлялося

Фільо лежить на дивані. Смокче цигарку за цигаркою. Непорушно дивиться у стелю. Бачить.

Кімната, у якій працює Маргаритка. Всі вийшли на обід. Маргаритка сама. На порозі з'являється Олег. Маргаритка падає йому в обійми. Тріщать поцілунки. Він дає волю рукам.

Вона каже:

— Хтось може зайти...

Кладає защіпка англійського замка...

Фільо не витримує. Схоплюється з дивана. Голосно чеканить:

— Повія!

Маргаритка з кухні:

— Ти щось казав, Філью?

Сталося

Пізній вечір. Маргаритка має повертатися з другої зміни. Фільо стоїть у під'їзді навпроти прохідної і міркує:

«Вона знає, що я у відрядженні. Вона обов'язково буде з ним. Я висліджу. А завтра речі в чемодан — і папа. Я не лопух».

На прохідній з'явилися перші робітники. Фільо заховався у тінь. Натягнув на очі капелюха. Підняв комір. Очі — на прохідній. Вуха — на прохідній. Серце — потужний пневматичний молот.

Ще хвилина.

Секунда.

Нараз — тррах... В темноті майнув кулак.

З очей бризнули іскри.

У вухах загриміло:

— Я тобі дам підстерігати чужих жінок!..

ТРИСНУТЕ ЩАСТЯ

У нашій організації чудова традиція. В обідню перерву весь колектив збирається і п'є чай.

Тому, коли я вперше як молодий спеціаліст прийшов на роботу, мені сказали:

— Йди до комірника, візьми собі шклянку.

Я розпитав, де комірник. Пішов.

— Новенький? — зустрів мене комірник запитанням. — Напиши заяву.

Пішов. Написав. Приніс.

— Резолюцію треба... Твого начальника...

Пішов до начальника відділу:

— Поставте резолюцію, що мені потрібний стакан. Поставив.

— Йди, — каже, — до заступника директора по постачанню, завір.

Пішов. Заступник поїхав на триденний семінар.

Три дні чаю я не пив. На четвертий завірив.

— Тепер, — підказав мені заступник, — зайди у бухгалтерію, до головного. Він поставить свою візу.

Головний був зайнятий. Баланс. Звелів мені прийти через день.

Потерпів ще два дні. Поки дочекався його візи.

Прийшов до комірника. Подав заяву:

— Ось.

— Прийдеш через тиждень. У мене переоблік...

Через тиждень я отримав стакан. Йшов. На радощах зашпортнувся, впав і розбив.

— Що робити? — спитав я перелякано колегу по роботі.

— Нічого. Піди в магазин, купи... Він копійки коштує...

ЩЕДРИЙ НАПАРНИК

Микита Бекас, постійний клієнт забігайлівки «Хвиленка», вже з годину сидів за традиційним столиком і міркував над своєю долею.

«Важко, розтуди твої патинки! Працюєш, як воля»

ка, а випити ні за що. Повитрясала відьма усі кишені. Якби не заховав карбованця, то не було б і похмелитися... Десь у людей жінки як жінки, а тут нагородив чорт. Мушиш ховатися по кутках, бо з'явиться ексекUTOR, почне мсозолити: «Смоли б ти напився!»

Хто його зна, може, і до смоли людина звикла б, якби втягнулася... Чого на білому світі не буває!..

За сусідній столик сіли двоє клієнтів. Поставили перед собою пляшку «Звіробоя».

— Гей-гей! — зітхнув важко Бекас і глянув на останні краплини в склянці.— Відьма! Відьма, а не жінка... Хіба ж я її, ідіотку, для того брав, щоб вона мене тероризувала?..

— Зайнято? — пробаритонив над головою Бекаса масивний здоровань.

— Ні, ні! Не зайнято! — поспішив Бекас.— Сідайте...

Здоровань сів так, що металеві ніжки-стільця аж застогнали.

— П'єм, батя? — зміряв Бекас чорними очима.

— Пили, та загули...— кивнув Бекас на опустілу склянку.

— А ще вип'єш?

Бекас аж сіпнувся від несподіванки. Хотів щось сказати, але з великої радості заїкнувся.

— Ясно...Гей, блондинко! — гукнув здоровань офіціантці.— Нам пляшку коньяку, дві пляшки сухого вина і чотири шашлики...

Бекас почав частіше ковтати слину.

Офіціантка принесла коньяк, вино, шашлики. Здоровань налив дві склянки.

— Бери, старик. За те, щоб я сьогодні добре повеселився! — і одним духом вихилив.

Бекас жадібними пальцями вхопив склянку. За прикладом здорованя випідив до два.

— Коли я почну буянити,— нахилився через стіл здоровань,— ти, старий, не дивуйся. Я трохи того...— Він

покрутив вказівним пальцем на скроні.— П'ятнадцять років відсидів. Мені людину вбити — раз плюнути...

Бекас подавився кусочком м'яса і гинув.

— Ти, старик, їж. І пий. Блондиночко, ще пляшку коньяку!.. Пий і їж! Позавчора отак, як ти, сидів якийсь старий хрін, а отак, як я,— я. Так я його пляшкою з-під коньяку по макітрі — лусь, і пляшка розсипалася...

На лобі у Бекаса виступили краплини. Він відсунув шашлик.

Здоровань швиденько налив у склянки сухого вина.

— Бери пий. Додає апетиту... Так його після цього в морг, а мене в міліцію. А я їм довідку: тихопомішаний. Прощу, моє поважання...

Здоровань вихилив вино, дістав з кишені гарно оздоблену фінку, почав зсувати нею з палички шматочки м'яса, настромляти їх на вістря і класти в рот.

Бекас зблід, як небіжчик. До вина навіть не доторкнувся.

— Ти, старик, їж! Бо я не люблю таких компаньйонів...

Бекас тремтячою рукою потягнувся до шашлика.

— Я вчора отакого дурня, як ти, одією фінкою тільки штрик...

Шашлик випав з рук Бекаса. Він почав крадькома підводитися з стільця.

— Ти куди?! — грімнув здоровань. — Думаєш, я сам все оце питиму?..

— Я-а-а... д-до т-туалету... — благально пропищав Бекас.

— Потерпи!.. Аристократ!..

Бекас безсило опустився на стілець.

Здоровань знову розлив коньяк.

— Бери! — торкнувся склянкою до склянки. — Діє скріплюче на шлунок.

Бекас ледве чутно промимрив:

— Вже п-пізно...

— Слухай ти, старий! А чому ти весь час мовчиш? Ану, заспівай мені щось веселе.

Бекас зробив страдницьку міну.

— Співай! Співай! Я прискіпуватися не буду. Я знаю, що ти не кінчав консерваторії.

У кутку над столиком, де сиділи Бекас і здоровань, попливло пискливо-тремтяче:

...І-гі ні-і-іхто не узна-га-ає,
д-де м-мо-гила ммоа...

— Браво! Ти — як Козловський... А тепер випий.

Бекас благально подивився на здорованя.

— Випий! Я повних пляшок ніколи не розбиваю!.. Це людська праця...

Бекас зблід і зсунувся на підлогу. Здоровань вхопив його за шиворіт, посадив на стілець і почав цідити з пляшки на голову вино.

— Папая! Воскреси! Ми ж іще сеанс не закінчили...

Той відкрив очі. Побачив над головою пляшку і знову сів у куток.

Здоровань узяв Бекаса за руки і ноги, закинув собі за спину:

— Здається, що вилікував, — сказав він дружині Бекаса, яка чекала його на вулиці. — Гроші ваші не пропали марно. Гарантую: носа більше сюди не покаже. Викачайте швидко допомогу...

УНІКУМ

— Пригадую, це було в Парижі, — розповідав він. — На європейському симпозиумі патанатомів. Ми тоді їздили з професором Кучеренком...

Його обступили. Гаволовів на курортах вистачає. Бажаючих почути про Париж — не менше.

Дівчата пожирали його спраглими поглядами. Ще б пак, Париж. Провісник мод і Мекка кохання.

Кожного щось цікавило.

— А скажіть...

— А скажіть...

— А скажіть...

І він казав. Казав. Казав...

Тоді з Парижа перебазувався у Нью-Йорк. Уже з професором Ратиборським. На всесвітній симпозіум.

Коло слухачів збільшувалося. Його атакували. Його штурмували. Його розпитували. Про Бродвей. Про хмарочоси.

Він давав кваліфіковані відповіді. Ніби все життя провів у Нью-Йорку.

З Нью-Йорка переїхав у Рим. Його розпитували про папу.

Якщо вірити розповідям, то з папою вони мало не пили на брудершафт.

А під час перебування в Лондоні королева Великобританії нібито була в нього закохана по вуха.

Я стояв збоку. Слухав. Думав: «Видно, яке наукове світило. Захворіло шлунком і також на курорт приїхало».

А при нагоді запитав головного лікаря:

— Що то за цяця така? Весь світ, каже, об'їздив. На всіх симпозіумах був...

— Експонат, — каже головний. — У нього вуха — пелюстками ромашки. І по два з кожного боку... Унікальні точки зору патанатомії. Ото й возять на симпозіумах...

У ВЕЛИКЕ МИСТЕЦТВО

Одного ранку я отримав листа. На конверті зворотна адреса: «Театр опери й балету».

Що б воно означало, думаю? Може, яка балерина в мене закохалася? Або співачка?

Зайшов у ванну. Щоб не бачила жінка. Розірвав конверт:

«Шановний Владиславе Федоровичу!

Дирекція театру уклінно просить Вас завітати до нас.

По можливості, завтра...»

І підпис директора.

У ванну я проникав тхорем. Виходив відтіля левом.

Показую жінці листа:

— На. Прочитай.

Взяла. Прочитала.

— Нічого не розумію. Чого вони тебе просять?

— Я також нічого не розумію...

— Може, — припускає жінка, — нема кому душити Дездемону?..

Слухаю ті жарти, а сам думаю: може, дізналися, що я у самодіяльності співаю? Так ми ж удвох з Андрієм. Тоді і його повинні запросити.

— Підеш? — питає жінка.

— Піду. Туди не щодня кличуть. Приготуй мені чорний костюм, білу сорочку. Метелика. Білу хустинку в кишеньку. Так, як для концерту.

— Невже відразу й виступати скажуть? — засумнівалася.

— А що. Може, їм негайно треба бригаду кудись послати...

— Тобі тільки свисни. Звичайно, там балерини молоденькі, співачки... Вдома слова від нього не почуєш. А між спідницями як розсокочеться... Пам'ятай: я цього довго терпіти не буду. На мене також задивляються. Хоч я і не балерина...

Заспокоїв її, що для мене головне — велике мистецтво, а не балерини. І виступати я, очевидно, буду з Андрієм. Отже, в суто чоловічій компанії.

Йду дорогою. Думаю. Це ж мій начальник із заздро-

ців репне. А сусіди... Анатолій перший. Кириу гне. Не вітається навіть, бо він майстер. Жінка його разом зі мною ліфтом їхати не хоче. Бо вона інститут закінчила. Нібито я, як закінчив технікум, то спереду рудий, а ззаду сірий. Побачать по телевізору, від злості випаруються... Це ж оперні концерти транслюють і по центральному телебаченню. Людка, моя колишня любов, також побачить. Буде волосся на голові скубти, що тоді гарбуза піднесла... І за кордон опера їздить. Треба буде пару словників купити. Англійську і французьку вивчити. Прийдеш у магазин, вона на тебе отакі фари, бо ти іноземець. І каже: «Ніх ферштейн!» А ти їй: «Бітте дрітте, мадмазель-фрау...» Мови треба знати... І костюм треба буде замовити у Фіми кращий... Це ж вони й рекламу по місту розвішують. «Владислав Копчик та Андрій Моцюпусінський». Куди твої ребра!.. Братія з ательє буде вимагати могорич, звичайно. Ті завжди готові на дурняк нажлуктатися... Візьму коньяк. І шампанське. Скажуть: «Артист опери, а паршивим біомічином частує...» Цікаво, який оклад дадуть? Народного відразу не присвоять. Але заслуженого через якісь півроку можуть дати. Коли запрошують самі, значить, уже якісь види мають. Боятимуться, щоб не відмовився.

Ось театр. Де тут вхід? Дверей достобіса! Протяги. Як же вони на тих протягах співають?

— Де ваш директор? — питаю якусь замухришку.

— Там! — показує. — Треба обійти з другого боку.

Обійшов. Зупинився перед дверима. Поправив метелик. Обсмикнув піджак. Воно краще, якби у мене був фрак. Стукаю. Відчиняю.

— Добрий день!

— Добрий день! — відповів директор. — Слухаю вас.

— Я Владислав Федорович Копчик!

Директор довго колунався у пам'яті.

— Листа, — кажу, — ось від вас отримав.

Він глянув:

— А-а-а! Це мій завгосп вам писав. Зараз я його по-
кличу. Сідайте.

Прийшов завгосп. Протягнув руку, як своєму зятеві:

— Ми вас ось чого запросили. Нам підказали, що се-
ред усіх спеціалістів радіоательє ви найкраще розбирає-
теся в апаратурі. А нам треба відремонтувати стаціонар-
ну установку...

ДОДАТКОВІ ФАКТОРИ

Для мене основне — людина. Те, в чому вона ходить,
де вона живе, де вчилася, чи вчиться, не має значен-
ня. Усе це додаткові фактори. Які грають другорядну
роль.

Знаючи це моє кредо, Василь, такий же солом'яний
парубок, як і я, сказав:

— Є в мене одна знайома. Душа-людина. До рани
прикладай. Тобі із твоїм скаженим характером саме такої
й треба. Звуть її Хівря.

Знайомство відбулося на квартирі у Хівриної подру-
ги Лялі. Перше, що я прикинув: Хівря — дівчина непо-
гана. Не красуня, звичайно, але й не виродок. Правда,
якби ще мала такий носик, як Ляля, і такі вушка, було б
краще. Але це додатковий фактор. Основне — людина.

На Хіврі костюмчик якогось дивного покрою. Не то
відродження моди сімнадцятого сторіччя, не то тридцяті
роки нашого віку. Якби вона мала такі джинси, як Ля-
ля... Фігурка набагато чіткіше вимальовувалася б. І спра-
вило б трохи кривизну колін.

Та все це додаткові фактори.

Ми трішки випили. Закусили. Пішли танцювати. Я за-
просив до танцю Хіврю, але розглядаю Лялю. Звичайно,
усе це додаткові фактори. Основне — людина. Але якби
вона так вигиналася, як Ляля, було б краще.

— Де живете? — питаю Хіврю у танці.

— В гуртожитку.

— Квартири не дають?

— І не світить...

— Усе це дурниці. Усе це додаткові фактори! — заспокоюю.

І приходжу до висновку, що Лялина квартира гарно обставлена. І сама господиня в цю обстановку непогано вписується.

Вписав подумки й себе сюди.

— Люди у моєму віці мають уже й машини, — міркує вголос Хівря, — а в мене ні кола, ні двора.

— І кіл, і двір — дрібниця! — кажу. — Усе це додаткові фактори. Для мене, наприклад, основне — людина.

Та дивлюсь у вікно. Лялин гараж симпатично вписується у подвір'я особняка.

— Цікаво, що в цьому гаражі? — в такт музики питаю Хіврю.

— «Волга». Це їй батьки подарували. Як вона інстинктивно закінчила...

На наступний танець я запросив Лялю.

Пливе, як лань. Ніби сам полетшав.

— Сподобалася вам Хівря? — питає Ляля.

— Бачите, — кажу. — Людина вона непогана. Але ім'я таке... Розумію, що не ім'я красить людину, а людина ім'я. Розумію, що все це додатковий фактор. Та нічого з собою не подію. До цього імені я звикнути не зможу... З дитинства я мріяв про ім'я... Ляля.

Господиня квартири хитрувато посміхнулася.

— Сказати вам правду? — прищурила очі.

— Кажіть! — серцем відчуваю якусь каверзу.

— Хівря — це я. А Ляля — вона.

Неприємно, звичайно. Але треба якось згладити.

— Бачите, — кажу знову. — Може, це тому, що з цим ім'ям я ніколи не зустрічався. А воно унікальне, музикальне «Хів-ря». І не збите, як ото інші. Я впевнений,

що воно мені полюбитися. Бо, правду кажучи, основне — це людина. Все решта — додаткові фактори. Якщо ви не проти — будемо разом...

— Бачите, — відповіла моїм тоном господиня. — Нічого не вийде. Я шукаю людину. А ви, вибачте, додатковий фактор...

«ХО-ХО!»

Їду вулицею. Спішу в поле до комбайнерів. Дивлюся, бульдозер Олексі Шупика стоїть біля його двору. І диркотить. А Шупика нема. Видно, заскочив поїсти.

Гукнув його. Кажу:

— Чого бульдозер стоїть заведений? Диркотить.

— Ну й що? — дивується Шупик. — Хай собі диркотить. Що він, комусь заважає?

— Заважає. Он сусідам заважає те диркотіння. Повітря газами отруює. Та й пальне вигоріє, та й деталі спрацьовуються марне, як на те пішло...

— Хо-хо! — посміхнувся Шупик. — Інтелігенти які! Тонкошкірі. Диркотіння їм заважає. Гази. А я десять років на цій диркавці. І мені не заважає... Щодо деталей, скажу вам, ваш попередник, інженер, таким крохобором не був. І все було в ажурі...

— Розумієте, Шупик, — пояснюю йому. — Воно й з точки зору техніки безпеки не годиться. Тут діти бігають. Якесь ускочить. Руку встромить. Чи в кабінку сяде, за важіль смикне.

— Хо-хо! — посміхнувся Шупик. — Ви вчора з інституту, а мене техніки безпеки навчаєте. Це, вибачте, виходить, ніби яйце курку вчить.

Правда, заглушив трактора. Щось бурчав про тонкошкірих інтелігентів, безвусих інженерів.

Поїхав я у поле. Забув про цей випадок.

Наступного дня чую, механізатори між собою:

— А наш новенький інженер ніби з інтелігентиків. Диму, кажуть, боїться. Диркотіння йому заважає.

Я вдав, що не почув. Думаю, будуть збори, виступлю, порушу ці питання. Видно, це біда не тільки одного Шупика.

Проминув тиждень. Якось ополудні примчав водій голови.

— Васильовичу, сідайте негайно в машину!

— Що сталося? — питаю. — Де голова?

— У Шупика. Там нещастя. Шупик поставив коло хати бульдозера. Не заглушив, а сам пішов обідати. Його хлопчисько заліз у кабіну, почав смикати за важелі. Бульдозер рушив, трохи повернув, розламав штахет і заїхав у хату...

— В чию хату?

— У Шупикову. Зовсім до хати не вліз, але причілкову стіну розламав.

— Жертви є?

— Нема. Тільки Шупик борщем трохи опшпарився...

Приїхали. Людей назбиралося. Одні співчутливо кивають головами. Інші сміються. Шупик бігає заклопотано.

Побачив мене. Витер долонею піт з чола. Скривився:

— Це ви, Васильовичу, в таку хвилину сказали...

А в мене чомусь вирвалося тільки:

— Хо-хо!..

ЕМАНСИПОВАНА БАБА

Прийшов до суду дід. Приніс заяву:

— Розлучіть мене з бабою.

Суддя посміхається:

— Що, одружуватися, діду, збираєтеся?

— Ні! — відповів скупю. — Нема життя.

Суддя поцікавився:

— Скільки вам років?

— Сімдесят і п'ять.

— А бабі?

— Сімдесят.

— Скільки прожили разом?

— П'ятдесят років...

Суддя плечима стенув:

— Не розумію...

— А що тут не розуміти, — оживився дід. — Ви б побули на моєму місці. Спочатку перестала варити. «Досить, — каже, — наварилася за п'ятдесят років. Тепер рівноправ'я. Хочеш їсти — готуй». А я готувати не вмію. То молоді, які народилися під час рівноправ'я, варять самі і перуть самі... Тоді й прати перестала. Правда, мені це не так страшно. Кидаю в машину — і воно крутиться... Пару тижнів тому приходжу додому, а вона мої штани на себе натягає.

— Хіба ж ти, — кажу, — у них влізеш?

— Якось втиснуся.

Думаю, може, комина збирається вимітати. Але штани нові взяла.

— Комина, — кажу, — можна і в старих штанах вимести...

Як заторохтить:

— Якого комина! Досить натрусилася тої сажі за п'ятдесят років. Мети сам. Я в гості до Варвари у Виторохівку їду.

— В отакому вигляді?

— З міста тепер усі жінки в штанах приїжджають.

— Приїжджають не у галіфе...

Дід хвильку помовчав. Зітхнув важко:

— Ну, тут мені було. Ніби я винен, що вона галіфе схопила. А вчора мене зовсім довела. Приходжу додому. Вікна повідкривані навстіж. А з них музика лунає... На

всю котушку... Думаю, може, внуки з міста приїхали. Так ні. Баба моя магнітофон купила. Стерео. «Боні М» слухає. Ногою дригає і перед дзеркалом губи чимось вигвазює. «А що,— каже.— Не за твої гроші. Маю пенсію, що хочу, те з нею роблю».

Суддя слухав, слухав і каже:

— А може, вона в когось закохалася?

Дід подумав, подумав:

— Хіба що у Ферапонта. Є там у нас у селі такий дармоїд. Ніде не працює, поначіпляв усього на себе, як дурень на хату, носиться з тою самограйкою... Але ж йому дев'ятнадцять...

— Баба погоджується на розлучення?

— Не те слово. Вона у захопленні. Каже: «Тепер це так модно! Горпина від заздрощів лусне. Вона так і не встигла розлучитися. Помер її Василь два роки тому...»

КАТОРЖАНКА

Ніколи б не подумав, що на такій роботі і людині так важко. Стоїть людина за прилавком. Магазин невеликий. Покупців небагато. Здавалось би, відважуй спокійно товар, бери гроші і посміхайся людям.

А яка там посмішка?

Не встигла кількома словами перекинутися із знайомою, вже галасують:

— Скоро будете відпускати? Вдома наговоритесь!

А може, у людини вдома інші турботи? Може, діти обсіли? Чи сусіди ненормальні. Або чоловік п'яниця. І ніколи поговорити. І ні з ким. Посміхнеться вам людина після цього? Ні, звичайно.

А тут інший розумник:

— Ви на мене блискавки не метайте і зубами не скреготіть. Бо я не на побачення до вас прийшов.

Звичайно, зірве людину:

— Було б мені до кого йти на побачення. Шпінгалет іржавий.

Звісно, «шпінгалету» це не до вподоби. Черзі також. І вони йдуть у нову атаку:

— Що ж ви грубіяните?

— А ви станьте на моє місце! Побачимо, чи ви будете тоненькі.

— Я вам що, це місце обирав? — обурився «шпінгалет».

— Ще цього бракувало!..

Досі, правду кажучи, я думав, що незамінних людей нема. Та коли побачив оту продавщицю, переконався, що є. Бо щодня заходжу в цей магазин. Щодня бачу блискавки в її очах. І щодня чую: «Станьте на моє місце!» І ніхто не стає.

Та хіба можна так над людиною знущатися? Хіба можна отак її щоденно катувати? Та й люди, скажу вам, пішли байдужі. Всі бачать, що вона так мучиться, і хоч би хто заступився.

Пішов я в торг. До начальства їхнього:

— Що ж ви, люди добрі, так жорстоко вчинили? За що ви її до того прилавка прикували?

— А її ніхто не прикував, — відповідає директор. — Не подобається, може сьогодні заяву подавати... Та й раз люди так її дратують, так її допікають, так виводять із себе, то ми вже й самі подбаємо, щоб якесь інше місце...

Солодко, як кажуть, говорив, та гірко виходило. Мучиться й досі ота нещасна продавщиця за отим прилавком... Щось її таки прикувало до нього...

ВИННА ЦИВІЛІЗАЦІЯ

Десь о першій годині ночі в мене задзвонив телефон:

— Женю, привіт! В тебе нема моєї жінки?

У мене очі полізли на лоба. Хотів спитати, що може

заміжня жінка робити о такій порі в квартирі холостяка? Але подумав: він свою жінку краще знає. Відповів:

— Нема.

— А де вона може бути? Не знаєш?

Я знову хотів спитати, чого я маю знати, де може бути його жінка? Але сказав:

— Не знаю... З таким же успіхом ти можеш спитати Хом'яка.

— Хом'як знає?

— А я звідки знаю. Не хочеш Хом'якові дзвонити, подзвони Черенкову, Затірці або Шпеленку...

Через півгодини дзвінок Хом'яка:

— Слухай, що ти наговорив Баранцеві? Щойно дзвонив: «Женька казав, що ти знаєш, де моя жінка».

Після дзвінка Хом'яка — дзвінок Черенкова:

— Завтра ми з тобою поговоримо серйозно. Ти в мене бачив коли-небудь жінку Баранця?..

Тільки поклав трубку, Затірка дзвонить:

— Ей ти, брехуне! Ніколи не сподівався, що ти на таке здатний. Наговорити людині, розбивати сім'ю...

До ранку ще подзвонили двоє. Першим Шпеленко. Вилаяв мене на чому світ стоїть. Сказав, що цього він мені не пробачить. Бо не тільки у сім'ю Баранця клин вбиваю. Але його хочу зробити цим клином.

Останньою подзвонила жінка Баранця..

— Як ти смієш! — кричала вона у трубку. — Як ти смієш кидати тінь на порядну і чесну жінку? Зводити наклепи? Як ти смієш розбивати нашу сім'ю? Своєї не маєш, то іншим заздриш!

Я встиг уставити фразу:

— Не заздрю...

І вона поклала трубку.

Я з жахом уявив, що мене чекає завтра на роботі. І подумав, що в усьому винна цивілізація. Не було б у мене телефону... Невже Баранець нас всіх обходив би пішки?..

НЕ ВГОДИШ

Був у мене друг. Ігор Зятюк. Разом ще до школи ходили. Правда, я забуксував, а він пішов далі. Хороша людина. Працьовитий. Характер у нього м'який та добрий. Науковець, кажуть, тепер непоганий. «Кажуть», говорю, бо я в науках не петраю. Для мене саме слово «наука» — вже наука.

Так ото купив я колись кавуни. Такі гарні, такі солодкі.

Заходить до мене Ігор. Скуштував. Каже:

— Міг би й про друга подумати. Міг би й для мене взяти пару.

Я зрозумів, що поступив не по-дружньому. І вирішив остаточно перебудуватися.

Иду з роботи. Несу пляшку. Презент мені принесли. За те, що відро допоміг дістати. Заходжу до Ігоря. Він якраз пише щось.

— Кидай, — говорю, — цю муру шкрябати. Коньяк вірменський будемо пити.

— Та, — скромничає Ігор, — над дисертацією треба працювати.

— Діставай чарки. Дисертація не заєць, до лісу не втече. А коньяк випарується.

Сіли. Випили.

Потягло на свіже повітря.

Жінка його якраз на чергуванні була. Вона — лікар. Працює на отій «сама їде, сама давить, сама поміч подає».

Идемо. А назустріч Зюня. Знайома моя одна. Колись я у неї двері оббивав і циклював підлогу. Чоловік її на заробітках. Дитя у селі в мамі. А вона — «як рибка по Дунаю». Форми! Куди там Софі Лорен!

Стоїмо. Говоримо. Бачу, Ігор по тих формах поглядом блукає.

— Заходьте в гості! — припрошує Зюня.

— Коли? — питаю конкретно.

— Та хоч і зараз.

Взяли ще пляшку. Пішли.

Випили. Закусили.

Дивлюсь, Ігор від Зюніних форм зовсім погляду відірвати не може. Спочатку мене зайло. Але пригадав, що він мій друг.

— Ну, добре, — кажу. — Ти дивися, а я пішов...

Що далі було, розповіла потім Зюня.

Ігор дивився на Зюніні форми. Тоді розплакався, що його ніхто не любить, що він нещасний. А він, мовляв, також людина. Йому також тепла людського хочеться.

Зюні стало шкода його. Її жіноче серце було стривожене Ігоровими сльозами. Вона обняла Ігоря, приголушила.

В пориві доброти і жалю Зюня так стиснула Ігоря, що він почав задихатися і синіти. Зюня перелякалася. Викликала швидку допомогу. Швидка приїхала через годину, коли Ігор вже відійшов. Спокійно спав у Зюніному ліжку.

— Де хворий? — спитала лікарка, що зайшла у квартиру.

— Там, у ліжку! — показала Зюня.

Лікарка мов укопана зупинилася коло ліжка. Закліпала очима.

— Йому вже легше, — пояснила Зюня.

— Зараз йому буде важче! — майже крикнула лікарка і почала шмагати Ігоря фонендоскопом... Ще й приказувати: — Ось тобі дисертація! Ось тобі дисертація!...

Зюня спочатку нічого не зрозуміла. Обурилася:

— Що це у вас за методи лікування? Медицина має бути гуманна...

Тоді перепало і Зюні. За гуманізм...

Ігор тепер зі мною не вітається. Каже, що якби не я, то все це не скоїлося б.

Тепер спробуй, зрозумій людей...

ШТУЧКИ-ДРЮЧКИ...

Про цирк я мріяв з дитинства. Особливо мені подобались ілюзіоністи. Бере порожню коробку. А з неї вилітає голуб. Показує порожні кишені. За кілька секунд витягає із них копу яєць. Ніби там у нього курка несеться. Тому при першій нагоді я поступив у циркове училище. Став набувати майстерності ілюзіоніста.

Вчитися, правду кажучи, було важко. Якщо природа не наділила талантом, треба надолужувати працею. Я брав додаткові уроки. І вже наприкінці першого курсу почав затикати своїх колег за пояс. Особливо мені вдався номер з яйцями, з голубами. Видно, дитячі мрії залишили свій слід.

Якось педагог мені каже:

— Яйця, голуби — це збите. Старе, як світ. Ще в Древньому Єгипті ці трюки робили. Давай спробуємо щось нове. Вік технічного прогресу... Болти, гайки, підшипники. Всякі технічні штучки-дрючки...

Спробували. Важко було. Але вийшло. Вже наприкінці першого тижня тренувань.

Я показував публіці болт з гайкою. Тоді на очах публіки відділяв гайку від болта. Гайку клав у праву кишеню, попередньо показавши, що вона порожня, болт — у ліву. Плескав у долоні. Вивертав кишені. І з них у підставлені тазики сипалися болти й гайки. Я брав ці болти і гайки, роздавав публіці, щоб з'єднували.

Номер мав колосальний успіх. Моє фото почепили на дошку Пошани училища. Почали садовити у президії на всіх зборах.

До закінчення училища в мене було ще з десять таких осучаснених і урізноманітнених номерів. Мої однокурсники не заздрили моїй праці, але заздрили успіху. Інколи в дискусіях мені докоряли, що це не новаторство, що це порушення традицій циркового мистецтва. Та мене заспокоювали слова педагога:

— Пам'ятай східну мудрість: «Хто вміє, той робить, хто не вміє, той вчить».

Настав час розподілу.

Засіла авторитетна комісія:

— Вам, Голубець, велика честь випала, — повідомив директор училища. — Направляємо вас начальником відділу постачання і збуту заводу «Гігант».

Члени комісії заплескали в долоні. Я скромно подякував. І підписав призначення...

УКУМЕКАВ

З ним мене познайомив сусід. Подзвонив:

— Зайди! Є розмова.

Заходжу. Сидить чоловік. Високий, ставний. Подає руку:

— Антон Іванович Боруля. Голова колгоспу «Прогрес».

Познайомилися. Слово по слову, тоді він каже:

— Хочу запропонувати вам роботу. Знаючи, що володієте кількома іноземними мовами. Своїм заступником з міжнародних зв'язків.

— А що, — посміхаюся, — ваш колгосп встановив дипломатичні стосунки з іноземними державами?

— Ну, цього в нас ще нема. Але ви тільки будете роз'їжджати по світу.

Перспектива приваблива. І я погодився.

Вже через тиждень голова мені дав завдання:

— Значить, справа така. Спочатку летиш на Кавказ. Там росте дерево говенія солодка. Або, по-народному, цукеркове дерево. Його стручки-батончики містять 47 процентів цукру. Їх можна продавати як цукерки, або ізюм... Укумекав?

— Укумекав.

— Надсилаєш кілька саджанців... Тоді летиш в Індію. Там ростуть фікуси баньяни. Це своєрідне дерево, яке росте кілька століть. І за ці літа навколо нього виростають тисячі деревець. Цілий ліс. Купляєш і надсилавеш кілька саджанців. Укумекав?

— Укумекав.

— З Індії фугуєш у Південну Америку. У ліси Амазонської низовини. Там ростуть галактодендрони. Дерева, з плодів яких тече сік, подібний до молока. І місцеві жителі їх «доють». Надсилаєш кілька саджанців. Укумекав?

— Укумекав.

— Далі преш в екваторіальну Африку. Там росте дерево кігелія. Або, по-простому, ковбасне дерево. Плоди його схожі на ліверні ковбаси. Дістаєш кілька саджанців... Укумекав?

— Укумекав.

Словом, я все укумекав. Взяв командировочні. Подався на Кавказ. Влаштувався в готелі. Потім подався на розшуки цукеркового дерева. Знайшов саджанці. Пішов на пошту порадитися, як їх вислати. А тут мені телеграма: «Повертайся негайно. Ревізія. Дай телеграму як зрозумів».

Я дав телеграму: «Укумекав».

І пішов брати квиток...

ЩО СКАЖУТЬ ЛЮДИ?

«Життя, віддане людям». Так можна назвати куценьку біографію Петра Спідниці. По людях він міряв кожен свій крок, кожен свій подих.

Йде, скажімо, Петро по вулиці свого оновленого села Миролюбівки, яке до оновлення називалося Чорторія. Йде і дуже йому хочеться чхнути. Так хочеться, що, зда-

ється, ось-ось носа відкрутить. І Петро присідає від надмірних потуг стримати чихання. Тигром пораненим стогне. Але чхнути своєму розбещеному носові не дає. Бо що скажуть люди? Що в Спідниці нема клепки?

Був Спідниця ще молодим. Закохався у дівчину Віку. І Віка відчинила йому віконечко свого серця. Здавалося, пряма дорога вела їх до сільської Ради, де вічний секретар Аполлон Гарбуз своїм підписом об'єднував людські долі. Але перед самою сільрадою пряма дорога молодят різко повернула. «Що скажуть люди? — зупинив себе Петро Спідниця. — Такий молодий, ще не дозрів, а вже чіпляє петлю на шию».

Раз ми вже заговорили про одруження, то скажемо, що задля людей він не зробив цього ризикованого кроку й тоді, коли вже достатньо визрів, чи навіть перезрів. Бо нагадував чимсь перезрілий помідор. Товарний вигляд ще мав завдяки неушкодженій верхній плівці. Але для довгого зберігання не годився. Так от, саме у цей період в Петра Спідницю усім своїм природним надбанням закохалася Клавдія. У Клавдії на той час вже починалася друга молодість. А природне надбання сягнуло дев'яноста кілограмів.

— Підем! — сказала рішуче Клавдія.

— Куди? — не зрозумів Петро.

— Розпишемось.

— А що скажуть люди? — подивився на Клавдію Петро. — Замолоду не женився. А на старість потягло. Немає клепки.

Петро Спідниця рідко заходив у їдальню. Хоч їв щодня. Але як було зайде, заб'ється у самий куточок. Бо що скажуть люди, коли побачать, що він отак при всіх наминає?

Картуза Петро вибирав тільки такого, яких більшість у селі. Настільки був відданий людям, що через цей принцип ледь не втратив голову. У буквальному розумінні цього слова.

Зима. У миролюбівському сільмазі, як це не дивно, саме у цю пору з'явилися кролячі шапки. Майже всі чоловіки села отоварилися. Петро Спідниця, як завжди, прийшов останній. Бо що скажуть люди; коли побачать, що він біжить? І на його долю випала остання шапка. Але вона була біла. А ті, що розібрали односельчани, чорні. І Петро відмовився:

— Не буду я в такій шапці ходити. Що скажуть люди?

І ходить в морози у картузику.

А люди кажуть:

— Клепки немає...

ДИХАЙТЕ, ДИХАЙТЕ...

(Моршинські образки)

Якось в автобусі Стрий — Болехів їхало подружжя з Польщі, що гостювало на Львівщині. Коли автобус наближався до Моршина, чоловік поспіхом глянув у вікно й крикнув жінці:

— Дихай, Франю! Юж Моршин...

Не всі чоловіки дбають, щоб їхня Франя дихала чистим курортним повітрям. Як і не всі жінки дбають, щоб дихали їхні чоловіки.

Та є такі відчайдухи, що кажуть:

— Ну, добре. Раз уже так приперло, їдь на той курорт. Подихай свіжим повітрям. Тільки дивись — май голову на плечах.

Основне — дихати

На курорті нема ні директора, ні секретарки, ні голови колгоспу, ні доярки. Тут усі одним миром мазані — відпочиваючі.

Кожному відпочиваючому рекомендується дихати свіжим повітрям. І чим більше він дихає, тим краще для нього.

Буває, що відпочиваючий індивідуально дихати не може.

Одна відпочиваюча до того була хирлява й знеможена, що благала чергову сестру:

— Лесику! Принесіть мені їжу в палату. Бо ледве дихаю...

Та за хвилину зустріла в коридорі такого ж кволого й хирлявого відпочиваючого, який теж ледве дихав.

Осміхнувся він до неї вставленою щелепою:

— Може, підемо подихаємо?

Вона відповіла такою енергійною усмішкою, що з глибоких борозен на лиці посипалася пудра. І схвильовано прошепотіла:

— Я зараз...

Подихали відпочиваючі якихось пару годин у весняному лісі, назбирали пролісків. І вже повертаються з піснею:

Полюбила, полюбила,
И не надо мне другого...

Подих дитинства

Діти дуже люблять гратися у дорослих. А дорослі — в дітей. Щоправда, діти при цьому обходяться без сторонньої допомоги. Вони ділять ролі самі:

— Ти будеш мама, я буду тато, Оленка буде наша дитина, а Петро буде корова...

У татів і мам так просто не виходить. Їм неодмінно потрібен підштовхувач. Для цього на кожному курорті є масовик-вітівник. Тата й мами сидять півколом, сором'язливо затиснувши колінами долоні, а масовик-вітівник командує:

— Права половина — 1-А клас. Ліва половина — 1-Б. Хлопчик з 1-Б, он крайній! І дівчинка з 1-А — крайня ліва — вийдіть на середину.

Лисий вусатий «хлопчик з 1-Б» виносить на середину свій солідний живіт. Сивоголова «дівчинка з 1-А» змахнула руками, як крильцями, й випурхнула до «хлопчика».

— Ви будете, — каже масовик «хлопчиківі» — вовк, а ви, — каже «дівчинці», — Червона Шапочка. Завдання вовка упіймати Червону Шапочку і з'їсти. За це одне очко. Раз, два, три! Гайда!

Червона Шапочка кокетливо крикнула «ай» і рушила з місця. Вовк кинувся за нею.

Якусь хвилину в залі чути було тільки жалісливий стогін паркету і важке сопіння. Потім знову дуже кокетливо «ай». Вовк Червону Шапочку впіймав.

— Їж! — кричать йому з «1-Б класу».

Вовк окинув поглядом із ніг до голови широку поstatь Червоної Шапочки, подивився з розпачем на свій клас, роззявив рот і тицьнув пальцем у єдиний зуб:

— Нема чим, — відповів майже кризь сльози.

Хіба дихнеш?

Я побачив її за сніданком. Перше, що почув:

— Негідник чоловік. Не дозволив узяти святкового одягу.

До обіду вона з'явилася в наймоднішому одязі. Знову віддала належне своєму чоловікові:

— Хвала господу, що я хоч на місяць здихалась його. Уявляєте, замкнуті в шафі усі мої сукні...

До вечері зодягнула щось спереду розстебнуте, а ззаду зав'язане. Ще не встигла взяти ложку;

— Ні! Ще далі я з таким телепнем жила? Уявляєте, не дати дружині на курорт її найкращі сукні...

До сніданку прийшла в чомусь ззаду розстебнутому, а спереду зав'язаному:

— Сьогодні написала йому листа. Або хай висилас мені моє вбрання, або я подаю на розлучення...

До обіду прибула в чомусь затягнутому в талії і підперезаному широким білим поясом.

Ще не встигла розтулити рот, як я її запитав:

— Ви, напевне, працюєте модельєром, що так прекрасно, із смаком зодягається, маєте такий широкий вибір...

Вона засіяла, як дитина. Більше чоловіка не лаяла.

Дихання з навантаженням

— То як ви відпочиваєте?

— Ой, не питайте. Дихнути ніколи. Оце вчора поїхала до Стрия на товчок. Убила цілий день. Ледве притягла ноги. Сьогодні від ранку стояла в черзі, поки взяла оце покривало. Ви не знаєте, де можна купити польські чоботи?

— Знаю.

— Де?

— У Польщі.

— Хо-хо-хо! Ви завжди жартуєте. Зараз побіжу в галантерею. Зайняла чергу. Щось будуть давати.

— А як у вас із водою?

— З якою водою?

— Ну, з мінеральною! Яку ви приїхали пити.

— Вода — дурниця. Води напиться завжди встигну. А покривала дають не щодня...

Здихалися

— Ні. Ви таке бачили? — Він трусив перед моїм носом щойно прочитаним листом. — Рідна жінка. Рідні діти. Ви бачили? Прочитайте. Ось тут прочитайте.

— Що ви! Навіщо мені читати чужі листи?!

— Ні. Ні. Ви прочитайте. Або слухайте: «Дорогі тату. — Це доця. Рідна доця пише! — Просите прислати вам грошей. Не вишлемо. Досить ви вдома на чотирьох находилися. І так люди сміються. Мало тут належалися по калюжах та грязях, то ще й на курорт поїхали по грязеві ванни.

Коли мама пішла на роботу взяти вашу зарплату, то її сказали:

— Ми йому вже дали ту безплатну путівку, щоб трохи від нього відпочити.

Дільничний уповноважений зустрів якомсь маму й питає:

— А де ваш чоловік, Семенівно? Щось його у витверзнику давно не було.

— Слава богу, — каже мама, — знайшлися добрі люди, відправили на курорт. То хоч із дітьми трохи повисинаємося за той місяць.

Отаке-о. Ви тільки там ні в кого не позичайте, бо я вас знаю. Вип'єте, то ще можете втопитися в тих грязях. Маєте хліб і до хліба, то дихайте чистим повітрям...»

— Ви чуєте? Ви бачите, що то за виховання? Ви бачите, що то за молодь пішла? Ну, стривай-но мені. Приїду, то я тобі покажу свіже повітря!

Подих весни

Дрімав під сонцем весняний ліс. На зеленому моріжку лунали синіми оченятами фіалки. Пташки щебетали хвалу природі.

Утоптаною стежиною повагом ішли він і вона.

Він повернув голову. Ніжно подивився їй в очі. В його погляді було стільки ласки й ніжності. На обличчі стільки щастя! Вуста ледь-ледь здригались. Шукали того слова, якого так чекала вона. І несміливо мовили:

— У вас гастрит чи холецистит?

Вона вдячно повернула до нього свого напудреного носика. Очі її, як дзеркало, відбивали ласку й ніжність його очей. Напомаджені вуста відповіли:

— І коліт.— Потім несміливо спитали: — А ви аналізи вже всі здали?

Він відчув, що в них є щось спільне, щось їх єднає, і задоволено відповів:

— Ще завтра маю здати плунковий сік.

Ступали далі. Сонце крізь гілки дерев, наче крізь сито, сіяло на них весняне проміння. Він ніжно взяв її за руку. Вона ніжно погладила своїми пальчиками його вузлуваті пальці. Радісно заявила:

— Нарешті мені зробили промивання шлунка!

Він, окрилений щастям, мовчав. Та все енергійніше гладив її тендітну ручку...

На деревах заливалися пташки. На зеленому моріжку лупали синіми оченятами фіалки. Бубнявіли під сонцем бруньки весняного лісу.

Ніби примітка

Читач питає:

— А як дихав автор оцих рядків?

Найповнішу характеристику цього дихання дала санітарка, коли вперше прийшла мастити тіло автора цілющими грязями:

— Господи! Яке воно худе! Ледве дихає. Нема куди навіть жменю грязюки покласти.

ПОРОДИЧАЛИСЯ

Потрібний був мені дуже «Київський» торт. Никаю по всіх магазинах. Як на зло — нема.

Тут відразу знаходяться консультанти: «Там бачила», «Сама брала», «Сусідка принесла...»

Понесло мене аж туди. На околицю міста. Звідки «сусідка принесла».

По дорозі прийшла до висновку, що я таки нездара. Ніяк не можу пристосуватися до торговельних графіків. Коли шукаю чоботи, на вітринах магазинів повно тортів. Коли мені треба торта, на полицях повно чобіт.

Ось він, гастроном. На відшибі. Остання моя надія.

Ускочила, як слідчий ОБХСС. Відразу в кондитерський відділ. І похолонула. Пусто.

Кругла, ніби набубнявіла, продавщиця зіперлася ліктями на ящик і байдуже дивиться у вікно. Незворушним поглядом.

У мене відчуття, ніби я жебрачка. Прийшла до неї просити милостиню.

Намагаюся зробити найприязніший вигляд. Підбираю найпокірніший тон. Найніжніші слова.

— Вибачте, що... турбую...

Здається, мої слова ще до неї не долетіли. Здається, вона ще витає десь у космосі.

Стою. Мовчу. Чекаю. Поки вона в трудову атмосферу опуститься.

Тоді знову:

— Вибачте... Я...

— Чого нада? — раптом прорвало її. Але з місця не зрушила.

— Торта, — пропищала я. — Одного «Київського» торта... Іду до мами. У неї день народження... Оббігала все місто... Сказали, що у вас сьогодні були...

— Були, та загули...

У мене вже не залишилося надії. Тільки інерція від неї.

— Може, знайдете ще один... Уявляєте, в мамі...

Її лікті відірвало від ящика. Вона взялася руками за халат. Потрусила ним.

— Я тобі що?..

Це означало, що вона тортів не пече.

Безнадія і розпач штовхнули на авантюру.

— Бачите,— сказала я сміливіше.— Мама моя живе за кордоном... В Австрії... Хочу поїхати на кілька тижнів...

Лице продавщиці вмить набрало ввічливості і доброзичливості. Її неповоротка фігура ожила. З'явилося у ній щось покірне і послужливе.

— Ви також австріячка? — дуже лагідно спитала вона.

— Так,— фантазую далі.— Я сюди вийшла заміж... Чоловік мій японець... А мама... Мама внучка австрійського цісаря Франца Йосифа...

— А як вас звати? — цвіла продавщиця.

— Берта... А чоловіка — Хірохіто...

— А мене — Валя... Чекайте, я зараз...

Шугонула в підсобку. Винесла два торти:

— Один «Київський». І візьміть ще цей. То новий. Також дуже смачний...

Я заплатила. Подякувала.

— Берто, як повернетесь — заходьте,— гостинно запросила.— До речі, може, в Австрії будуть якісь гарні цукерки...

— Добре! Привезу! — сказала твердо я. І щаслива подалася до виходу.

— Берто! Привіт мамі! — кинула вона мені навздогін. Як рідна...

КРУТИ І ДИХАЙ

Викликав мене голова:

— Поїдете з Барабочкою до його теці, заберете свиню і завезете туди, куди він скаже!

Я переступив з ноги на ногу:

— Петре Івановичу, не можна. Пожежна машина му-
сить стояти в гаражі. Напоготові. Воно хоч зараз і не
жива, але, всяке може статися. Спалахне щось...

Спалахнув голова:

— Хто з нас хазяїн? Може, ти керуй колгоспом, а я
буду твого бублика крутити?

— Не можна вам, Петре Івановичу, за кермо сідати.
Бо ви прав не маєте.

— Отож крути і дихай!

— Де ж я ту свиню приліплю? В бочку її увіткну чи
на бочку посаджу? А може, в кабіну біля себе посаджу?
Так Барабочці віде сісти. Хіба що почепити за ланцюг до
машини...

— Галаписі бугайця як віз?

— Так то ж бугаєць невеличкий. Ми його встромили
там, де бійці-пожежники мають сидіти. А то ж свиня
півтора центнера...

— Я сказав: крути і дихай!

Покрутив.

Приїхали з Барабочкою до його тещі. Взяли свиню.
Увіткнули в кабіну, де належить сидіти бійцям-пожежни-
кам. А вона другими дверима вискочила.

— Давай обкрутимо її шлангом,— запропонував Бара-
бочка.

Обкрутили. Устромили. Ідемо.

— Значить,— каже Барабочка,— дуй до райцентру.
Проїдемо його. Потім ще кілометрів п'ять. Там сваха
моєї тещі живе. Скинемо свиню — і додому.

Тільки в'їхали у райцентр, інспектор посеред дороги.
Жезлом показує їхати праворуч. І киває, щоб швидше.

Крутонув. Натиснув педаль акселератора. Аж свиня
кувікнула. Бачимо попереду — дим клубами валить.
Якийсь сарай горить. Людей назбиралося. Пожежна ма-
шина стоїть. Пожежники бігають.

Лейтенант-пожежник киває, ставай, мовляв, сюди.

Зупинив.

Підбіг до машини пожежник:

— Де плант? — кричить.

— Там... — показую на дверцята, за якими свиня.

Відчинив, а звідтіля свиня — гуцик! Аж застогнала. Вискочила — і в натовп. Вереск, крик, кувікання.

— Диви, свиня вибігла з сарая, — кричить хтось. — А казали, що там пусто. Ловіть, бо забіжить чортзна-куди!..

Натовп кинувся ловити свиню.

— Де ти взявся з цим бронтозавром! — кричить лейтенант-пожежник. — Зірвеш районні змагання, я з тебе душу витрясу. З якої організації?

— Я не з організації. Я з колгоспу «Прогрес»...

...Наступного дня голова викликає:

— На весь район оганьбив мене. Чого тебе на ці змагання понесло?

— Інспектор, — кажу, — жезлом показав...

— Жезлом, жезлом, — передражнив голова. — Ото приїде комісія — я нічого не знаю. Бери усе на себе...

— Е, ні, Петре Івановичу! З мене досить! Крутіть і дихайте...

ПЕРША ЛАСТІВКА

Викликали мене туди. На килим. Пропонують:

— Думка є. Щоб ви при побуткомбінаті організували бюро знайомств. Треба це діло поставити на державні рейки. Розлучення в районі почастішали... І пам'ятайте: наше бюро буде першою ластівкою в області...

— Може б, — кажу, — краще Деркач цим зайнявся. Завідуючий заготконторою... У нього досвід є. Та й не одружений. А в мене жінка — Отелло...

Не викрутився. Мусив організувати.

Почав з кадрів. Головним спеціалістом призначив Альберта Федюка. Він років зо два був у місті масовиком-

вживником. На людській психології знається. Його заступником — Івана Козяренка. Що працював на заготовлі кролів. Район знає. Призначили також інструктора — Федю Баранця. Що потопав на пляжі рятував. Та інспектора — Романа Бовкуна, який пожежником був...

Взялися за діло. Довели нам план. Ми зобов'язання підписали.

Подали в газету оголошення:

«Бюро знайомств і одружень, що організувалося при райпобуткомбінаті, приймає від населення заявки на женихів та наречених в необмеженій кількості».

Першим прийшов дід Тимко. Переминається з ноги на ногу. Заяву у руках крутить.

— Що, діду, зятя для внучки шукаєте?

— Та ні... Я здати б хотів... Бабу свою... Хропе дуже...

Пояснили йому, що не приймаємо. Що наша організація має інше призначення.

— Неправильно, — каже дід, — господарюєте. Вам треба б мати запаси. На обмін. Так би мовити, свій золотий фонд...

Трохи в роботу втягнулися. Картотеку завели. Беремо на облік весь холостий контингент. До машини отієї, що ремонт взуття на ходу робить, гучномовець приладнали. Люди несуть взуття ремонтувати, а платівка агітує:

Клич ме-е-не.

Кли-ч мене-е-е...

Тут же, коло шевця, лежить спеціальна література: «Закон і сім'я», «Що треба знати про розлучення», «Хвороби серця». Вбиваємо двох зайців.

Пішла до нас клієнтура. Приємно. Відчуваємо, що ми людям потрібні. Що несемо людям радість.

І ось перша ложка дьогтю. Анонімка.

«Зверталися у бюро, щоб підшукали мужа. Мені підсунули свиню. Хати не тримається. З чайної не вилазить. Просила інструктора Баранця, щоб поставив на місце. Такий вид послуг, — каже, — ми не виконуємо.

Гарантійного терміну у нас нема. Якщо дасте довідку про розлучення, можемо вам замінити...

А скільки я буду їх вже міняти?..»

Через тиждень друга біда. Прийшла жінка з одного села. До головного спеціаліста Альберта Федюка. І ще з порога:

— Харцизяко! Опришку! Що ти моїй дочці підсунув? Розведенця? А обіцяв перший сорт?

— Ваша дочка також не першої свіжості...— відбивається головний спеціаліст.

— Так я ж тобі бугайця у придачу дала...

— Ша, тітко! — поклав пальця на рота Федюк. — Хай вам буде відомо: за хабаря садять і того, хто бере, і того, хто дає...

Найгірше було попереду. При бюро ми відкрили кімнату зразків. За ініціативою одного керівного товариша. Тут висіли фотокарточки, лежали виписки з біографій. Сюди час від часу ми запрошували ту чи іншу кандидатуру. Для психологічної підготовки.

І ось одного разу, під час чергової психологічної підготовки, дзенькнуло. Вікно. Спочатку одне. Тоді друге. В одне вікно ускочила моя жінка. У друге — жінка керівного товариша. Як десантники. Спочатку я побачив клубок з чотирьох жінок. Під несамовитий вереск він котився з кутка в кут. Після удару тупим предметом по голові я нічого вже не бачив. Тільки чув, як керівний товариш оправдовувався:

— Люблю! Любашенько! Помилуй! Ради діточок наших дрібненьких! Май милосердя!..

Після цього нальоту мене знову викликали туди. На килим. І керівного товариша також.

Сидимо. Мовчимо.

— Як це зрозуміти? — питає той, що викликав.

— Як хочете, — лепечу. — Я ж вам казав, що в мене жінка — Отелло...

ОСЕЛЕДЦІ

Напередодні Нового року я повертався з Владивостока додому. Товариш попросив:

— Ти все одно летиш через Москву. Візьми оту банку оселедців і передай моєму дяді. У нього і Новий рік зустрінеш, щоб не сидіти в аеропорту.

Дав оселедці. Назвав адресу.

Прилетів. Знайшов відповідний будинок, квартиру. Натиснув кнопку дзвінка. Хтось підійшов до дверей. Дивиться у вічко. Мовчить.

Дзвоню знову.

Тихо. Потім глухо:

— Хто?

— Відчиніть, — поспішив я. — Вам передали оселедці з Владивостока.

— В нас у Владивостоці знайомих нема!

— Як це нема? Ваше прізвище Нахімовський?

— Нахімовський. Ну й що?

— Оселедці передав вам Саша з Владивостока. Цілу банку.

— Нема у мене жодного Саші у Владивостоці.

— Відчиніть. Заберіть оселедці. Не буду я з ними носитися.

— Не відчиню...

— Ні, то й ні! — розсердився я. — Тоді я пішов.

— Ей! Куди ви? Оселедці покладіть на сходах.

— Щоб хтось украв?

— А ви он там, під стіною, поставте. Щоб я у віконечко бачив.

Поставив банку. Сів на неї.

— Чого ви сіли на банку?

— Бо я втомився. Трішки посиджу і піду.

— У вас ніж є?

— Навіщо?

— Щоб відкрити банку. Може, там не оселедці.

Дістав ножа. Відкрив.

— Оселедці. Ось,— підняв одного за хвоста до віконечка.— Бачите?

— Бачу. А скільки їх там?

— Не знаю. Не рахував.

— Перерахуйте.

Розстелив газету. Почав викладати оселедці.

— Тридцять шість.

— Ви не заховали жодного?

— Заховав одного... За пазуху...— сердито сказав я.

— Покладіть у банку, банку поставте під двері, а самі йдіть.

— Тут он кіт ходить. Може з'їсти.

— Кота візьміть з собою.

— Куди я його повезу? До Києва?

— Можете випустити на вокзалі. То Соньки з третьої квартири кіт.

Тут у мені прокинулося зухвальство.

— Киць! Киць! — покликав я kota. І саме у тому місці, де мені з-за дверей наказували поставити банку, поклав котові оселедця.

— Що ви робите? — застогпало за дверима.— Ви не смієте! Це мої оселедці.

Я поклав котові ще одного оселедця. За дверима сердито захрипіло. Клапнув замок. Я з рештою оселедців пустився по сходах вниз.

— Куди ви? — обурився голос вже десь у коридорі.— Поставте оселедці. То мені Саша передав. Я його дядя...

— Привіт тьоті! — нахабно крикнув я...— Новорічний...

Опинившись біля дверей третьої квартири, натиснув дзвінок. Вийшла симпатична молодичка.

— Вас звуть Соня?

— Так. Заходьте...

Уже в квартирі я пояснив, що лечу з Владивостока. Один чоловік, який побажав не називати його прізвища,

передав їй оселедці і попросив привітати з Новим роком. Вибачився, що відкрита баня. Але він перевіряв, чи не зіпсовані...

ВІД СЛАВИ НІДЕ ДІТИСЯ...

До слави я не був готовий, як і до одруження. Застукала вона мене зненацька. У черзі за кавунами.

Стою. Думаю. Якщо викладач не захворів і прийде на екзамен, то захворію я.

З провулка вичалапкало щось вим'яте і заросле. Зупинилося. Почухало правою рукою біля лівого коліна. Кинуло комплімент дамі, що пройшла повз нього. Червоними очима пройшлося по черзі. Зупинилося на моїй вишитій сорочці. Підійшло ближче. Тоді знову відійшло на кілька метрів. І так, щоб почула вся черга, звернулося до мене:

— Слиш, пісатель! Дай п'ятдесят копійок...

Доводити, що я не письменник, не було смислу. Черга повернулася до мене. Я, сповнений власної гідності, дістав карбованець. Гордо протягнув його ханізі.

Той взяв. Знову відійшов на кілька кроків. І демонстративно прорік:

— Хорошо пишеш, я те должен сказать! Другим би у тебе повчитися надо...

Після цього випадку я подумав: а чому б мені і справді не стати письменником?

Написав гумореску. Вигадав такого собі Буряченка. Який нібито їхав у трамваї, поступився місцем. За це його тут же оголосили героєм. Славили так, що він вимушений був на ходу виплигнути з трамвая.

Гумореску надрукувала газета.

Знайшовся якийсь Буряченко конкретний. Написав спростування:

«...Написана чиста брехня. Я у трамваях не їжджу. До роботи ходжу пішки. Бо мені недалеко. А з роботи мене возить міліція.

А місця я нікому не уступаю, бо я не дурень...»

Тепер я почав писати систематично. Інколи й публічно виступати.

Одного разу на вечорі розповів гумореску про те, як я приїхав на курорт за курсівкою. Не було де жити, і «добрий» хазяїн поселив мене в опустілій буді.

По закінченні вечора до мене підійшов дуже серйозний чоловік. Почав докоряти:

— Несерйозно. Несерйозно з вашого боку. Солідна людина, письменник, і залазити у собачу буду... Мені вас шкода...

Я подякував за турботу. Відзначив, що він тонко розуміє гумор.

Вечір цей транслювався по телебаченню.

Незабаром на моє ім'я надійшов лист:

«Бачила вас по телевізору. Люблю юмористів. Вони продовжують життя і омолоджують тіло. Чи не можна вас узяти напрокат? Буда є. На двох вистачить...»

Я чемно пояснив, що, на жаль, не можна. Бо перебуваю напрокаті.

Якось іду сквером. З дівчиною дуже симпатичною і не дуже знайомою.

Раптом якийсь хлопчина на весь сквер:

— Мамо, мамо, дивись! Отой дядя йде, що по телевізору гавкав!..

Одного разу шукаю вулицю. Зійшов з ескалатора метро. Підійшов до міліціонера, питаю, де така вулиця.

Подивився на мене. Перепитав, яку вулицю. Знов зміряв із ніг до голови підозріло. Кивнув на кімнату міліції. І чемно так:

— Ходіть туди. Зараз подивимися..

Там знову перепитав:

— То яку вулицю ви шукаєте?

І непомітно косує на плакат «Їх розшукує міліція». Зупинив погляд на одному злочинцеві.

— А навіщо вам та вулиця? — перепитав ніби між іншим.

— Каси міжміські там.

Знову покосився на плакат з букетом злочинців.

— Звідкілясь приїхали?

— Ні,— пояснюю.— Я місцевий.

— Десь працюєте?..

— У «Перці».

— А-а-а,— засіяв радісно молодший лейтенант.— Згадав! Це я вас бачив по телевізору... Ви розповідали, як у буді жили...

Видно, мав-таки рацію мій сусід, випивоха й дебошир Кирило, коли говорив:

— Від слави ніде дітися!

ЧОГО БРАКУЄ?

Вона зайшла в електричку. Усі звернули на неї увагу. Принаймні чоловіки. Бо ж, правду сказати, було на що. Фігура як скрипка. Личко — хоч води з нього напийся. Очі — два клаптики неба. Вії довгі і свої. Волосся також довге і також своє.

Тільки вуста чогось сердито сінаються. І гарні очі метають дуже сердиті блискавки. Здається, якби могла, то усіх присутніх отут спопелила б.

Думаю: «Усе тобі, дівчино, природа дала. І поставу. І вроду. Чого ж ти вовком на людей дивишся? Чого тобі ще бракує?»

А поруч стоїть чоловік. І так же, як і я, задумливо дивиться на це диво природи. Дивиться, дивиться. І ніби сам до себе:

— Кохання. Бракує їй тільки кохання...

Йду вечірнім селом. Зорі виблискують на глибокому шатрі неба. Пахне вишневим цвітом.

Вулиця шурхотить під ногами гравієм. Обіч вулиці штахеті. Дерев'яні з фітюльками і дерев'яні без фітюльок. Залізні під спис і залізні під булаву. Розцяцьковані ворота і розцяцьковані хвіртки. А за тими воротами і за тими хвіртками — будинки. Ніби казкові палаци. Весело світяться вікна. Долітає із них хокей, що транслюється по другій.

В освітлених просторах дворах стоять машини і мотопики. Біля них ліниво походжають собаки.

Усе є в цьому селі. І чогось бракує у ньому.

А чого в ньому бракує?

Йдуть назустріч мені двоє. Повисли одне в одного на плечі. Не второцаєш, чи обоє дівчата, чи обоє хлопці? Чи хтось із них — хлопець, а хтось — дівчина. Одне з них, ніжно, як дитину, несе транзисторний магнітофон. З магнітофона лине:

«Бу-бу-бу буа-буа...

І зрозумів, чого бракує селу. Бракує пісні. Не механізованої сучасною радіотехнікою. А живої...

ДЗЮДЗИНА ЗОРЯ

Дзюдзя лежав горілиць. Під ним м'яко стелився шовковою травою луговий килим. Над ним ясними зорями мерехтіло небо.

Дзюдзя почував п'ятою об п'яту.

— Зорі падають з неба, — констатував. — Падають чиїсь долі, — зробив філософський висновок.

Подумки підрахував, що йому вже чверть віку.

«Цікаво, — подумав, — яка моя доля? Чи он та, що дуже сяє? Чи ота, темніша. Якби-то вона прилетіла до мене...»

Нараз побачив: горить і летить.

Вже зовсім низько над землею. Ось-ось трави торкнеться. Піднялася. Підлітає вище.

«Це вона мене зове», — подумав Дзюдзя. І ліниво зіп'явся на ноги.

Світило повільно пливло над землею. На рівні Дзюдзино носа.

Дзюдзя подався за ним.

Воно швидше. Дзюдзя ще швидше. Ось-ось у жмені впіймає свою долю.

А вона все далі. А Дзюдзя все за нею. Коле ноги об будяки. Обпікає їх об кропиву.

Йде Дзюдзя за світилом своїм. Уже кропиву минув. Будяки позаду. І опинився... по коліна в болоті.

А світило блимнуло і десь щезло.

— Де я? — закричав у розпачі Дзюдзя.

— Де-е я-а-а? — відповіла йому луна.

І ніхто не міг відповісти Дзюдзі, що він серед болота...

Отаке-о життя кумедне. Один за зорею іде в безвість. Інший — за болотяним світлячком...

БАГОР

Лунає бадьора життєстверджуюча музика. Вистукують каблуки. Виграють вогні. Ансамбль витанцьовує «Танець сталеварів».

Сцена ходить ходором. На сцені «охи» і «ахи». А в залі ні «ах», ні «ох».

На сцені вусаті парубки у сталеварських куртках і картузах. З баграми у руках. Пріють більше, ніж сталевар біля доменної печі. А публіка холодна.

— Темнота! — цідить крізь зуби балетмейстер. — Темнота! Не розуміють мистецтва...

Я слухаю балетмейстера і думаю. Про багор. Забери його з рук танцюристів — і «Танець сталеварів» можна

вважати за «Танець трактористів». Тільки трактор на сцену треба випхати.

Має рацію балетмейстер. Темнота. Примітивний глядач. Він і мислить примітивно. Вважає, що багор — для доменної печі. А для танцю — ноги й руки. Ну, і ще трохи голова потрібна...

ЗА ІБРАГІМЧИКА...

Надворі сутеніло. Я стояв у сквері. Чекав товариша. До мене підійшла молодиця. Блискавично вчидила мене по мармизі раз і сказала: «Це за Катю!» Другий: «Це за Валю!» Третій: «Це за Тасю!»

Після третього удару до мене повернулася орієнтація, втрачена під час першого. Я подумав: «Хто ж такі Катя, Валя і Тася?»

Незнайомка більше не била. Постояла хвилинку мов укопана. Тоді як залементує:

— Ой, вибачте! Я обізналася... Думала, то Петро Ібрагімчик...

Я витер хустинкою заплакані очі. Спитав:

— Ібрагімчик — це хто?

Молодиця пожвавішала:

— Покидьок! Харцизяка...

— Значить, три удари — кара для нього замаленька?

— Що ви! Його вбити мало...

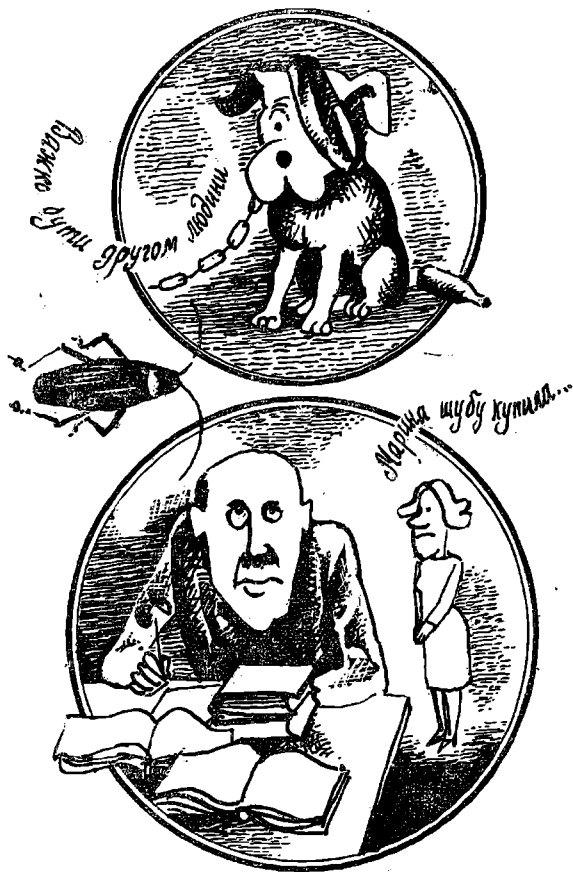
— Тоді приготуйтеся. Я буду бити вас.

— За що? — сполохалася молодиця.

— За Ібрагімчика. Хіба не все одно, чи ви будете мене бити за нього, чи я вас?..

Молодиця не дослухала. Чкурнула.

Я дивився їй услід і думав: «Людино! Перш ніж дати комусь по мармизі, розберися, чи даєш тому, кому треба. Бо кожен має свого Ібрагімчика. І як кожен почне плутати...»

МАЙЖЕ БАЙКИ

ВАЖКО БУТИ ДРУГОМ ЛЮДИНИ

Рябко лежав у буді. Голову висунув надвір. Поклав на лапи. Погода — золото. Летять лапаті сніжинки. Одна з них сіла Рябкові на ніс...

Глянув на хатне вікно. З нього б'є, як із прожектора. За вікном виграє ялинка. Рипнули двері. Вийшов господар. Рябко навіть не ворухнув хвостом, бо господар подався до хвіртки.

Чекає гостей.

О! Идуть! Вітають. Гомонять. Декого Рябко впізнає. Отой рудий завжди лізе до Рябка цілуватися. А отой, в розстебнутому пальті, минулого року цілу ніч сидів на Рябковій буді й виводив:

Чому я не сокіл?

Чому не літаю?

Рябкові вже й самому хотілось, щоб той став соколом і полетів.

Усі зайшли до хати. Рябко заплющив очі. Легка дрімота сповила його тіло. Сниться Рябкові, що з хати вийшла господиня. Йде до Рябка, несе полумисок з м'ясом і каже:

— З Новим роком тебе, Рябко! На ось поласуй...

Рябко тільки роззявив рота, як хтось над самим вухом запищав:

— Ой, чорна я сд, чорна...

Рябко аж підскочив. До нього, хитаючись, ішла дебела молодиця. Щоб уникнути напасті, Рябко втягнув голову до буди.

З хати вийшов отой рудий, що завжди з Рябком цілується. Прощай, сон!

Рудий почовгав до хвіртки. Щось там довго бубонів. Потім поплентав до Рябкової буди.

— Рябко! А, Рябко! А де ти там? М-може, ти вмер?.. «Ви дасте вмерти»,— подумав Рябко.

Рудий став навкарачки перед будою. Хрипким басом загавкав на Рябка. Тоді почав пхати голову в дірку.

Рябкові хотілося вкусити рудого за носа. Або хоч налякати. Але вирішив, краще з п'яним не зв'язуватись.

Рудий витягнув шию. Сів біля буди.

— Рябко!.. А, Рябко! Давай вип'ємо. За Новий рік. За те, щоб ми були людьми...

«Ти собі будь людиною,— думав Рябко.— А я не хочу».

— Рябко! Сучий сину! — кричав рудий.— Ти що, оглух?! Я до тебе говорю? Давай вип'ємо! На!

Рябко вирішив не загострювати стосунків. Виліз із буди. Привітно помахав хвостом. Рудий підставив йому лице. Рябко поцілував у губи. Фу! Вдарило, як із тієї бочки, яку господар ховав колись за його будою.

— На! — підніс рудий до носа Рябкові пляшку.— Давай на двох...

Рябко понюхав. Відвернувся.

— Рябко, ти мені друг? — закричав рудий ображено.

Рябко похитав ствердно хвостом.

— Тоді на, пий. Ах, пардон. Ти з чарки не п'єш. На. Я тобі буду лити на м'ясо.

Рябко ковтав шматочок за шматочком. Дерло в горлі. Крутило в носі. З очей капали сльози. Але рудий кричав: «Ти мені друг?» Торкався чаркою Рябкового носа. Хлюпав із чарки на м'ясо. М'ясо давав Рябкові, а сам допивав із чарки.

Рябкові стало дуже весело. Він почав цілувати рудого куди попало. Кинувся за дамою, що горланила «Ой, чорна я си, чорна», і розірвав їй спідницю. Налякав kota. Потім на когось гавкав. Когось кусав. Хтось його бив. Далі нічого не пам'ятає...

Вранці Рябко прокинувся в буді. Одне око так за-
пухло, що не бачило сонця. Нив хребет. У голові гупало.

Погода — золото. Плавню летять сніжинки. Одна з них
опустилась Рябкові на ніс. Рябко згадував учорашній
вечір. Рудого. Подумав: важко бути другом людини.

ПОЄДИНОК

Сірий прокинувся від несамовитого гамору. Нашулив
вуха, як антени радіолокаторів. Так і є. Облава.

Гамір наближався. Сірий підрахував: близько ста
загонщиків. Видать, мисливець приїхав не простий. Бо
навіть сам лісничий гулюлюкає.

«Нічого. Чим бундючніший мисливець, тим гірше
стріляє.

Треба тікати. Добре, що зайчиха в надійному місці.
Може, якось вислизну. Не вперше.

Що поробиш — закон природи! Ми гриземо капусту.
Вони стріляють нас. Але знали б якусь міру. Я зали-
шився один самець на все лісництво.

Годі. Треба драпати».

Зробив обережний стрибок. Другий, третій. Зупинив-
ся. Сів на задні лапи. Спрямував вуха-локатори назад.
Гулюлюкають, як скажені. Добре, що псів не чути.

Стрибнув далі.

«Не спиши. Будь обережний. Скоро узлісся. Основ-
не — не вискочити як дурний з конопель.

Та-ак. Ще стрибок. Другий.

А ось машина. Він із рушницею. Друга машина.
Другий.

Зупинись. За куц. Оціни обстановку.

Серце калатає. Дурниця. На те воно й серце, щоб
калатати. Крім заячого серця, ти маєш ще й заячі ноги.

Та-ак. Котрий з них начальник? Лівий. Бо байдужі-

ший і спокійніший. Того не бійся. Той промаже. Бійся правого. Той з шкіри вилізе, щоб тебе вбити. А потім візьме за ноги й піднесе лівому. Мовляв, беріть, влучили ви.

Гулюлюкання близько. Не гарячкуй. Хай кажуть, що заєць боягуз. Може, й так. Але в такій ситуації і лев стане зайцем.

Уперед!»

Ліворуч пролунало: бах, бах!

Праворуч: бах, бах!

Сірий шмигнув, як ракета.

Долинуло здалеку:

— Іване Петровичу, ви стріляли в лівого?

— Дурень! Я стріляв в середнього...

«Щастя, — подумав Сірий, — що їм в очах двоїлось».

ХАЙ ДУМАЄ КІНЬ

Буланий схилив голову над лопухами. В лопухах лежав його господар.

Випив, думав Буланий. Тепер він сам у сідло не видряпається. Тверезого жінка завжди підсаджує.

Як же воно сталось?

Вранці, як завжди, я повіз його до чайної. Потім до того худого, що ходить із палицею.

Під яблунькою за столом сиділи худий і круглолиций.

Круглолиций сказав господареві:

— Мені треба машину дров.

Господар відповів:

— Поки я лісничий, бери хоч увесь ліс.

Втрутився худий:

— Ти, Макаре, різав би якимось по-людськи. Ліс на очах гине. Про завтра треба думати.

Господар махнув рукою:

— На моє життя вистачить лісу.

Круглолиций поплескав господаря по плечу:

— Правильно, Макаре. Про себе треба думати. А про завтра хай думає кінь. Він має велику голову...

Отак завжди. «Хай думає кінь, він має велику голову». «Хай працює кінь, він має конячу силу». «Хай терпить кінь, він має товсту шкуру». Все звалюють на мене. А самі тільки дудлять...

Зашелестіли лопухи. Господар поворухнувся.

Буланий обізався:

— Го-го-го-го.

— Ц-це ти, Буланий? — промимрив господар. — Молодець. П-правильно я роблю, що тебе на мотоцикл не міняю. Бо хто мене буде тоді додому возити? М-мотоцикл треба водити, а ти, с-сам ходиш. І правила вуличного руху знаєш. Б-бо т-ти кінь... А я к-козак... О...

О-гой, коню, м-мій коню,

Н-не стій наді мною...

Теж мені козак, подумав Буланий. Козацтво те в сідло не влезить... Може, й справді не стояти над ним? Таке чорті-що. Дивитись гідко. Хіба над такими «лицарями» схиляли голови мої предки після боїв? Та й чого це я про нього маю думати? Казав той круглолиций: «Треба думати про себе». Піду додому...

І Буланий пішов. Уперше в житті залишив свого господаря в лопухах.

ЗЛОДИЙ

Колектив ательє індопошиву кімнатних капців був, як один кулак. Кожен індивідуальний палець цього кулака мав максимальний заряд почуття колективізму й дружби. В ательє панувала така атмосфера довір'я, що навіть рябий Бурко, який щоранку робив традиційний

обхід вулиці, сміливо забігав крізь відчинені двері і своїм довгим язиком вітався з кожним безпосередньо за руку. Та одного дня ательє охопила тривога. Пропали капці замовника Кульочкіна. Капці Кульочкіна не були унікальним витвором пошивного мистецтва, а всього-навсього найкращою продукцією тижня. Але сам факт краді вдарив по колективу, як грім. Його деталізували «по кісточках», хоч абсолютно не знали, з якої «кісточки» почалось і якою закінчилось. Було висловлено багато «може», але в безаргументній атмосфері вони гинули, як грипозні віруси в протигрипозній сироватці.

Раптом Неонеля Теофілівна, майстер художнього гаптування, найвпливовіша й найавторитетніша особа в ательє, зауважила цікаву подробицю. Коли вона сказала: «З наших ніхто не взяв, бо ми не перший рік разом працюємо», дівчина, що прийшла в ательє місяць тому, зарум'янилась. Неонеля Теофілівна торкнула ліктем свою сусідку. Та передала сигнал іншим.

Реагуючи на поштовх ліктя, котрась із швей запропонувала:

— Щоб ми одна на одну не думали, давайте викличемо службового пса...

Мопс, якому колектив ательє довірив свою дружбу й честь, старанно обнюхував коліна кожної швеї. Він дивувався, чому нога, до якої він торкається своїм правосудним носом, починає вібрувати й вкривається крапельками поту.

Ноги швеї, які він чомусь вирішив обнюхати старанно, почали так тремтіти, що Мопсові залоскотало в носі й він чхнув.

Коліна жінки швидко підгинались. Мопс захотів заспокоїти піддослідну і по-песячому лагідно сказав: «Гав!» Та ледве встиг відстрибнути, як безвільне тіло жінки гепнулось на підлогу.

В службові обов'язки Мопса не входило подання невідкладної допомоги, тому він спостерігав, як це роблять

інші, і думав: «Ті люди кумедні якісь. Довіряють нам себе обнюхувати й непричепляють. Ніби я винен, що в них такі тремтячі коліна...»

В ту хвилину, коли Неонеля Теофілівна підвелася й сіла, в дверях ательє з'явився невеличкий хлопчина з кудлатим щоденним гостем ательє Бурком. «Гість» тримав у зубах капці Кульочкіна і хвостом вибачався за те, що своїм жартом наробив такого переполоху. А його господар дзвінким голосом повідомив:

— Ось, Бурко приніс додому капці!..

НЕНОРМАЛЬНИЙ ДЕЛЬФІН

В зоопарку з'явився новий житель. Дельфін. Для нього збудували басейн. Максимально наближений до природних умов. Дельфін вистрибував з води. Позував перед об'єктивами фотоапаратів. А потім занурювався в воду й подавав сумні звуки.

Шакали дивилися на дельфіна й гавкали:

— Дивак! У таких благах живе — і скиглить. Нам належить нити, й то ми мовчимо. А він...

Десь ополудні в басейн кидали живу рибу. Дельфін обідав. А потім занурювався в воду й жалібно нив. Вовки косували зі своєї клітки. Жадібно ковтали слину. Й вили:

— Дурень. Такі обіди, а він ще скиглить...

Мавпа зачепилася хвостом за клітку. Вп'ялася в дельфіна пильними очима. Гундосила:

— Я й то не маю таких умов. А він ще скиглить...

Якось до басейну прийшло кілька людей. Звірі впізнали в одному з них директора зоопарку. Він розкрив папку. І доповідав найсоліднішому:

— Дельфін. Жоден дельфін у жодному зоопарку світу не має таких життєвих благ. Годуємо найкращою

рибою. Створили йому мікроклімат. І чомусь невдоволений. Весь час сумує...

— Ненормальний! — сказав авторитетно найсолідніший. — Списати. Щоб не заразив весь зоопарк. А рибу віддати вовкам і шакалам.

Шакали радісно заскавулили. Вовки завили. Мавпа триумфально загойдалася на власному хвості.

Дельфіна списали.

А ЩО БУДЕ ДАЛІ?

(Випадок на риболовлі)

Старий окунь, з багатьма рубцями від гачків на пащі, причаївся під стовбуром поваленої у воду верби. На стовбурі сиділи два рибалки. Один ногами вліво, другий ногами вправо. Майже біля самого носа окуня висів на гачку скоцюрблений черв'як.

«Нема дурних, — думав окунь. — Мене на це не візьмете. Ще трохи фосфору в моїй голові лишилось».

— Перевелася риба, — зауважив один рибалка.

— Не перевелася, а перевели, — поправив другий. — Забороненими методами ловлять, воду всякими нечистотами отруюють.

«Розумний чоловік, — констатував окунь. — Такому хочеться й черв'яка трохи посмикати, щоб серце порадувати».

— А ви читали в газеті, — вів другий рибалка, — що коли будемо так по-варварськи до річок ставитись, то через тридцять років прісної води на землі не вистачить?

Окунь затремтів од такої звістки.

— А що потім? — запитав перший.

— Потім? Потім поздихаємо, як руді миші. Хіба що з Марса воду доставлятимуть. Там, кажуть, багато каналів є.

— Ге-ех,— зітхнув важко перший рибалка.— Не буде риби. З вудочкою не постоїш, душу не відведеш.

«Повідводило б ваші душі на той світ,— подумав окунь.— Живодери. Отак мою стару на той світ перевели. Правда, сама вона трохи винна. Полізла на якогось модного черв'яка...»

— Душу то душу,— зауважив другий рибалка.— А ви знаєте, що таке риба? Риба.— це фосфор. А фосфор — це розум. Мозок людини працює на фосфорі, як машина на бензині. Не буде риби — не буде фосфору. Не буде фосфору — не буде розуму...

«Нічого собі перспектива»,— подумав окунь.

— Уявляєте, що буде? — вів другий рибалка.— Вам здається, що ви найрозумніший чоловік, а ви найбільший йолоп.

— Що?! — обурився перший рибалка.— Що ви сказали?

— Те, що чули,— відповів спокійно другий.

— Значить, по-вашому, я дурень?

— Не по-моєму, а за теорією всі мають бути дурні.

— Тоді ви теж дурень!

— А я чого?..

Окунь стежив, що буде далі.

Рибалки вже так швидко й так гостро сікли язиками, що, здавалося, над водою гримлять громовиці.

— Тобі бракує фосфору,— тицяв перший під носа кулак другому.

— А в тебе його ніколи й не було,— брав за барки другий першого...

«Господи! Це тепер,— подумав окунь.— А що буде далі? Що буде, коли на землі води не стане? Ех, була не була. Треба людей виручати. Все одно скоро на той світ відправлятися. А так, може, хтось добрим словом колись згадає».

Він роззявив свою по-страдницькому зігнуту пащу.

І відчайдушно кинувся на скоцюрбленого черв'яка. Поплавець смикнувся під воду.

— Тягни, телепню! — крикнув перший рибалка другому.

— Лови! — крикнув другий рибалка першому.

— О, диви, який красень, — сказав перший, підставляючи підсаку.

— На двох вистачить, — констатував другий.

Окунь глянув критичним оком на рибалок. На порожні пляшки, що валялися поряд. На розчервонілі мармизи, червоні очі. І востаннє майнуло в його свідомості: «Не вистачить, таким і тонни фосфору не вистачить... Даремно я тільки на гачок кидався...»

СЛОН І МУХИ

Вчені мухи зібралися на симпозіум. Тема симпозіуму: «До питання про походження приказки «Не робіть з Мухи Слона».

Муха-доповідач з усією категоричністю заявила:

— Приказка «Не робіть з Мухи Слона» в корені своєму не відповідає правді! Виходить, що первинним був Слон, а Муха вторинною. Коли все навпаки. І приказка, відповідно, має звучати «Не робіть із Слона Муху».

— Слон, — заявила Муха-співдоповідач, — істота, не варта жодної уваги! По-перше, він не може літати. По-друге, не вміє джуміти...

Наступна Муха-оратор також поганила Слона:

— Це істота неповоротка. Не пристосована зовсім до життя...

— Колеги! — виступила найсерйозніша учена Муха. — Що ми, справді, робимо із Слона Муху. Що ми роздуваємо: Слона та Слона! Я не бачу ніякого Слона.

І вважаю, що ніякого Слона в природі ніколи не було і нема!..

Учасники симпозіуму радісно заджуміли.

І справді. Слона вони не бачили. Бо симпозіум проходив на його спині.

ooo

СТАРІ КАЗКИ НА НОВИЙ ЛАД

КОЗА-ДЕРЕЗА

Жили собі дід та баба. І була у них Коза-Дереза. Відвели вони для неї у дворі красиве місце. Збудували для Кози-Дерези хатку.

От одного разу дід і каже найстаршому синові:

— Ми з бабою їдемо в гості. А ти приглянь за Козою-Дерезою. Щоб вона наїджена була, напоєна. По двору нагулялася.

Поїхали дід з бабою.

Найстарший син привіс Кози-Дерезі і їсти, і пити. Потім відпустив її на подвір'я, щоб вона погуляла.

Приходять дід із бабою увечері. Дід і питає:

— Кізонько, моя мила,
Чи ти їла, чи ти пила?

А Коза-Дереза:

— Ні, дідусю. Нема у мене що їсти й що пити. Треба тобі сина пожурити... Он у кози Маньки, що в сусідньому дворі, зовсім не те...

Дід розсердився і вигнав сина із дому.

Знову йдуть дід із бабою в гості. Каже дід середульшому синові:

— Випусти козу пасти у двір. Ще й заготуй у хлівчику для неї їсти й пити...

Так і зробив син. Випустив Козу-Дерезу у двір пасти. А у хлівці заготовив для неї і травички, і капуста, і навіть кілька батонів поклав.

Повернулися дід із бабою. Дід і питає козу:

— Кізонько, моя мила,
Чи ти їла, чи ти пила?..

А Коза-Дереза:

— Ні, дідусю! Нема у мене що їсти, нема що пити... А у Кози Маньки, що у сусідньому дворі, все є...

Вигнав дід і середульшого сина.

Та знову в гості зібрався з бабою. Найменшому синові каже:

— Поведеш козу пасти до лісу. Дивись, щоб вона добре наїлася і напилася. І в хлівчику у неї щоб було чисто й тепло...

Вчинив син так, як батько велів. Старався Козі-Дерезі догодити.

Прийшов дід та й знову Козу-Дерезу питає:

— Кізонько, моя мила,
Чи ти їла, чи ти пила?

А Коза-Дереза:

— Ні, дідусю. Нема у мене, що їсти, нема, що пити. А у кози Маньки...

Ще більше дід розсердився. Вигнав і наймолодшого сина.

Перевдягнувся. Сам Козу-Дерезу пасти погнав. Сам її напував. Сам для неї усе до хлівця зносив. А під вечір знову перевдягнувся. І козу питає:

— Кізонько, моя мила,
Чи ти їла, чи ти пила?

А Коза-Дереза:

— Ні, дідусю. Нема у мене що їсти, нема, що пити... Он у сусідньому дворі живе коза Манька...

Дід не витерпів. Узяв березового віника. Та козу узовж хребта трісь, трісь:

— Геть! Мало тобі у мене, біжи до сусіда!..

І вигнав Козу-Дерезу із двору.

Прийшла Коза-Дереза під сусідні ворота:

— М-е-е, пусти мене! Я у твого поганого сусіда жила, мене там голодом морили. Пити не давали. Гуляти не пускали...

Глянув сусід на Козу-Дерезу. Шерсть на ній блискує. Від жиру у неї боки розпирає. І сказав:

— Йди світ за очі. Нехай тебе вовки деруть. Нехай тебе гієни з'їдають! Брехнею світ пройде, але назад не вернешся...

ЧОМУ КУРИ КУДКУДАХКАЮТЬ?

Не за далекими морями, не за високими горами, а на подвір'ї Івана Нетудихати це діялося. Мав господар у своєму хазяйстві десять курочок та одного півника. Курочки були, як на підбір, гарненькі і чубатенькі. Не породи нью-гемпшір, але вагою природа їх не обділила.

Півень ходив красенем поміж своїм жіноцтвом. Дбав про кожну однаково й уваги приділяв усім порівну. Бувало, знайде гребенастий черв'яка, засокоче ніжно. Покличе одну свою подругу. Знайде комашку — покличе другу. Нікого не ображав, нікого не виділяв.

Господиня також до всіх ставилася однаково. Було, вийде на подвір'я, посипле пшениці і так ніжно-ніжно усіх кличе:

— Тютіньки! Тютіньки! Тютіньки!

Чубарочки жили в мирі і злагоді. Між собою не чубилися. Одна другу поважали. Знесе котрась, бува, яечко, тихенько з гнізда зіскочить, піде переключе дещо, і до подруг під лопухи. Про се про те поговорити. Своїми курячими враженнями поділитися.

Але одного разу, як це буває не тільки у казці, а й у житті, в одну чубарочку вселився злий дух. Як тільки вона має знести яечко, злий дух ганяє її по всьому двору. У цей час вона кохає, заглядає у кожну шпаринку. Журиться, як кажуть хазяйки на Україні. Між іншим, від отого її журіння й виникло прислів'я: «Носиться, як курка з яйцем».

Ніхто з подруг чубарочки не звертав на ті витівки увагу. Навпаки, любовно про неї говорили «дивачка», «комедіантка», або ж «фокусниця».

Злий дух, як відомо з інших казок, коли вже увізе комусь у душу, то так просто її не покине. Отож він вчинив ще один переворот у курячій душі. Як тільки чубарочка знесе яечко, зіскакує з гнізда і:

— Куд-ку, куд-ку, куд-ку, кудкудах! Куд-ку, куд-ку, кудкудах!

Словом, знесе одне яєчко, а крику того, ніби вона знесла десять.

Почула це кудкудахання господиня. Прийшла до гнізда, а там яєчко. Свіже ще. Тепле.

— Ох, молодчина моя чубарочка! — похвалила господиня. І всипала героїні додаткову порцію пшениці.

Таке матеріальне заохочення сподобалося чубарочці. І злий дух, що поселився в її курячій душі, зовсім знахнів. Тепер вона стала кудкудахати навіть тоді, коли яйце зносила котрась з її подруг.

Господиня підходила до гнізда, знаходила тепле яєчко і знову хвалила:

— Ох, молодчина моя чубарочка!

І знову видавала їй додаткову порцію пшениці.

Так тяглося не день, не два і не один рік. А, як у кожній казці, дуже довго. Дійшло вже навіть до того, що півень на інших курочок дивився з погордою. А чубарочці-Кудкудахці, як її подруги назвали, хвоста заносив.

Кинув усі дев'ять інших чубарок, а з Кудкудахкою тільки водився.

За підрахунками господині виходило, що Кудкудахка несе принаймні по три яєчка в день. Але навіть у найбільш продуктивні дні більше, ніж курей, яєчок на гнізді ніколи не було. І почалося оте найстрашніше у курячому житті: їх почали різати.

Коли головами наклали вже дві чубарки, інші задумалися. Інстинкт самозахисту підказав їм, що треба кудкудахкати. І вони закудкудахкали.

Тепер подвір'я Івана Нетудихати сповнене кудкудаханням. Правда, господиня з подивом і розчаруванням зауважила, що яєчок не збільшилося. І каже:

— Казна-що з курми робиться!..

МАГІЧНЕ СЛОВО

Славний лицар Іван Премудрий закохався у Парасковію Прекрасну. І поїхав за тридев'ять земель у Районне царство на побачення з нею.

Парасковія Прекрасна жила серед розлогих полів, зелених лісів, бистроплинних річок.

Зіскочивши зі свого швидкохідного коня, що мав ім'я «Ява», і скинувши шолом, Іванко сказав:

— Яка краса!

— Якщо тобі подобається,— посміхнулася щасливо Парасковія,— то можеш жити у моєму царстві.

Шість днів і шість ночей гуляли на весіллі Іванко Премудрого і Парасковії Прекрасної. Ріками лилися казкові напої «Екстра» і «Чернігівська», «Портвейн» і «Російська», «Сибірська» і «Українська з перцем», «Пшенична» і бурякова. На сьомий день Іванко Премудрий і каже:

— Пора мені за якесь діло братися...

А у цьому царстві було господарство «Вперед». Керував тим господарством Пилип Предивний, який дивився завжди назад.

Прийшов Іванко Премудрий до Пилипа Предивного:

— Хочу працювати у твоєму господарстві.

— Що ти вмієш? — спитав Пилип Предивний.

— Усе вмію. Ти хіба не бачиш, що я Премудрий?

— Добре. Тоді будеш робити усе, що скажуть.

Було то якраз весною раною. Вже сніг з полів зійшов. Прийшов Іван Премудрий до Пилипа Предивного:

— Сіяти хочу. Вже он земля просить.

— Не можна! — відповідає Пилип Предивний. — Не було ще магічного слова... Звідти... — показав пальцем на стелю.

Іван Премудрий подивився на стелю, але нічого не зрозумів.

— Якого слова? Я їду сіяти. Земля просить.

— Не будь такий премудрий! — зупинив Івана Пилип Предивний. — Пам'ятай: як не зародить посіяне, голова з пліч! Краще почекати магічного слова...

Не послухав Іван Премудрий. Посіяв. Забуяла зеленню нива. Зародила щедро й багато. Люди дякували Іванові. Співали на його честь пісень...

Одного разу Іван Премудрий прогулювався з Парасковією Прекрасною по лісу. Побачив, що Кощей Безсмертний дерева валить.

— Що ти чиниш, сило нечиста? — гукнув сміливо Іван. — Ану, припини зараз же! Не дозволю ліс нищити!..

— Якщо ти мені не дозволиш, — посміхнувся Кощей Безсмертний, — тобі голова з пліч злетить. Слово мені магічне поступило. Звідти, — показав пальцем на небо. — Лісу нарубати...

Глянув Іван Премудрий на небо. Нічого там не побачив. І прогнав Кощея Безсмертного з лісу. Там, де дерева уже зрубані були, нові посадив. Забуяли вони кучерявою зеленню. Защебетали у тій зелені пташки. І дякували Іванові Премудрому люди. Бо безліч ягід і грибів тоді зародило...

Йде якимось Іван Премудрий берегом річки і очам своїм не вірить. Трактори орють заплаву до самого русла.

— Зупиніться! — вигукнув сердито Іван. — Не можна цього робити! Річку замулить.

— А ти не пам говори. Ось на вогненному коні їде Пилип Предивний. Йому й кажи.

— Знову цей Премудрий, туди його і розтуди його! — вилаявся Пилип Предивний. — Хочеш, щоб голова з пліч злетіла? Слово мені магічне поступило. Звідти. Посівні площі розширити...

І махнув убік рукою...

Іван глянув, куди махав Пилип Предивний, але нічого не зрозумів.

— Їдь звідси! — сказав суворо Пилипові Предивному. — Бо зараз поміряємося силами... А ви не смієте зорати й метра... — і загородив своїми могутніми грудьми дорогу тракторів...

Одного ранку, тільки сонце піднялося над горизонтом, звістка сумна полетіла:

— Івана Премудрого магічний голос туди зазиває!!!

— Голову з пліч знімуть! — нахвалявся Пилип Предивний. — Туди дарма не зазивають. Не слухався мене, сам винен. Магічне слово не можна ігнорувати... Хто ігнорує магічне слово, того кара велика чекає...

Одягнув Іван Премудрий чисту сорочку, картуза нового надів. Поїхав.

Парасковія Прекрасна плаче ревними сльозами. Люди сумують. Чекають Івана або хоч звісточки про нього.

Коли сонце перекотилося за другу половину дня, загуркотів кінь вогненний. Привіз той кінь Івана Премудрого і гінця «звідти».

Зібрали людей на раду велику. Ті стоять, затаївши дихання, чекають найстрашнішого: Іванові Премудрому привселюдно голову зніматимуть.

— Люди добрі! — сказав гінець «звідти». — Ваш трудовий наставник Пилип Предивний захворів на дивну хворобу. — Усі глянули на Предивного і стенули плечима. Предивний стояв червоний, як помідор. — Називається та хвороба запопадливість. Так ота хвороба заважає людині правильно розуміти накази, розпорядження і навіть поради. Будь-яке слово зверху на хворого цією бідою діє як магічна сила... Тож не можна такій людині доручати землю, природу і життя наше...

— Геть Пилипа Предивного! — закричали люди: — Хочемо Івана Премудрого!

І вийшов Іван Премудрий до людей. Вклонився до пояса. Сказав:

Спасибі, люди добрі! Будемо спільно дбати про добро наше, про землю рідну. Порад розумних будемо слухати, але й свій розум мати...

ЧЕРВОНА ШАПОЧКА

В одному селі жила Червона Шапочка. Дівчина гарненька, ставненька. Нижню половину її вроди облягали вичовгані джинси. Верхню — розписаний незрозумілими гаслами балахон. На голові хвацько сиділа червона шапочка. Подарунок від бабусі на день шістнадцятиріччя. За те її і називали Червоною Шапочкою.

Одного разу мама каже Червоній Шапочці:

— Ось тобі пиріг, пляшка вина. Однеси бабусі. Нехай підкріпиться трохи. Старенька вона вже. Нездужає.

Як у справжній казці, бабуся жила за лісом.

— Тільки спиши, — каже мати, — поки сонечко високо.

Червона Шапочка пішла.

Відійшла на таку віддаль, що не побачиш її неозбросним оком. Сіла під куц. Випила вино. З'їла пиріг. Дістала з потайної кишені джинсів цигарку. Запалила, смалить і наспівує:

Ах, эта красная рябина
Среди осенней желтизны,
Я на тебя смотрю, любимый,
Теперь уже со стороны...

Як тут з куців виходить Вовк. Страшений, величезний. Очі голодним вогнем світяться.

— А-а-а! — гаркнув. — Червона Шапочка! Попалася! Зараз я тебе з'їм!

Червона Шапочка озирнулася. Цвиркнула через густо напوماджену губу.

— Пішов геть! Шкет нещасний! Ще не таких бачила.

Дихнула Червона Шапочка на Вовка перегаром вина й тютюну. Вовк очманів.

Схопила Червона Шапочка Вовка за вуха, сіла на нього верхи і гукнула:

— Поїхали!

— Куди? — перелякався Вовк.

— Куди-небудь! — пришпорила боки Вовка дерев'яними підошвами своїх стукалок. І той рвонув.

Каталася Червона Шапочка на Вовкові до ранку. Вранці підїхала до бабусиної хати. Зайшла у світлицю:

— Чао предкам!

— Дитино рідна! — сплеснула в долоні бабуся.— А ти де в таку рань тут узялася?

— Ша! — приклала пальця до вуст Червона Шапочка.— Якщо маман питатиме, де я була, скажеш, у тебе ночувала.

— Господь з тобою, дитино! А ти хіба не з дому?..

— Дай щось пошамати! — сказала Червона Шапочка, викаблучуючись перед дзеркалом.

— Нема, дитино,— каже бабуся.— Бо я хворіла.

— Давай бабки. Пошлю Вовка, принесе зараз.

Бабуся витріщилася на внучку.

— Гроші давай! — хрипко пояснила Червона Шапочка.

Бабуся тремтячими руками дістала вузлика. Розв'язала. Подала Червоній Шапочці свою пенсію.

— На. Нема більше.

— Тоді я тебе з'їм! — налякала Червона Шапочка.

Якраз у цей час повз хату бабусі проходив мисливець. Дивиться, біля хати лежить загнаний Вовк, язика висолопивши і хвоста відкинувши. А з хати доноситься схлипування бабусі:

— Не маю, внучечко! Їй-богу, більше не маю!..

Мисливець вскочив у хату. Напоготові рушницю тримає:

— Хто тут бабусю ображає?

Червона Шапочка криво осміхнулася:

— А ти у родинні справи не вмішуйся! Браконьєр нещасний. Ось напишу на тебе скаргу, що ти вбив Вовка, обікрав бабусенцію і приставав до мене. Тоді закукурікаєш...

Мисливець був сміливий. Ніколи не тремтів перед найстрашнішим звіром. А тут жижки в нього затрусилися. Він згадав свою жінку молоду. Діточок білочубих. І, знітившись, почав задкувати до виходу.

Що далі діялося у бабусиній хаті, ніхто не знає. Бо свідків не було. Тільки десь під полудень з хати вийшла Червона Шапочка. З набитим вузликом на спині. І зникла в лісі.

Де вона блукає, досі ніхто не знає.

Може, стрінеться вам принагідно. То сповістіть хоча б її маму. Бо побивається, руки ламає, де її чадо неповнолітнє, не знає...

ТЕЛЕСИК

Жили собі дід та баба. І був у них синочок Івасик, якого вони ласкаво називали Телесиком.

Було, сяде баба біля колиски. І так ніжно, ніжно виводить:

— Люлі, люлі, Телесику,
Наварила кулешку...

Колихала, колихала, аж поки не виколихала.

Підріс Телесик. Став красенем таким. Як погляне своїм поглядом голубооким — зів'ялі трави оживають. От і каже одного разу Телесик дідові:

— Купить мені, тату, моторного човна «Прогрес». Буду по морю плавати, рибку ловити і вас годувати.

Зраділи дід і баба:

— Який у нас син добрий та чуйний.

Купив дід човна. Спустили його на воду. Сів Телесик. Поплив. Наловить рибки. Підпливе до берега. Віддасть батькові й матері. А тоді знову пливе.

Якось мати каже:

— Гляди ж, синку, будь обережний. Коли я кликатиму, то підпливай до мого берега. Та дивись, не слухай чужого голосу. Бо запливеш світ за очі і пропадеш...

От плаває Телесик по морю, милується його красою. Пісень радісних співає. Аж гульк, з води русалка висулулася. Та така красива. Вії віниками, вуста дугою лука. А волосся, як ляне прядиво Житомирського льонокомбінату. І сказала медовим голосом:

— Телесику-милесику, який ти парубок гарний!..

Телесик не звик до чужих похвал. Зарум'янився. Уперше в житті почув якесь невідоме лоскотання в грудях.

— Телесику-милесику, — знову завела русалка. — Пливи, пливи за мною. До мого берега. У мене і сонечко краще сяє. І вітерець лагідніше повіває. Житимеш-поживатимеш, горя не знатимеш...

— Не хочу! — каже Телесик. — У мене он там свій берег. А на тому березі матінка і батечко чекають.

Хтива русалка бачить, що ніщо у неї не виходить. Вдалася до нових хитрощів:

— Батечко і матінка, Телесику, не вічні. А хто ж тоді достойно твою красу оцінить? Хто віддасть належне твоїй поставі і вроді? А ти такий красивий, такий неповторний, Телесику-милесику...

Телесика ще ніхто так не звав. Йому солодко було на серці від русалчиних слів. І він непомітно плив за русалкою. Все далі й далі від свого берега.

Мати стояла на березі, кликала:

— Телесику! Телесику!
Приплинь, приплинь до бережка!
Дам я тобі їсти й пити!..

Але Івасик не чув маминих слів. А чув тільки русалку. Плив далі й далі.

Аж ось з'явився незнайомий берег.

Тільки Телесик ступив на нього, як хтозна-звідки взялися дикі чудовиська. Схопили Телесика, скрутили йому руки. Телесик гукнув з розпачем:

— Русалко! Де ти! Рятуй мене!..

Але русалка тільки дико зареготала і булькнула в воду.

Посадовили чудовиська Телесика у самохід, повезли в гори. Там затагли в печеру і довго морили голодом. Тоді поклали перед ним папір, ручку. Кажуть:

— Пиши, що ти зрікаєшся батька й матері! Ми тебе з печери випустимо і їсти дамо...

Подумав Телесик: все одно батько й мати далеко. А їсти хочеться... Підписав...

Вийшов Телесик з печери. Сонце нестерпно пече його голову. Вітер чужий, колючий закидає піском йому в очі. Усе чуже, усе холодне. Так захотілося Телесикові почути голос рідної матері.

Побачив він, у небі гуси летять. Просить:

— Гуси-гуси, гусенята!
Візьміть мене на крилята,
Та повесить до матусі.
Бо в матусі — їсти й пити,
Та ще й вільно походити!..

А гуси кажуть:

— Нехай тебе чорти візьмуть!

ЛІТАЮЧИЙ КИЛИМ

Жили собі чоловік та жінка. І була в них дочка Люля. І красива, і на слово дотепна, а щастя не мала. Заміж ніхто не бере, та й годі.

Батько з матір'ю у розпачі. Для Люлі усе купляють. В усе наймодніше її зодягають. А парубки вернуть носа од неї.

Якось проходив селом мандрівний чоловік. Завітав до батьків Люлі. Поділилися вони із ним своїм горем. А він і каже:

— Треба вам роздобути літаючий килим. Кожному, у кого є дочка, щастя у хату приносить... За тридев'ять земель є місто. У тому місті стоїть палац. У тому палаці безліч усячини продається...

— І там килими можна купити? — зрадів батько.

— Ні. Килимів там немає. У тому палаці треба пройти у треті двері зліва. У правому кутку стоїть дівчина. Чорнява. З двома золотими зубами. Один зверху, другий — знизу. Треба цій дівчині обережно у ліву руку покласти червінець і сказати чарівні слова: «Я від Ферапонта». І вона поведе далі.

Зібрався батько Люлі за тридев'ять земель. Узяв з собою грошей чимало, ласощів усяких: і домашньої ковбаси, і шинки, і кров'янки, і запіканки, кілька сулій вишнівки, слив'янки. Повантажив усе у швидкохідну «Ладу». Поїхав.

Приїхав у місто. Віднайшов палац. Знайшов дівчину. Дав червінця, сказав чарівні слова. А вона й каже:

— Підніметься на третій поверх. Тільки, коли будете йти, не оглядайтеся. Будуть двері прямо, то ви не заходьте. Будуть двері праворуч — також не заходьте. Будуть двері ліворуч. В оті двері заходьте. Там сидить дядько. Зовсім лисий. І дуже сердитий. Скажете чарівні слова: «Я від Фені» і покладете в його ліву руку новенького четвертака. Він відразу подобрішає. І питає:

«Що вам нада?» Ви скажете: «Мені до Палпалича...»

Зробив батько Люлі усе, що йому сказала дівчина. Сердитий дядько подобрішав і сказав:

— Пройдете отим довгим-довгим коридором. Там буде безліч дверей. Зупинитесь перед тринадцятими зліва. Натиснете мізинцем лівої руки на червону ягідку коло дверей. Двері перед вами відчиняться. Зайдете у кімнату, що має три дзеркала. Біля лівого дзеркала — ще три ягідки. Натиснете мізинцем правої руки на зелену. Кімнатка загуркоче, заскрегоче і опустить вас у підземелля, в підземне царство. Там сидітиме сивий чоловік у чорних окулярах. Скажете йому чарівні слова: «Я від Федотича» і покладете йому у ліву руку півсотенну.

Зробив так батько Люлі. Палпалич кинув недбало банкнот в кишеню, як кидають папірець в урну. Невдоволено спитав:

— Жертвоприношення якесь?..

— Так, так! — поспішив батько Люлі. — Кабанця задушив...

— Що треба?

— Літаючий килим, — сказав несміливо батько Люлі.

— Важко, — скривився Палпалич, — важко, але для вас... Почекайте тут.

Палпалич зник за таємними дверима. Довго його не було. Тоді вийшов. Таємно повідомив:

— На тринадцятому кілометрі Житомирського шосе є дуб. Тринадцятого дня, о дванадцятій годині ночі під'їдете до цього дуба. Покладете скатерть-самобранку. Розкладете на ній жертвоприношення і чекайте.

Так і вчинив батько Люлі.

Розклав на скатерть жертвоприношення: і ковбасу, і кров'янку, поставив і вишнівку, і слив'янку. Чекає.

Раптом загуділо, загарчало, засвітило, підкотило.

Скільки їх було, батько Люлі не рахував. Усілися

навколо скатертини, випили й ум'яли все за якісь хвилини. Тоді кажуть:

— Давай гроші і бери он килим.

Батько Люлі очам своїм не повірив. Дав гроші. Взяв килим, а серце на radoшах ледь з грудей не вискочить.

А тут знову як зареве, як заскрегоче, як заблимає, як замиготить. І наче громом з неба:

— Сидіти усім на місцях!..

Сиділи. Спочатку з годину тут. Тоді з місяць у якомусь підземному царстві. А потім посадили усіх вчисто на літаючий килим. Поніс їх килим за моря широкі, за гори високі, де люди тепла не знають і звірі страшні блукають...

А Люля і досі заміж не вийшла.

ЗМІСТ

З життя і для життя

«Заєць» на орбіті	4
Домовий	5
Люди і ми	7
Жити — значить боротися	8
Ще попрацюю...	10
Деся бачив	12
Асоціація	13
Хатха-йога	14
Хотів порадитися...	17
Майстер	19
Рішучі заходи	20
Еліксир молодості	22
Струс	24
Уроки виховання	26
Шедевр за вуаллю	28
В усьому винна шкура	29
Здрасте!	31
Цяця	32
Недокормив	33
Гравітація	35
Не хочу бути своїм	37
Треба	39
Рій	40
Чорна невдячність	42
Омолодився	44
Не схвалив	46
Педагогічний маневр	48
Штурм піка Надії	51
Експеримент	54
Щоденник курортника	50
Я чи антия	59
Маестро	61
А він живе...	63
Скарб	64
Дитина хоче «тям»	66
Гришка	68
Тріумф праведника Івана	70
Кожному своє	71
Добра не жди...	72

Молода пара і порадиця Варвара	73
Справедлива Ксенья	75
Ревнощі	78
Тріснуте щастя	79
Щедрий напарник	80
Унікум	83
У велике мистецтво	84
Додаткові фактори	87
«Хо-хо!»	89
Емансипована баба	90
Каторжанка	92
Винна цивілізація	93
Не вгодиш	95
Штучки-дрючки...	97
Укумекав	98
Що скажуть люди?	99
Дихайте, дихайте...	101
Породичалися	107
Крути і дихай	108
Перша ластівка	110
Оселедці	113
Від слави ніде дітися...	115
Чого бракує?	117
Дзюдзина зоря	118
Багор	120
За Ібрагімчика...	120

Майже байки

Важко бути другом людини	122
Повдинок	124
Хай думає кінь	125
Злодій	126
Ненормальний дельфін	128
А що буде далі?	129
Слон і Мухи	131

Старі казки на новий лад

Коза-Дерева	134
Чому кури кудкудахають?	136
Магічне слово	138
Червона Шапочка	141
Телесик	143
Літаючий килим	146

Евгеній Михайлович Дудар
ШЕДЕВР ЗА ВУАЛІЮ

Юмор і сатира
Київ, «Молодь», 1982.
(На українському мові)

Художнє оформлення В. О. Плюти

Редактор В. Ф. Гужва
Художній редактор В. І. Пойда
Технічний редактор М. Л. Мелько
Коректор І. К. Парфілова

Інформ. бланк № 1685

Здано на виробництво 25.12.80. Підписано до друку 17.08.82.
БФ 46750. Формат 70×108 1/32. Папір газетний. Гарнітура
звичайна нова. Друк високий. Умовн. друк. арк. 8,05.
Умовн. фарбовідб. 8,31. Обл.-вид. арк. 8,02. Тираж
50 000 прим. Зам. 947. Ціна 55 к.

Поліграфкомбінат орденів «Знак Пошани» видавництва
ЦК ЛКСМУ «Молодь».
Адреса видавництва та поліграфкомбінату: 252119, Київ-119,
Пархоменка, 38—44.

Дудар Є. М.

**Д81 Шедевр за вуалію: Гумор і сатира.— К.: «Мо-
лодь», 1982.— 184 с.**

Сміху боїться навіть той, хто взагалі нічого не боїться...
Автор сміється, знаючи цю давню істину. Коли він жартує —
персонажі це розуміють, коли ж він знущається, викриває — пер-
сонажі намагаються сховатись, та це безнадійно.

Книга відомого українського гумориста й сатирика — його
новий крок до пізнання сутності жанру.

70303—105
Д М228(04)—82 БЗ.9.10.81. 4702590200

У2